

ÉRTEKEZÉSEK

A

TÖRTÉNELMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

ÖTÖDIK KÖTET.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

FRAKNÓI VILMOS

OSZTÁLYTITKÁR.

f m 49

BUDAPEST, 1876.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTRÁDÓ HIVATALA.

(Az Akadémia házában.)

300940

TARTALOM.

- I. Szám. Révai Péter és a szent korona. (1619—1622). Szilágyi Sándor r. tagtól.
- II. Szám. Ifjabb br. Wesselényi Miklós. Élet- és korrajz. Szilágyi Ferencz I. tagtól.
- III. Szám. A Szörény vármegyei hajdani oláh kerületek. Pécsey Frigyes I. tagtól.
- IV. Szám. Nádasdy Tamás első követsége Erdélyben 1540. Szilágyi Sándor r. tagtól.
- V. Szám. Idősb br. Wesselényi Miklós. Élet- és korrajz. Szilágyi Ferencz I. tagtól.
- VI. Szám. Házasság-tervezés Erzsébet Anglia királynője és Károly osztrák főherceg között 1559—1561. Kiadatlan kútfők nyomán. Wertheimer Edetől.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

RÉVAY PÉTER

ÉS A

SZENT KORONA.

(1619—1622).

SZILÁGYI SÁNDOR,

II. TAGTÓL.

(Olvastatott a m. t. Akadémia 1875. márczius 2-iki ülésén.)

BUDAPEST, 1875.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia bérházában.)

MAGY. TUD. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

MAGY. TUD. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

RÉVAY PÉTER ÉS A SZENT KORONA.

SZILÁGYI SÁNDOR R. TAGTÓL.

Révay Péter — írja Bél Mátyás azon előszóban, mely-lyel ennek »De Sacra Corona Regni Hungariae Commentarius« című munkáját harmadik kiadásban sajtó alá rendezé, — »bis praeclari Custodis munere perfunctus est: altero, dum singulari cura in Sacrae Coronae custodia excubat; altero dum geminum de illa opus conscribit.«

Ugy van. Révay Péter mint koronaőr a tettek mezején becsülettel megállta helyét, mint író kora annalistái közt kiváló helyet foglal el. Hivatalában missiot látott, mely nagy felelősséggel jár — s hogy e missio fontosságának elismerést szerezhessen, és utódaiban ébren tarthassa annak érzetét: megírta a szent korona történetét. Előszóval fogott hozzá, tanulmányokat tett s mint Berger Ilyés találóan mondja róla: »mira brevitate, ab ovo ad poma« elkészíté művét »fata, inclyta facta, decora et merita S. Coronae« s 1613-ban Augsburgban kinyomatta. De a külföldön készített, különben igen díszes nyomtatás nem volt ment a sajtóhibáktól; s ő 1616-ban elhatározá ismét kiadni. De nem mint egyszerű második kiadást, hanem újra dolgozva. 1618-ban el is készült e munkával: »De Monarchia et Sacra Corona Regni Hungariae Centuriae Septem,« mely tulajdonkép Magyarország története, tekintettel a szent koronára, az első kiadásnak teljes és gyökeres átdolgozása s 1618-ig II. Ferdinánd koronázásáig folytatása. A munka csak 40 év múlva látott világot kiadva Nádasdy Ferencz, s javítva és bővítve Jongelinus Gáspár magyar historiograph által. E munkának ez az egyetlen kiadása, de az előbbeni a Commentariust másodízben 1723-ban, egy bevezetéssel a Révay-nemzettségről s a korona történetét

azon időig lehozva, Nagy-Szombatban kinyomatták, mignem Bél Mátyás magának Révaynak javításaival és bővítéseivel Schwandtner Scriptoresei II-ik kötetében harmadizben tette közzé.

Valószínű, hogy Révay nagyobb munkájával az elsőt feledtetni akarta. De a sors nem adta meg neki ez örömet. 1818 után már nem volt ideje sem kiadni azt, mi elkészült, sem folytatni a munkát. Pedig viharosabb és változatosabb története soha sem volt a koronának mint az azután következő években s több eszély és hazafiság soha sem kívánta-tott koronaörtől, mint tőle épen ezen időben, midőn a korona már nem volt a koronás király tulajdona — a mi aztán szükségessé tette, hogy ő ne csak egyszerűen conservatora, őrzője, hanem megőrzője legyen annak.

Hogyan oldotta meg Révay Péter e feladatát: a feleletet megtaláljuk b. Révay Simonnak styávnicskay levéltárában, mely nagyszámú történelmi becsü kincsei közt a koronaörnek összes levelezéseit és irományait is örzi, s melyet a tulajdonos liberalitása megnyit az azt használni kívánó történetbuvárok-nak. E szivességnak köszönhetem én is, hogy a szent korona történetének ez érdekes episodját eddig nem ismert részletességgel s új világításban mutathatom be.

I.

II. Mátyás uralkodásának kezdete és vége közt kiáltó ellentét, betölthetetlen űr van. — Az elveken, melyeknek ő trónját köszönte: az alkotmányosság és vallásszabadság elvein, Magyarországon s az örökös tartományokban, államférfiai, a midőn csak alkalmuk nyílt rá, egyet a más után, elegendő részt ütöttek, de azokból a király utolsó éveiben már annyit sem volt képes megmenteni, mennyit a belbéke érdekében mulhatlanul fentartandónak hitt. Aggúltan, elbetege-sedve, a mint Ferdinánd főherceget utódjává tette, egymás-után siklottak ki kezéből hatalmának eszközei; s végre már önmagának árnya, nem volt annyi hatalma, hogy kegyenceze Khlesl bukását elfordítsa, nem annyi befolyása, hogy Ferdinándot a csehek iránt engedékenységre, eszélyességre bírja.

Megérte még, hogy a cseh tartományokban, a lázadás lángja mindent elborított: de halála (1619 márcz. 20.) megkímélte a látványtól, hogy az utraquista sergeket Bécs kapui előtt campirozni lássa, s a bécsi esőseléket a Burg ablakai alatt ordítózni hallja (1619 jun. 6.)

Bethlen Gábor másfél évig tényleg néma szemlélője volt az eseményeknek. De komoly államférfi, azok után, miket vele tettek, hogy kivessék székéből s azon időben, mely kínálta neki az alkalmat, hogy e szék birtokában megszilárdítsa magát, hihette-e, hogy e várakozás egyéb volna az alkalmas percz bevárásánál? Mert már akkor ő volt a helyzet ura otthon s a szomszédos helyeken: a két nagy-szombati béke Mátyás alatt s a nagy-károlyi értekezlet Ferdinánd idejében az ő javára, előnyére ütöttek ki. Ki beszélt volna már akkor az ő ellenjelöltjéről Homonnairól, daczára, hogy ennek akkor, midőn hadat vezetett ellene, kettős kilátása volt a sikerre: a török által, ha Jenő átadását Bethlen megtagadja, s a fejedelem népszerűtlenné létele által, ha Jenőt feladja a töröknek.

Bethlen feladta Jenőt, s még se lett népszerűtlenné. Az ügy, melyet ő védett, s személyével azonosítani tudott, a protestantismus ügye, az elv, melyet ő képviselt, az alkotmányosság elve volt népszerű. Mert valóban ez volt azon kor felfogása róla. Híjában mondotta ki a bécsi béke a vallásszabadság elvét, ez akkor lehetetlenség volt. Azon idők vallásos fanatismusa, türelmetlensége természetes fejleménye volt a dolgoknak. A tiszai megyék Erdély állam-souverainitása mellett nyilatkoztak minden alkalommal szóval, tettel, midőn módjukban volt; semmi mandatum nem bírhatta rá, hogy Erdély ellen felüljenek, s a megyegyűlések zajos jelenetek, öles protestatiok színhelyeivé lettek, ha ilyesmi került szőnyegre; ellenkezőleg kis biztatás is elég volt arra, hogy Erdély mellett táborba szálljanak. Az Ausztriával határos megyék, már fekvésöknél fogva is erre utalva, Ausztria szövetségében tekinték a szét-darabolt magyar korona összeforrasztásának lehetőségét, s épen ezért a vallás kérdése náluk politikai tény is volt. De ellenkezőleg mint Európa többi államaiban, soha sem azonosították az absolutismus ügyével.

Forgács bibornok, ki rendkívüli tehetségeivel, fényes

eszével, alkunni nem akaró hajthatlanságával s pihenni nem tudó tevékenységével a megindulni készülő ellenreformatiónak előidézője volt, míg élt (1615. oct. 16. †) nem csak szítá, de vezette a mozgalmat, melyet testvére a kassai generalis, s utóbb nádor akárhányszor compromittált, Dóczy és Homonnai pedig mindannyiszor megbuktatott.

A Bethlen ellen intézett támadások e három vezetője együttesen sem mérkőzhetett Bethlennel. A generalisban több volt az elbizakodottság, Homonnaiban több a nagyraavágás s Dóczyban több az önzés mint a tehetség: hanem e két utóbbiban bőven volt elvetemültség s gonoszság is, míg a generalist ilyesmivel nem lehet vádolni. Ő szolgálni akarta az ügyet meggyőződése szerint becsületesen, melyet a két kalandor becstelenül kiszákmányolt. Mindketten kiszakadva családjukból, örökösen viszályban és perben élve rokonaikkal, ellentétben állva megyéikkel, váraikkal s a kormányzatukra bizott néppel nem a pártoskodás, hanem az elszigeteltség szomorú képét nyújtják. A rokonság kötelékénél (mert Homonnai anyja Dóczy Fruzsina volt) jobban összefűzte őket terveik és célzataik közössége, melyhez a fölépcső Homonnai fejdelemsége lett volna. Ha nem hisszük is el, hogy oly veszélyes lett volna a Dóczy pohara, mint a milyenek egy kortársa írja,¹⁾ de a közvélemény nyilatkozványának vehetjük ezt, mely őt még a méregkeverés bűnére is képesnek tartá. A nélkül is senki sem volt pártjokban, kit erkölcsi súlyedés tekintetében mellőlök lehetne tenni.

Bethlen Gábor ügyének kétségtelenül használt e közvélemény, mert ha Báthori eljátszta is Magyarországon népszerűségét²⁾, Bethlen sem volt az midőn Szkender fegyvere vezette Erdélybe. De még kevésbbé pártolták Dóczy aljas útait, Homonnai üres ambícióját s erőszakoskodását, — s ha eléinte megelégedtek azzal, hogy e két nagyraavágót nem segítették, alig két év múlva már többre mentek: akadályokat

¹⁾ Sepsői Laczkó Kronikája 164. l., ki Simouyi hajdúkapitány megmérgezésével vádolja

²⁾ »Ha a keresztényekhez gonosz igyekezettel volt, az magyar nemzetnek javára lett ilyen véletlen halála« — mondja Thurzó nádor 1613. nov. 13. Dóczyhoz írt levelében. Kamarai levéltárban.

vetettek utjaikba. Híjába rendelték ezek hadfelkelést, (1616.) a megyék nem szálltak táborba, s Bethlenben is volt annyi ildom, hogy Széchy György kérésére visszavezette hadait Magyarországból, hova ezek támadása készteté beütni.

Ő soha sem veszté el mérsékletét, nem önuralmát. S épen ez kellett ezen időkhöz; mert a kedélyek már fel voltak izgatva, a politikai szerepvivők vére már forrongott, s országgyűlésen és megyék zöld asztalainál, baráti lakomákon s családi összejöveteleken már mérközni kezdettek a pártok. Az izgatottság, mely Németországon jóval a háború kitörése előtt szemlélhető volt, átesapott ide is: a protestansok üldözésről és törvénszegésről, a katolikusok sérelmekről és gúnyoltatásról panaszkodtak. S midőn Németországban kiüttött a háború lángja: egy szikra kellett, hogy fellobogjon itt is. De Bethlen még nem látta elérkezettnek az időt, hogy e szikrát a löporos hordóba vesse — s pártfeleit is fékezni tudta, hogy azok se vessék idő előtt bele.

Pedig Széchy György a hatalmas és erős olygarcha már leste a percet, hogy a hit és szabadság védelmére sikra szállhasson, s mellékesen: hogy a hűtelen pápista urak vagyonára kinyújtja kezét: ő a felsővidék egyik leggazdagabb protestans főúrával Perényi Ferenczcel még ekkor szívvel-lélekkel Bethlené volt. Az ifjú fenkölt lelkü Thurzó Imre, a wittenbergi egyetemből nem rég hazatérve, hitéért meggyőződése erejével készen állt szablyát vonni. Kortársa Rákóczy György kevéssel előbb lépve a közélet palaestrájára, pezsgő vérétől ösztönözött még nem ismeré a mérsékletet és ildomot, melyek később annyira jellemzék: pataki várában már készült. De a vallásos eszmék áramlata nem hagyta érintetlen a higgadt és nyugodt kedélyű dús gazdag Nyáry Istvánt, nem a megfontolásra különben sem hajlandó Ilésházy Gáspárt, a fenkölt lelkü és magas műveltségü Révay Pétert, az ildomos Thurzó Szaniszlót, Thököly Istvánt, Jakusith Andrást, a két Nádasdyt, Szunyogot, Erdődyt, s a felsőmagyarországi főurak egész hosszú sorát,¹⁾ kik részben türelmetlenül várták az

¹⁾ Eszterházy Miklós nádor élete. Pest 1863. 67. l.

események fejlődését, részben pedig a Fátrán túl lakók, Széchyvel és Perényivel élükön, nógatták Bethlent, hogy ha ők segélyre voltak ellenségei ellen, ő is »segítse meg őket ilyen szükségükben, hitők szabadsága mellett«¹⁾.

Nem e biztatások folytán, nem is a vett sérelmek viszatorlásáért, hanem hogy a Bocskay által teremtett helyzetet, melyet Mátyás és Ferdinánd kormányai sokkép kiforgattak, visszaállítsa — Bethlen csakugyan készült ekkor. A nagykárolyi értekezleten, hol Ferdinánd végre elismerte őt Erdély fejedelmének, Dóczy által felajánlá közbenjárását a csehknél, s a pozsonyi juniusi országgyűlés után, hol még a protestans ellenzék nem tudott többet elérni, mint hogy a cseheknek a kért segély helyett közbenjárást ajánlott, de minden hadfőlkélest ezek ellen eltiltott, oly időben, midőn Ferdinánd ügye határozottan rossz fordulatot vett, (jul. 9-én) s ógora Károlyi Mihály által, — ki azonban inkább szított Ferdinándhoz mint hozzá²⁾ — megizente, hogy »micsoda mediumokkal kellene élni ő felségének e mostani motus leszállításában,«³⁾ felajánlván confoederatioja tartása szerint »kedveskedő jóakarata«⁴⁾. Mintegy előre elhárítá a felelősséget magától azokért, miket később tett.

S ez alatt volt, hogy »minden dolgoknak mindenütt, a hol csak kellett és kívántatott, jó fundamentumot vetette«⁵⁾. Mialatt Zmeskál a cseh rendeknél egyengette a jövő szövetkezés útját, Mikó Ferenczet nagykövetül jun. 21-én a portára küldé felhatalmazást kérni Magyarország megtámadására. A nagykövet jul. 9-én már tárgyalta a dolgot a nagyvezérrel s a felhatalmazást, bár némi megszorítással kinyeré⁶⁾. A »jó

¹⁾ Bethlen G. levele Révay Péterhez 1619. sept. 12. a styávnicskai levéltárban.

²⁾ Eszterházy a pártok állásáról egy névsort készített s ebben Károlyit a kénytelenségből meghódoltak közé számítja. Eszterházy élete 67. l.

³⁾ Pray Epist. Proc. III. k. 330 s Bethlen levele Nyitra megyéhez. Eszterházy élete 60. l.

⁴⁾ Bethlen levele Révay Péterhez. Debreczen sept. 12-ről, a styávnicskai levéltárban.

⁵⁾ Gróf Mikó: Erdélyi tört. adatok II. k. 174 l.

fundamentum« már alkalmasint meg volt vetve, midőn aug. elején Pozsonyban új országgyűlés nyílt meg, zajosabb, elkeseredettebb és eredménytelenebb a megelőzőnél, mely már mutatta, hogy az út a békéhez csak fegyveren át visz. Mire a rendek hazaértek, Ferdinánd már meg volt fosztva a cseh koronától, de fel volt díszítve az imperiumi koronával: — jeleül, hogy kiegyezésnek, békés elintézésnek többé helye nincs.

Ezt mutatta az is, a mi Magyarországon történt.

A juniusi pozsonyi országgyűlés megtiltotta ugyan a hadszedést és hadfelkelést a csehok ellen, de a »pápás« urak — így nevezték a Ferdinánd-pártiakat — kiknek ama végzés nem volt inyökre, nyíltan, sőt némi ostentatioval készülöttek. Alig oszlott el a gyűlés s a nádor és egy pár praelatus rögtön megkezdte a toborzást a csehok ellen menő hadak számára. A mint pedig az augustusi gyűlés megnyílt s az előbbinél is élesebb, elkeseredettebb vitákban tört ki, constatálva, hogy az ellentét a pártok közt már is áthidalhatlanná lett: Alaghy Menyhért szerelni kezdte várait, Eszterházy Miklós a dunáninneni részek főkapitánya s Homonnai György országbíró és örökös fejedelemjelölt, a felső megyéken hadakat fogadtak a csehok ellen és Dóczy a kassai generalis, Lónyay András a kállai kapitány által s személyesen is a hajdúkapitányok megnyerésén, felültetésén munkált, s hogy a megyéket megfélemlítse, a leglármásabb megyét Zemplént elakarta némitani, haddal jelenvén meg ennek Terebensen tartott gyűlésén.

Bethlenre nézve az, mi szomszédjában történt, nem lehetett közömbös, legkevésbé pedig, hogy a csehok ellen az 1608-iki confoederatio szétválásával magyar hadak vezéreltessenek, mert könnyű volt neki kiszámítani, hogy a csehok leverése esetére minő sorrenddel fogja Ferdinánd végrehajtani Magyarországot leigázását s az ő megbuktatását. De a sikernek egyetlen valószínű kilátása, sőt annak egyetlen biztosítóka az volt, hogy meg ne előztessek, s ezért mennél nyíltabban szervezkedtek a Ferdinánd-pártiak, annál zajtalanabban készült Bethlen — sőt készült el egészen. Széchyvel, Rákóczyval, »kik a vármegyék akaratjából és consensusból«¹⁾ hitlevelet küldtek neki, egyetértésre jutva gyűjtötte, szerelte

sergeit s szőlította fegyver alá a mezei hadakat, úgy hogy az augustusi gyűlés eredménytelen eloszlása őt már harezkészen találta. Mert a gyors elhatározás után még gyorsabb actioba lépés szerezhette meg a diadalt s annak első feltétele volt kiűtni addig, míg a csehek ellen toborzott hadak táborra nem egyesülnek. Ezt meggátolni a Felső-Magyarország több pontján egyszerre kitért fölkelésnek volt feladata. Szept. elején Fáy Péter a cserháti és hernádmenti ifjúsággal s hajdúkkal Jászót, Nyáry István a leleszi, egy más csapat a szepesi káptalant, a hajdúk Szerenye várát lepték meg, prédálták fel, vagy foglalák el mindnyájan egyszerre. Ugyan ez napon Rákóczy György Terebest, Homonmai várát s főtoborzási helyét megakartá támadni, de hadai egy része nem jött el a rendes időre s Homonmai Lengyelországba menekült.

Rákóczy most Kassa ellen fordult. Dóczyt a »generalist, a király képét« kicsiny, nagy gyűlölte a maga városában, hol ő volt a legnépszerűlenebb ember¹⁾, s távolról sem sejté, hogy Rákóczy és a bíró Reyner az ő letartóztatására teljes egyetértésre jutottak. A tanács hadakat húzott össze a városba a szomszéd helyekről s a bíró ágyúkat szegeztetett a Dóczy házának mígnem Rákóczy hadával megérkezett, kit »sok tracta után« bebocsátottak. Ibrányi Mihály Rákóczy megbízásából hozzá ment: »nagyságod az ország foglya és az erdélyi fejedelemé, hanem oldja le nagyságod az oldaláról a fegyvert.« — »Nem oldom én, mond Dóczy, mert a római császár kötötte az én oldalomra a fegyvert, azért lássa, ki oldja el.« De a fehangú szó nem használt — Ibrányi leoldotta s Dóczy fogva vitetett Patakra.

Ez időtt már Bethlen is útban volt.

Mindannak, mi Magyarországon történt, a csomóját e rendkívüli ember tartá kezei közt, ki egy a csehországi felkeléssel combinált hadjáratot tervezett. Nem nagy haddal, mert sergének zömét a magyarországiaknak kellett kiállítani, indult s érkezett Debreczenbe. Itt volt első megállapodási pontja. Itt adta ki, innen küldte szét felhívásait a főurakhoz, me-

¹⁾ . . . nagy gondba esik, eszébe veszi, hogy visszavagyon városával . . . mondja Sepsői Laczkó Máté, Mikó: Adatok, I. k. 219.

gyékhez és városokhoz,¹⁾ s az európai közvéleményhez intézett szövegét, a »Querela Hungariae«-t. Néhány napot tölte ott — mialatt a felsőmagyarországi urak az ő segélye, hadai közreműködése nélkül meghódították a Tiszavidéket, Kállót a kállai hajdúk Lónyay András kapitány letartóztatásával megadták, Alaghy Regécz ura szinteg a felkelőkhöz állott s Rákóczy Szendrőt, Tornát, Szádvárát (Pethétől), Széchy Gy. és Bakos János Murányt, Jeszenőt, Rozsnyót, Fileket, Szécsént, Dévényt, Palánkot kardesapás nélkül bevették²⁾. Itt várta be, hogy a felkorbácsolt szenvedélyek és fanatismus első vihara, melynek néhány pap s gyűlölt »pápás« áldozatává lett, s melyeket úgy se lett volna ideje vagy ereje fékezni, kitombolja magát.

Aztán megindult. Szept. 17-én Kenézlőnél átkelt a Tiszán s Rákóczyhoz Patakra ment, honnan Dóczyt, a nélkül hogy fogadta volna, Fogarasba küldte. Innen Kassára vette útját, melynek polgárai szeptember 20-án lelkesedéssel fogadták s más nap megnyitá az országgyűlést, melyen őt a rendek »fejökké, előttök járójokká« választák s ez idő szerint teljehatalommal látták el, Rákóczy Györgyöt felső-magyarországi generalissá és kassai kapitánnyá tették, követeket jelöltek ki Lengyelországba s a portára, általános hadfelkelést rendeltek, az országból megszökteknek a hazatérésre 15 napot engedtek s elintézték a vallásügyi kérdéseket. Mire (sept. 26.) a gyűlést bezárta, a keletéjszaki megyék, kulcsos városok és várak (Munkács kivételével) már mind kezén voltak s szervezve a hadakat, útját a Poprád mentének vette, és bámulatos gyorsasággal, »nem úgy mint a had szokott járni, hanem ahhoz képest postaképpen« folytatta a Szepességen, Liptón át Trencsénbe, honnan Váriból oct. 1-ről válaszolt a lengyel király azon szemrehányására, hogy hivatalnól az országba

¹⁾ Mindenikhez némely pontokban megegyező, de egészben még is sokban eltérő felhívást tett közzé. A Nyitra megyéhez intézettet kiadta Szalay (Eszterházy élete. 59.) s részben közölte Horváth nagy munkájában; a Révay Péterhez intézett meg van a styávnicskai levéltárban, a Besztercebányára küldött ezen város gazdag levéltárában.

²⁾ Leopold főherczeg levele Ferdinándhoz. Bécs sept. 11-ről. Hatvani: Brüsszeli Okm. IV. k. 154 l. s Sepsői Laczkó kronikája szétszórt helyei.

tolakodott. »Hogyan — feléle — hivatlanul, hiszen Pozsonyon s a Dunántulon kívül egyetlen megye, vár sines, mely kezemen ne volna«¹⁾. Két nap mulva Nagy-Szombat tárta fel előtte kapuit. Itt fogadta a cseh-morva rendek követeit oly gyönyörű had élén, mely ezeket meglepte²⁾, s melyek közül tizezeret, Rhédey Ferencz nagyvárad kapitány vezérlete alatt, Morvába indított. Maga pedig tovább ment Pozsony felé.

II.

Ferdinánd helyett — ki még mindig Németországban volt — az ügyeket Leopold főherczeg intézte. Bethlen támadása s még inkább a gyorsaság, melylyel előnyomult, és a készség, melylyel találkozott mindenfelé, meglepte őt. Sept. elején megfordult a nádor nála s ezt Magyarországra küldte, hogy a veszélyeztetett haza állapotja felett híveivel tanácskozzék³⁾. De a dolgok gyors fejleménye sept. 21-én új követek küldésére bírta, kik Breiner Siegfried és Stacion János »titoktanács«⁴⁾ voltak, s midőn az üres kézzel menő követek sem a fizetetlen várőrségeket váraik feladásától, sem a főurakat az önkénytes és önkénytelen hódolattól visszatartani nem tudták, oct. 12-én Teuffenbach Rudolfot küldte híveihez, hogy őket hívja meg tanácskozásra Bécsbe⁵⁾.

Ezek — a tótországiakon s főpapokon kívül — vajmi kevesen, mindössze öten (Eszterházy Miklós, egy Zrinyi, egy Bánffy, két Pálffy) voltak. A többiek vagy nagy gyorsan engedélyt kérve az átállásra, hogy így a jövőt biztosítsák, vagy e formáságot szükségesnek sem tartva, Bethlen körül gyülekeztek.

A szent koronának őrei Révay Péter és Pálffy István

¹⁾ Az erdélyi Archiv des Vereines. Uj folyam I. 259. l. s Hatvani i. h. 154. l.

²⁾ Schallendorf az egyik követ szavait idézi Horváth nagy munkája 202. l.

³⁾ Leopold herczeg levele Révayhoz. Bécs 1619. sept. 12. a styávnicskai levéltárban.

⁴⁾ Ugyanaz ugyanahoz. Bécs 1619. Sept. 21. a styávnicskai levélt.

⁵⁾ Ugyanaz ugyanahoz. Bécs. 1621. okt. 12. a styávnicskai levélt.

voltak. Bethlen közeledtének hírére az első épen útban volt Szklabinya felé, de e hírre rögtön Pozsonyba a korona székhelyére ment, kérve Forgácsot a nádort, hogy a várnak elésséggel s őrséggel megrakásáról gondoskodjék. A nádor felszólítja a megyéket, de eredménytelenül, fel a király helyettesét, ki Pozsony környékébe s a külvárosokba csakugyan küldött hadakat. »Alkalmazkodjatok a körülményekhez,« — tanácsolá Leopold főherczeg aggodalmaskodó híveinek s ezeknek csakugyan nem volt más mit tenni, mert Bethlen Gábor kihez a pozsonyi tanács Kamper által előre beküldte hódolattát és meghívását, okt. 14-én kitűnően felszerelt hadával már Pozsony alatt állott. Hajnal hasadta előtt két órával, midőn az egész város aludt, s a készülő eseményekről senkinek sem volt sejtelme: több oldalról egyszerre rohanta meg a külvárost s verte szét az egész »egybeszokott, tanult«¹⁾ őrséget, melynek romjait a nádor beereszté a várba.

Bethlen még az nap két követet — Forgács Pétert s egy erdélyit — a nádorhoz küldött egyezkedés megkezdése végett. Forgács Leopold felhatalmazásához alkalmazkodott, Bethlen sátorába ment s hamar kiegyezett: döntsön ez ügyben az ország s Pozsonyba Szent-Márton napra országgyűlést hirdetett az 1618-iki LVIII-ik törvényezikk értelmében.

De Bethlen minden eshetőségre a koronát is akarta biztosítani: Pécsy Simon korlátnokát s Perényi Ferenczet a koronaörökhöz küldé. Ezeknek irott utasítása volt hitlevelet venni a koronaöröktől, hogy sem a várat, sem a koronát nem fogják az országgyűlés megtartása előtt »idegen«²⁾ kézre adni. A koronaörök letett esküjökre hivatkoztak: becsületes nevet kell nekünk utódainkra hagyni. — »Mit se kíván a fejdelem, mi ezekkel össze nem fér«, mondák a biztosok s végre is a koronaöröknek meg kelle adni a hitlevelet, hogy híven őrzendik a koronát is míg esküjöktől fel nem oldatnak s annak elidegenítésére a közelebbi országgyűlésig mit se próbálандnak. Pálffy pedig, hogy a dologról jelentést tegyen, Bécsbe utazott.

Bethlen gyorsasága ez úttal is döntő volt. Ugyanis Leo-

¹⁾ Így nevezi Bethlen egy Alvinczyhoz irott levelében. Századok II. k. 230. l.

pöld herczeg érezve, hogy a korona veszélyben van, oct. 15-én felhívta azokat, hogy hozzák azt Bécsbe s e czélra hadak küldését is ajánlá: de mire a koronaörök e levelet megkapták már nem állott módjokban s talán kedvök sem volt, rendeletét teljesíteni ¹⁾.

Pozsony és a korona ekkép biztosítva lettek s Bethlen, hogy az összejövendő országgyűlést egy nagy és nevezetes fegyvertényvel állítsa szembe, Bécs ellen indult. Ekkorra a császár is visszatért örökös tartományaiába, s az ő alkunni nem tudó, meg nem törhető lelkülete a védelmi rendszert új karba helyezé. Tiltakozott az országgyűlés ellen, megmaradt híveinek a meg nem hódolást rendelé, Dampierrét Magyarország ellen indítá s Bouquoit Bécs védelmére küldte. Bethlen nov. 26-án Schönbrunnál táborozott, s csak egyik esapatának pontatlanságán múlt, hogy a császárt el nem fogta ²⁾, de Bouquoit ütközetre nem bírhatva, még inkább a hírre, hogy Rákóczyt a homonnai csatamezőn a Homonnai által behozott lengyel hadak szétverték, visszafordult, utjában 9 austriai vár hódolatát s oct. 30-án a Sopronét fogadta. A következő hó elején már Pozsonyban volt, hadai egy részét Széchyvel Rákóczy segélyére küldvén.

Csakugyan mióta Ferdinánd visszatért, fennakadtak Bethlen ügyei s ennek lelke egész erélyére volt szüksége, hogy az egyensúlyt helyreállítsa. Az országgyűlés megnyílt, de a rendek lassan gyülekeztek. Ferdinánd tiltakozása, a lengyelek rablóhadjárata, kik egész Szerencsig pusztították a vidéket, nyomasztólag hatottak a kedélyekre. De lassanként még is gyülekeztek, s a kik együtt voltak túlnyomólag Bethlen-pártiak, (bár a főbbek ezek közül: Rákóczy György, Széchy, Perényi Ferencz, Melith Péter, Zrinyi, Batthyány, Nádasdy Pál, különböző hadak élén távol voltak) Bethlen megválasztásán gondolkoztak ³⁾. Ennek előkészítése végett a rendek

¹⁾ Leopold főhg levele okt. 15-ről Révayhoz a styavniczkai levélt.

²⁾ »Mínthogy a császár is csak alig szalada be előljáróink előtt« írja Bethlen. Tört. Tár. IV. k. 198. l.

³⁾ Bethlen idézett levelében: »a rendek propositumokat akarék promotealni és de electione mea 18 conditiokat küldének.«

Bethlenre bizták »az koronának gondviselését« s e czélból Forgács Pétert a várba küldték a koronaörökhez, hogy együkük, Révay másnap reggel 7 órakor jöjjön le a rendek közé. »Halálunkig a korona mellett kell maradnunk, azt e harczi zajban el sem hagyhatjuk — aztán még nincsenek is mind együtt a rendek« — felelék ezek.

Nov. 19. már egész követség ment fel hozzájuk: Rákóczy Zsigmond, a György testvére, Jakusith András főurak, Szerdahelyi Mihály, Amade István megyei és Tánczos Pál városi követek. Most se hajoltak: »Minket eskü, és törvény köt, utunk alatt valami eshetnék a koronán, s ha a rendek megmaradnak a kényszerítés mellett, ők ünnepélyes protestatiót fognak tenni.«

Nem így akarék a rendek. S most Thurzó Szaniszlót, Ocskay Gáspárt, Fánecs Ferenczet, Gyürky Benedeket, Amade Istvánt, Pertenger Jánost — főurakat s követeket — küldék hozzájuk: isten mentse őket, hogy a korona veszélyét akarnák, csak jöjjenek bátran, ők küldenek be őrizetet, 200 embert, kik addig a korona mellett maradjanak.

Most hát világosan állt a koronaörök előtt, hogy »az ország praesidiumját akarják a várba bocsátni« azaz, hogy tulajdonkép Pozsonyvár megszállása van czélba véve. »Csak ha lemondunk a koronaörösről bizzuk másra« felelék. Estve újra felment Forgács Péter a várba, s kiegyezett velök, hogy másnap Pálffy István jöjjen a rendek közé.

Nov. 20-án Pálffy lejött, s most világosan elébe terjeszték a kérdést: fogadják be a katonaságot, kit a rendek küldenek a korona őrzésére. »Tisztársam nélkül nem adhatok választ« felelé ez, s a rendek Perényit, Jakusithot, Ocskait, Fulót a várba küldék. »Mentsék fel őket az eskü alól« felelték — s a hevesebbek, Dóczy István, Kállay, Amadé most koményebb fellépést sürgettek. »Legalább engedjék meg, hogy a császárnak irhassanak s adjanak nekik menedék levelet« kérték végre. Meg lesz, mondák a rendek, s most a két Thurzó, Zichy György, s Rákóczy Zsigmond főurak és négy követ mentek hozzájuk. — »Hát nem nagyobb e a korona biztossága — mondák ezek — ha magyar hadak őrzik? hát nem szolgálai,

urai vagytok-e ti a rendeknek, hogy így daczoltok? ügyeljetek mért rohanommal fogjuk bevenni.«

Csak e szót várták a conservatorok. Mi csak kötelességünket akartuk teljesíteni, s nem daczolni a rendekkel — hanem ezek is biztosítsák őket s utódaikat, hogy hírókben, becsületükben fogyatkozást nem fognak szenvedni, s egyikük mindig kész lesz a rendek közé ezek parancsára lemenni. Nov. 22-én az ország biztosai: Thurzó Szaniszló, Dóczy István, Rákóczy Zsigmond, Alaghy Menyhért főurak, s Szerdahelyi, Bogdány, Fáncsi, Fulló követek kétszáz főből álló hadat Monoki Miklós és Mérey Gáspár vezérlete alatt bevezettek a várba. Révay pedig nov. 26-án lehivatott a rendek közé, kit Pálffival együtt újlag koronaörré választák, (XII. t. cz.) s a fellegvárba magyar hadaknak küldését törvénybe ígtatták (IX. t. cz.)¹⁾

Ekkor már szép számmal össze voltak gyűlve a rendek: 57 főúr, 4 püspök, a megyék, városok követei: kiknek nagy volt az ingerültsége a meg nem jelentek, — nagy épen Eszterházy ellen, ki daczára, hogy neje még eltemetlenül a halottas ágyon feküdt²⁾, legmunkásabb volt a Bethlen ellen intézett mozgalmak vezetésében s kit épen ezért az általa személyében megbántott Thurzó Inre hevesen megtámadott az országgyűlésen, emlegetvén származását, házasságát s fiát Hágár fiának nevezvén. »Kit honnan vett kegyelmed — válaszol neki, azt maga tudja... mert nemcsak ezt, hanem ezenkívül kettőt is adott volt nekünk Isten szegény atyámfiaival — s hogy a gúnyos szóért adós ne maradjon, épen e levelében Bethlent »török feltartott, nevelt rabnak,« régi »kapucsi basának« nevezte³⁾. E fellángoló szenvedélyek, e kiegyezhetlennek látszó ellentétek közt vállalkozott a nádor a békéltető, a közvetítő szerepre.

¹⁾ Lásd a függelék II. sz. Ferdinánd decz. 23-ról nagy elismeréssel írt Révay ezen magatartásáról, s hiszi, hogy ezután sem követ el olyasmint: »quod vel officio tuo derogare, vel certe etiam posteritati tuae in dispendium aliquod vergere valeat.« A stávkieszkai levéltárban.

²⁾ »Kiből hasznát sem látom kegyelmednek, hogy még az földszint lévén meghidegedott tetemeit ezzel ruházza« — írja Eszterházy decz. elején.

³⁾ Eszterházy nádor élete 80. l.

Bethlen nem volt idegen attól — még az országgyűlés megnyilta előtt kijelenté Nádaszy Tamás egyik dunántúli kapitánynak, kit a császár e részben puhatólódással bizott meg. Azonban bár épen nem kedvező hírek jöttek a portáról, hol nem szívesen nézték, hogy »nem a szélbe hágott Magyarországnak, hanem közepibe,« bár a határszéli basák rezgelődtek, nem akart minden áron békülni. Nagy súlyt fektetett az országgyűlés véleményére, melyen két áramlat dolgozott. A kik Eszterházy szerint »kételenségből« hódoltak Bethlennek, támogatták a nádort közvetítő szerepében, a kik »hitták vagy kedvvel vették« királylyá akarták választani — természetesen Ferdinánd letételével. Már decz. elején szóba hozták a detronisatiót s csak két megye volt — Liptó és Szepes — mely nem látott arra elegendő okot¹⁾. Bethlen maga sem akarta ezt s bizonynyal az ő befolyása alatt egyeztek belé a rendek, hogy Ferdinánd követeit az országgyűlés kezesekkel cserélje ki. Egész a hónap végéig folytak az alkudozások ez ügy módzatai felett²⁾ s nem előbb mint decz. 27-én cseréltettek ki a követek és kezesek.

Az országgyűlés ismét zajossá lett: Bethlen feltétlen hívei az északkeleti urak hányták vetették a dolgokat, óles szavakat és kifakadásokat hallattak Ferdinand ellen, a sérelmeket hánytorgatták s latin nyelven tíz iv papíron írták össze »a ratiokat, melyekért meg kellene vetni a királyságát.« A békepártiak e zajos napokban kevés eredménnyel dolgoztak, a nádor közbelépése mit sem használt, s egy időre el kellett némulniok. A rendek elkészítették a választási feltételeket 18 pontban, melyek közt »illetlen semmi nem volt,« s felterjesztették Bethlen elé, sürgetve, hogy koronáztassa meg magát³⁾.

Bethlen nem adott azokra választ, hanem intézkedett, hogy 1620 jan. 2. a formasierinti alkudozás kezdetét vegye. A követek Meggau és Preiner, Lépes és Nádasdi bemutatták előterjesztésüket — de meg se akarták őket hallgatni. Ők már választottak maguknak új királyt, »nem engedi tisztességek,

¹⁾ Eszterházy jelentése a császárhoz. Eszterházy élete. 95. l.

²⁾ Hatvani: Brüsseli Okmánytár IV. k. 173. l.

³⁾ Bethlen levele Alvinczi Péterhez. Századok. II. 230.

hogy örökké való gyalázatjukra egyszeri végzéseket retractálhassák» — ez az ő resolútiójuk, küldjék fel a császárhoz.

Ekkor jött a Bécsben levő tüzök egy levele, mely a dolognak új fordulatot adott: »egy csasz jött — irák ezek — a portáról, ki a császárnál fennen hirdette, hogy a nagyvezér Bethlen visszatérését — minthogy ez akarátja nélkül jött ki — elrendelé. A fejedelmet s az ország elméjét »felette megzavará« e hír, s az első tanácskozások a körül forgottak, hogy ha a porta is a confoederatusok ellen támad, minő állást foglaljanak el ők? De csak hamar megnyugodtak s a királyválasztást végre akarták hajtani.

E gondolattól borzadt Eszterházy, hogy »a szent és sérthetetlen korona ilyen gyászos érintkezés által szentségtelenítség,« az ettől való félelem tette Ferdinándot engedékenynyé, hogy gyorsan és meglepő feltételeket ajánlott. Maga Bethlen is habozott, mérlegelte a párt arányokat, a dolog következményeit, mely nem fog visszalépést tűrni, a portai viszonyokat s az országgyűlést a királyválasztás elhalasztására bírta. Jan. 8-án azonban a rendek Magyarország fejedelmévé választák s e czímet Bethlen fel is vette. Nyolcz nap mulva a fegyverszünet és a békealku praeliminareit, úgy mint ezt a biztosok benyújták, mely két siléziai herczogséget s 4 magyar megyét örökösen és 8-át haláláig biztosita neki, elfogadta Bethlen, 18-án bezárta az országgyűlést, 19-én aláírta a cseh királylyal kötött szövetség diplomáját s korlátnokát Pécsyt a ratificandó példányok átvételére hátrahagyva, s e czélből Bécsbe két követet küldve, elutazott.

De a ratificálás fennakadt, Ferdinand oly záradékkal akarta azt eszközölni, mely ellen Pécsy tiltakozott. A hír Szent-Benedeken érte Bethlent s ő Thurzó Szaniszlót rögtön visszaküldte — Révayt pedig elővigyázatra inté. Cselt látott a dologban, félt, hogy ott nem lété a császár a korona kézre kerítésére fogja felhasználni, s Révaynak a pozsonyi várban lakását nem tartá bátorságosnak »sok okokra nézvé,« — ha azonban időközben confirmálta volna, csak maradjon a várban ¹⁾. A confirmatio február 4-ikén — záradék nélkül —

¹⁾ L. a függelék IV. számát.

történt meg: a mit záradékba akart tenni, azt levélbe foglalta ¹⁾.

A szent koronának most már kétféle őrei voltak: a régiekből megmaradt idegen csapat, s az a kétszáz hajdú, kiket az ország küldött be. Mindenikkel sok baj volt: azok Bécsből huzták zsoldjokat, a hajdúk pedig fenn kezdték orrukat hordani. Sok összeütközésre adott alkalmat a két porkolábbal a fizetelenség, engedetlenség s egy néhány »zajgó, morgó legény,« kik a zavarok kovászai voltak. A katonai fegyelem rendbe hozta ezeket, s Révay Péter maga is visszautazhatott Szklabinyára, hol neje és leánya betegen feküdtek ²⁾.

Hoszabb tárgyalásra adott alkalmat a német csapatok ügye. Bethlen Kassára márcz. 8-ára összehívta ³⁾ a főurakat tanácskozásra, követküldés s más ügyek végett. Újabb hírek szárnyaltak a lengyelek beütési tervéről s ezek szükségessé tették az intézkedéseket azok megelőzésére ⁴⁾. A fegyverszünet fegyveres béke volt csak, s hogy a császár annak pontjait nem sérté meg, nem volt más oka, minthogy egész erejét a csehokra akarta mérni, kik viszont Bethlennél kerestek támaszt ⁵⁾.

Bethlen ily körülmények közt készült a Besztercze-Bányára hirdetett országgyűlésre, mely dönteni fogott az ország sorsa felett s intézkedett a korona biztosságáról, mely azon a gyűlésen nevezetes szerepet volt játszandó. Mindenek előtt a német őrséget akarta a várból kiűzni, s mart. 20-ról felszólítá a két koronaört, hogy az országnak ezek eltávolítására vonatkozó végzését hajtsák végre. Irt Dóczy Istvánnak is a kamara administratorának, ki a fejdelem rendeletét rögtön közölte is a Hévvizen levő Révayval. Itt tudta meg Révay, hogy már Pálfi is megkapta az erre vonatkozó rendeletet, itt kapta meg Thurzó Szaniszló hívását, hogy siessen Pozsonyba. Mire oda

¹⁾ Hatvani: Okmánytár IV. k. 166.

²⁾ L. Okmánytár V. szám.

³⁾ A Rákóczyhoz küldött eredetije (Kelt Kassan febr. 12.) a m. k. kamarai levéltárban.

⁴⁾ Thurzó Szaniszló levele Révayhoz. Okmánytár 14. sz.

⁵⁾ Okmánytár VII. sz.

érhetett volna, ápril 24-én és 25-én a német hadak kiköltöztek Pozsonyból, s a várszolgálat egész terhe a magyar hajdúkra maradt, kiknek a fizetlenség miatt elég okuk volt a panasza, ¹⁾ de kiknek megbízhatóságában ez idő szerint legalább, nem volt oka kételkedni.

III.

A Besztercze-Bányára hirdetett országgyűlés határideje máj. 31. volt. Előre látták, hogy az első napokban az alkudozásokhoz hozzá sem fognak kezdeni, mert egyelőre Ferdinánd nem követeket, csak biztosokat fog oda küldeni. Bethlen június 19-én tartá bevonulását ²⁾, s minthogy valóban nem követek, csak biztosok (a kninini ez. püspök, Teuffel és Laminger) jöttek, a megnyitás tovább haladt. A tárgyalás ezekkel meggyőzte Bethlent, hogy a fegyverszünetből háború lesz — s július 2-án a négy leghatalmasabb úrral (Szécsy, Rákóczy, Thurzó Imre, Illésházy) »az ország szabadságáért s megmaradásáért hittel összekötelezte magát» ³⁾. Másnap megnyitotta a gyűlést s leküldte propositionit a rendek közé, küldött menedéklevelet a Ferdinánd követei számára, de ezek megérkezte előtt hittel kötelezte magához a gyűlésre megjelenteket ⁴⁾. Már ekkor kezében volt a jun. 22-én kelt ferman, mely ajánlá a rendeknek, hogy »saját szabadsága, törvénye s rendtartása szerint» királyt válasszanak maguknak ⁵⁾.

Erre ezélt Bethlen.

De nem Ferdinánd letételével, nem a koronának saját fejére tételével. Nagyságának egyik alapja az önmérséklet volt: s bár hívei, a lelkesebbek, a vérmesebbek sürgették, ő megmaradott szándéka mellett. Latba vetette az eshetőségeket,

¹⁾ L. Okmánytár VIII—XIII. számait.

²⁾ Besztercebánya története Ipolyitól. Századok. 1874. évfolyam. 704-ik l.

³⁾ Bethlen G. szövetségei történetéhez. (Akad. Értesítő. 21. l.)

⁴⁾ A 165 pecséttel s aláírással ellátott oklevelet l. Tört. Tár. IV. k. 215. l.

⁵⁾ A ferman egykorú fordítása a Nemzeti Múzeumban 515. fol. l. Megjelent a Török-Magyarokorai Államokmánytár. I. k. 22. l.

melyek a hagyományos formák mellőzését követték volna. A vallás kérdését nem látta oly könnyen megoldhatónak, s aztán ki tette volna fejére a szent jelyényt, midőn az esztergomi érseket épen akkor notázták? Csak annyit akart, mire volt historiai előzménye János Zsigmond példájában, nem többet. Még csak intézkedést sem tett a koronának Pozsonyból elhozatalára — ellenkezőleg rendelkezett annak Pozsonyban biztosítására.

Jó és hű kézben volt az ott — a Révayóban. Egy saját kezű irattal Ferdinánd május hó 1-éről felhatalmazá, vagyis inkább felkérte Révayt, hogy menjen el a besztercze-bányai gyűlésre, — de Bethlen másként intézkedett. Kivánta, hogy Révay és Pálffy, a korona mellett Pozsonyban maradjanak, a várostól ne távozzanak, s minthogy Dóczy István az administrator s Thurzó Szaniszló a gyűlésre hivattak, nemcsak a várra, hanem a városban levő őrségre is ők viseljenek gondot ¹⁾. S hogy pedig »valami véletlen szerencsétlenség» — nem várt roham a császár-pártiak részéről — ne találja, a gyűlés jul. 27-én értesíté, hogy a vár őrségének erősítésére s a korona őrzésére a fejedelem 200 harczost küld oda, kik tőlök függjenek s úgy lesznek megesketedők mint a korábbi őrség ²⁾. Révay megunta a zaklatott állapotot, egészsége hanyatlott, s hivatala e kényes időkben nem engedé, hogy fürdőre, jöszágaira menjen. Beküldé lemondását a koronaőrségről az országgyűlésre. Aug. 17-én tárgyalák a rendek, de nem fogadják el; »bizunk hazafiságában», hogy saját kényelmét a közügy kívánalmának alárendeli ³⁾. Révay maradt.

Épen ez napon — aug. 17-én — dőlt el a békeértekezlet ügye is. Bethlen a kiegyezés őszinteségének csak egy biztosítékát látta: ha Ferdinánd a csehekét is befoglalja a békébe, de ennek bekövetkezését annyira nem tartá valószínűnek, hogy intézkedéseit a nem sikerülés eshetőségeihez alkalmazta, s a biztosok megérkeztekor már a cseh-osztrák-magyar unio nem sokat különbözött egy véd- és dacszövetségtől, melyre a haj-

¹⁾ L. Okmánytár XIV. és XV. számait.

²⁾ L. Okmánytár XVI. számát.

³⁾ L. Okmánytár XVII. számát.

dúk is — a magyar koronának legszámbavehetőbb hada — jul. 28-án megesküdték ¹⁾. Már ekkor folyt az alkudozás a beszercebányai gyűlés s Ferdinánd biztosai közt; de a lengyel király követe, s aug. 1-je óta Sigongne Miklós XIII. Lajos francia király megbízottja inkább Ferdinánd érdekében közvetítettek, de az első kérdés — a csehek kizárása — meghozta a szakadást, s Ferdinánd biztosai aug. 17-én tiltakozva távoztak. Aug. 25-én a gyűlés Bethlen Gábort magyar királyválasztá, aug. 28-án az erdélyi rendek külön 12,000 harcos kiállításának kötelezettsége mellett beléptek az unióba ²⁾ s 29-én bezáratott a gyűlés.

A királyválasztás utolsó fellángolása volt a szalmatűznek. A magyar urak, kik magok vágták el a béke útját, sóhajtvá tekintettek a béke husos fazekaira. Bethlen nem úgy folytatta a hadat milyenhez ők voltak szokva, zsoldosok állítása által, magok hon maradván. Ő személyes jelenlétüket követelte, fíradtságokat sőt még vérök ontását is, gyors meneteivel, merész támadásaival. Már sept. 9-én Érsekújvárnál táborozott, sept. 17-én Nagy-Szombaton volt, sept. 30-án pedig Hainburg alatt állott.

Ferdinánd magyarországi hadainak vezére Dampierre ez alatt a Huszár és Petneházy által ostromlott Lakompak felmentésére ment, elűzvén alóla Bethlen vezéreit, egy merész és nagy horderejű fegyvertényt tűzött maga elé: Pozsony és a korona elfoglalására sietett. De Bethlen erős keze visszragadta a harczi szerencsét. Az okt. 9-én Pozsony ellen intézett rohamban, Dampierret Rákóczy egy hajdúja lelötte, s két nap múlva Petronellnél Colalto teljesen megverett.

E diadal nem volt képes Bethlen aggodalmát a korona sorsa iránt megnyugtatóni. Egy váratlan fordulat sietteté elhatározását: a fordulat, melyet a csehek fehérhegyi tönkre veretése (nov. 7.), királyuk megszaladása, kinek nem volt bátorsága bevárni Bethlent s Mansfeld segélyét, az unió megrendülése maga után vont. Mindaz, mit Bethlen tett és még tehetett volna érettek egyszerre feledve lett, titkon egyezkedni kezdé-

¹⁾ Szilágyi: Bethlen Gábor szövegkezelései 22. l.

²⁾ Ugyanaz u. o. 26. l.

nek a nádorral, mások »Kain módjára, kétségbe esvén az Istennek ereje és irgalmassága felől,« keresett ürügy alatt hazamentek, fizetett népével s erdélyi híveivel hagyva a választott királyt, »mintba azzal — írta Bethlen keserűen emlékezve e napokra — immár magukat salvalhatták volna az német előtt. hogyha nekem utolsó ruínám következett volna is« ¹⁾.

Bethlen nagysága e kétes helyzetben ragyogott legfényesebben: Bouquoi egész hadseregét hatodfél hónapig tartóztatá fel. Mindenek előtt a korona biztosítására gondolt. Nehogy Pozsonyt újabb támadás, s a koronát veszedelem érje, maga Bethlen tanácsosaival Pozsonyban létében tanácskozást kezdett a koronának biztosabb helyre szállítása ügyében. A koronaörök inkább le akartak mondani, hogysen ebbe beleegyezének s Révay kijelenté, hogy ő ott Pozsonyban kész életét is elfogyatni a korona mellett; »minek azt? mondák a tanácsurak, nagyságod lemondása nem menti meg azt,« s Bethlen a törvényesség külformájához is szigorúan ragaszkodva, nem fogadta el. Végre a tanácsurak határozott akarata annyi engedékenységre bírta őket, hogy tétessék át a korona lakhelye valamelyik várába. A koronaörök Nyitrát akarták, a tanácsurak Zólyomot, s végre a két ör és Illésházy Gáspár s Perényi Gábor csakugyan elkísérték e ritka szép fekvésű s építészeti tekintetben is nevezetes várba ²⁾.

De Zólyom nem volt annyira megerősítve, hogy nagyobb ostromot kitudott volna állani, s egy véletlen támadástól sem volt egészen biztosítva, mert a Hainburgban 1621 febr. 1-én megkezdett bekealkudozások daczára csak ezen hely és Nagy-Szombat a Bethlen székhelye közt volt fegyverszünet — a többi helyeken megszakadás nélkül folyt a háború. Nagy-Szombatban épen akkor országgyűlés volt, s Révay Péter Zólyomból febr. 9-éről Főja Pétert az országgyűlésre küldé, hogy terjeszsze elé a várnak fogyatkozásait — melyekről különben

¹⁾ Bethlen Gábor levele Alvinczy Péterhez. Századok. 1868. évf. 228-ik l.

²⁾ L. okmánytár XVIII. sz. Závodszyk Katonánál (XXX. 657.) nov. 14-re teszi az elvitel napját, de az, mint az idézett oklevél mutatja nov. 21. előtt nem lehetett. Egy erre vonatkozó jelentés a styávnicskai levéltárban.

Pálffy István s azok a biztosok is, kik a koronát oda hozták, adhatnak felvilágosítást. Ha tovább is ott akarják tartani: erősítsék meg a várat, szaporítsák az őrséget s jelöljék ki, hogy megtámadtatás esetére honnan húzhatnak össze csapatokat? De Főjének más megbízatása is volt: ha a rendek azt határoznák, hogy a korona az országba bellebb vitessék, jelentse ki a Révay lemondását, ő beteges, gazdasága tönkre megy s nem győzi a munkát ¹⁾. A rendek csakugyan utasították a szomszéd megyéket, hogy megtámadtatás esetére nyújtsanak segílyt a koronának ²⁾.

Súlyos napok következtek Bethlenre: a megpróbáltatás napjai. Magyarországi pártja feloszló félben volt. Lelkének egész erejére szükség volt, hogy megmentse magát, országa jövőjét. A fehérhegyi csatavesztés megzavarta az urakat, a prágai mészárlás híre minden bátorságokat elvette, az örökös tartományok leigázása, a lázadás kiirtása a meghódolás gondolatára vezette őket. Most midőn Németországban is már Ferdinánd volt a helyzet ura, nem bíztak többé Bethlen esilágában, és nem akarták kard élén kockáztatni azt, mit szerződés által megtarthatni reméltek — mert a felség-levél szét-tépése után is hitték, hogy ok fognak csinálni olyan szerződést Ferdinánddal, melyet ez nem fog széttepní az első alkalmas perczen. Egész lélekkel óhajták a hainburgi értekezlet sikerét s a francia közbenjárókkal lázas tevékenységet fejtettek ki. Csak két ember nem akarta: Ferdinánd és Bethlen. Az első úgy akart elbánni Bethlennel is mint Pfalzi Frigyes-sel: Bethlen pedig érezte, hogy e pillanatban a protestantismus ügyének ő az utolsó óre ³⁾ tudta, hogy neki a dolgok fordulatára, a jövőre kell dolgozni. De a mint az értekezlet sikerének reménye tünedezett, hívei is elálltak tőle. — Legelőbb a nádor foglalt ellenséges állást, azután Széchy egyezkedett Eszterházyval, aztán Apponyi Pál, Pálffy István,

¹⁾ L. Okmánytár XIX.

²⁾ L. a. a. XXI.

³⁾ »Mint állottam strázsát . . .« írja Bethlen Atvinczinak. Századok II. 231. V. ö. Bethlen levele Rimayhoz ápril 19-rol. Mikó: Adatok. II. 394.

Bozsnyák Tamás hagyták el, — végre pedig 112 úr és nemes Bouquoival, kit Bethlen még mindig feltartott, érintkezésbe tette magát, hogyha hadaival a Morva folyamhoz ér, csatlakozni fognak vele — Bethlen ellen.

Bethlen korán értesült e törekvésekről s rossz következményeit elhárítá. Mindenek előtt a korona biztosságáról gondoskodott: híre járt ottan, hogy Ferdinánd a szolgálatában levő kozákok egy csapatját Zólyom ostromára küldi, oly megbizással, hogy a koronát kézhez kerítsék, s hogy e tervnek Pálffy is meg volna nyerve. Révayt, Bethlen vigyázatra inté, meghagyván, hogy se Pálffyt, se szolgálait a várba ne ereszsze ¹⁾.

Ugy volt. Ferdinánd márcz. 9-én Balogh Istvánt mint biztost Felső-Magyarországra küldé, előkészíteni a bányavárosok meghódolását, Révay Pétert megbizta, hogy e »zavaros időkben« vigyázzon a koronára, a beszterczebányaiakat pedig, hogy puskás gyalogokat bocsássanak rendelkezése alá ²⁾. Balogh el is ment: de Muránynál nem mehetett tovább az utak bizonytalansága miatt, — itt tartózkodott Zichy Györgynél. Mind a mellett próbát tett megoldani feladatát s apr. 18-án a bányavárosoknak írt, hogy Bethlen katonáit be ne bocsássák, s hogy Révaynak, ha kívánná adjanak hadat ³⁾. Ugy lát-szik, reménye volt ezt megnyerhetni Pálffyyal közös actiora. Híjába Révay becsületessége biztosítékot nyújtott Bethlennek, hogy a koronát »véletlen meglepetés« nem fogja érni.

Ily körülmények közt, elhagyatva Magyarországi hivatól, egyedül erdélyi erejére támaszkodhatva, Bethlennek vissza kelle vonulnia. Hadi tehetsége fényesen ragyogott ez útjában is: biztosítá a háta mögött maradt nagyobb erősségeket s apr. 25-én Szent-Kereszten volt, innen szemrehányásokkal telt levelet intézett a nádorhoz kétértelmű magatartása miatt, kije-

¹⁾ L. Okmánytár XX. sz.

²⁾ Ez azon levél, melyre Bethlen ezévoz ápril 25-én Forgácshez írt levelében (Eszterházy Életé. I. k. 197. lap.) »Balogh Istvánnak a beszterczebányaiakhoz írt levelének pontjai az kegyelmed igazságát megbizonyítják.« stb.

³⁾ Ferdinánd levele Révay Péterhez 1621. márcz. 9. a beszterczebányaiakhoz ugyane napról. Balogh István a beszterczeiekhez, Murány

lentve, hogy ő bár most is kész a tractára, de nem az ő közbejárásával. Hallja, hogy generalisságot sürget, »mely ha leszen igen örülöm és kegyelmedet bizony vig szívvel elvárom — járá neki nem minden czélzás nélkül 1611-iki kudarczára«¹⁾.

Három nap mulva Bethlen Zólyomba ment a korona át vételére. A helyzet itt aggasztó volt. Az őrség e várban másfél száz emberből állt, de a bányavárosok megtagadták, hogy Zólyomnak segítséget adjanak, mert ők is egy hajóban eveznek velek, »kivántatják, hogy kiki maga lakó helyére, feleségére, gyermekeire gondot viseljen.« Attól is tartottak, hogy Szécsy egy fényes ténynyel bebizonyítandó a maga hűségét, Zólyom ellen támadást intézend²⁾. A kozákok beütésének híre is még tartottá magát — körülmények, melyek lehetlenné tették Bethlennek, hogy a koronát háta mögött hagyja.

Révay előre látta ennek bekövetkezését, de el volt határozva egyelőre tovább nem menni. Hijában figyelmeztette egyik híve, hogy neki kötelessége el nem hagyni a koronát: »hogyan fog nagyságod az ország, hogyan saját lelkiismerete előtt számolni? hiszen ha ellenségkép vinnék el s nagyságodnak módja volna benne — ugy is vele kellene menni, hát most midőn ő felsége bona fide akar az koronának provideálni szabad-e elhagyni?«³⁾ szándékán ez mit sem változtatott. »Nekem, mondá Bethlen ellenvetéscire, mint a korona legfőbb öröknek conservatorának, gondoskodnom kell annak biztosságáról. Hogyan számolhatnék be a rendeknek, ha baj örné?« — »És engemet, felelé Révay, a rendek előtt letett eskü köt.« — »Jó, felelé Bethlen, én hát teljes királyi hatalmammal intéz-

apr. 18. küldi másolatban ő felsége parancsát Révay Péterhez, hogy ha ettől felszólíttatnának, adjanak neki segélyt: »Gabrielem quoque Bethlen, sed neque milites suos cujusunque ordinis — si sint, in civitatem vestram non intrmittentes, Quod si fecerint in omnibus privilegiis permansuri Dom. Vrae libere sibi persuadere possunt majorem quoque gratiam a sua Caesarea R. Matre recuperaturi atque accepturi.« A styávnicskai levéltárban.

¹⁾ Eszterházy Élete. I. k: 198. l.

²⁾ Révayhoz intézett jelentései Zmeskalmak apríl 10, 11, 28. — a styávnicskai levéltárban. L. Okmánytár XXIII—XXV.

³⁾ Apr. 28-án kelt jelentés a styávnicskai levéltárban. Okm. XXV.

kedem. Legyen azonban kegyelmed nyugodt: a hazából nem fogom kivitetni, és sorsa felett a legközelebbi országgyűlés által fogok intézkedni.«¹⁾

Bethlen a koronával Kassa felé vette útját, Eperjesre jun. 1-ére országgyűlést hirdetvén. De mielőtt oda ért volna, már híret vette, hogy Ferdinánd (máj. 2-ikán) az önkényt meghódolóknak amnestiát hirdetett: azoknak t. i. kik máj. 30-ig Apponyinál, Jakusithnál, Eszterházynál vagy Széchynél május 30-áig jelentik magukat. Ez erős esapás volt a Bethlen-pártiak ellen, még a határozottabbak is ingadoztak s készültek meghódolni. »Mely bolondoskodásoknak — mondja Bethlen — ha én isten vezérlése által egyedül nem állok vala ellene s megengedtem volna elvételét annak a gyalázatos és minden szabadságoknak az által való örökké elnyomatandó gratialevélnak: bizony nem különben jártak volna eddig a morvaiaknál, bécsieknél és ausztriaiaknál.«²⁾ Hatása az amnestiának ennek folytán az eddigi elpártolásokon kívül nem igen lett, de az Eperjesre jun. 1-ére hirdetett országgyűlésről is elmaradtak a megyék, s Bethlen azt Kassára akkori tartozkodási helyére, hova még máj. 14-én megérkezett, tette át.

Velé volt a korona is. Sok főur jelenlétében elhelyezték a koronátartó ládába, s lepecsételték. Most már ott volt a Bethlen kincses házában. Már nem »lakott« ott mint Zólyomban a fényes lovagteremben, nem álltak előtte őrt a koronadarabontok, nem czirkált körülötte a két porkoláb, nem volt mellette a hű ör Révay. El volt zárva a sötét kincses házbán, együtt az arany és ékszerhalmazakkal a fejedelmi hadak őrizete alatt, kik közül egyik se esküdött meg különösen neki. De legalább biztosságban volt — s a fejedelem is mint Révaynak megígérte, ügyét a rendek elé terjeszté. Jun. 11-én elhatározták a rendek, hogy a korona vitessék Ecsedre, annak további őrizését ismét Révay Péterre

¹⁾ L. az Okmánytár XXVI. számát.

²⁾ Bethlen levele Alvinczyhoz. Századok II. k. 230. l. Az amnestia terjedelmes kivonata Eszterházy élete I. k. 201. l.

bízták s egy határozattal felszólíták ezt, hogy elegendő kísérettel ellátva kísérje oda. ¹⁾

A háború tüze az amnestia határidejének eltelte után ismét élesebben fellobogott. A nádor kitétette az ország zászlóját s az meghordoztatott a németek közt is. ²⁾ Ezek csapás után csapást mértek a Bethlen hadaira. Pozsony, Füleke a bányavárosok elostek s Forgács Bouquoival Érsek-Ujvár ellen ment, keményen viva ez erősséget s a Bethlen által annak felmentésére küldött hadakat két ízben is visszaverve. Sőt Ferdinánd hadai Putnokig jutottak s egyenesen Kassa ellen igyekeztek. E hírre Bethlen is kitétette az ország zászlóját, rendkívüli erélyvel és gyorsasággal, melyet nagy veszélyek idején szokott kifejteni, pár nap alatt hadsereget teremtett s már jun. 18-án kiindult Kassáról.

Ezen hadi utjában, — valójában diadal út volt az, mely Ujvárt felmenté, s Bouquoinak halált hozott — gondoskodott a korona sorsáról. Gönczről jun. 20-áról felszólította Révay Pétert, hogy az országgyűlés határozatához képest haladéktalanul siessen Kassára, hogy még ezen a héten megindulhasson a koronával Ecsedre, megbizonyítván ezzel hűségét az országhoz, keresztyén indulatját a koronához, s vonzalmát hozzá. ³⁾

Révaynak azonban aggodalmi, követeléseit voltak s ő ezekkel Főja Györgyöt és Horváth Gáspárt a sztubnyai fürdőből, hol ez időtt tartózkodott, jul. 9-éről Bethlenhez küldé. Mindenek felett családját óhajtá biztosítani, s »Oszlán környékének kését« (cultellus decimae Oszlaniensis) kérte. A vitézlő nép fizetése szolgáltatassék ki pontosan, s Kincsi Pál neveztessek ki korona porkolábbbá. Ecsed várának egész őrsége eskettessék fel a korona hűségére, s szükség esetére rendeltessék neki elegendő segély. Adassék neki át a korona kincseivel a törvényszabta mód szerint. ⁴⁾

Bethlen Érsekujvár alatt jul. 25-kén kapta e föltétele-

¹⁾ L. Okmánytár XXIX. számát.

²⁾ L. Okmánytár XXVII. számát.

³⁾ L. Okmánytár XXX. számát.

⁴⁾ L. Okmánytár XXXII. számát.

ket, s elfogadta minden nehézség nélkül. Csak az oszláni dézmának felét inscribáltatta neki (másik fele Bossányi volt), s mert a háborúval el van foglalva az ünnepélyes átadást halasztá visszatértére. ¹⁾ Révay belenyugodott: a koronát Révay Péter, az őrző, a porkolábok, darabontok ünnepélyesen, a megyék kíséretével Ecsedre szállították, ezen a lép középebe épített, öt kapuval ellátott, falakkal, bástyákkal és tornyokkal körülvett erődbe, melynek főerejét mégis a természet alkotá.

De mégis volt elég fogyatkozás. Az ecsedi kapitányt sérté az, hogy ő a koronának új hitet tegyen le, az őrség a jövedelem nem volt elég, s mire Bethlen oct. 3-ki rendeletével ²⁾ a sérelmek orvoslását elrendelő, új fordulat állt be.

Bethlen diadalmasan nyomult elő, Felső-Magyarország nagy része már neki hódolt s ő Morvába tette hadát. »Most az ideje békélni, mert mi szabhatjuk a föltételeket« mondák magyarországi hívei. De Bethlen erre nem látta még eljötnök az időt, s tovább folytatta a hadat. Okai nem győzték meg a magyar urakat, s most már ez évben másodszor el oszlának mellőle. Legelőször Rákóczy György ment haza, »feleségének fejefájására, avagy partusára«, utána a többi. E tapasztalat Bethlent más gondolatra bírta, most ő komolyan fogott a békealkudozáshoz. Strazniczáról oct. 3-káról tudósítá Révayt, hogy a békealkudozással megbízott követei ez nap indulnak Rabensburgba.

Nem itt — hanem Nickolsburgban köttetett az meg. Annak egyik pontja elrendelő, hogy a szent korona az ékszerekkel vitessék Kassára, ott ő felsége biztosai megvizsgálják, azonosságáról meggyőződven, átveszik a koronaörökkel egyetemben, a Bethlen kíséretével együtt Trencsénbe szállítják, honnan majd a legközelebbi országgyűlés alatt Pozsonyba az őrzésére kirendelt helyre visszaviszik.

Ugy történt. De az egészségtelen ecsedi levegő az élesebb felsővidéki égálfhoz szokott, különben is beteges Révay-

¹⁾ L. Okmánytár XXXIII. számát.

²⁾ L. Okmánytár XXXIV. számát.

nak nem vált hasznára: s mire 1622. tavaszán Kassára ért volna, már halál hírért terjeszték.

Még nem volt igaz. De Révay mélyen szerető nejét Forgács Máriát végetlen fájdalommal tölté el a hír, s kitörő öröme lelkesíté annak megczáfolása. »Megszolgálom kegyelmednek az jó hírt« írá 1622. márcz. 18-kán Révay Ferencznek. ¹⁾ S a jó hír abból állt, hogy férje Kassán van, és közelebb jön hozzá.

Révay csakugyan Kassára szállítá a koronát, s erről, valamint eddigi eljárásáról jelentést tett Ferdinándnak. A király érdemeinek hízegő elismerése mellett május 3-án kelt leiratával ismét őt és Pálffy Istvánt bizta meg annak további őrzésével s Trencsénbe szállításával, hol ugymond a vár ura Illésházy Gáspár készségesen fogja teljesíteni a mire felszólítják. ²⁾

A koronát csakugyan elszállították Trencsénbe s ott még átvette Révay — de ez volt az utolsó szolgálat, melyet a szent jelvénynek tett. Az irgalom istene megadta neki az örömet, hogy már látta a perczet, melyben kegyeletének tárgya vissza fog vitetni oda, honnan ő soha sem akarta megengedni, hogy elvitessék, s honnan vérző szívvel követte hosszú másfél éves zarándokolásán át. Látta, de nem érte meg — mire a soproni országgyűlés összeült s határozott a korona sorsa felett, ő már meg volt halva. Ferdinánd június 28-kán kelt leiratával s Thurzó Szaniszló a nádor ugyan ez nap irt levelével értesíték a gyászoló özvegyet: hogy Pyber János váradi püspök Czobor Imre, Ostrosythy István s Apponyi Pál vannak megbízva a korona átvételével s Pozsonyba szállításával.

Az átvétel Trencsénbe július 5-én a bánatos özvegy jelenlétében megtörtént. Ezek négyen Pálffy Istvánnal és Peck Leopolddal kiállították az elismervényt hogy a szent koronát, melynek »Révay tizenmégy évig és holta napjáig hű conservatora volt« átvették, Sopronba az országgyűlés helyére szállítás végett. ³⁾

¹⁾ L. Okmánytár XXXV. számát.

²⁾ L. Okmánytár XXXVI. számát.

³⁾ L. Okmánytár XXXVII—XXXIX.

* * *

És most, midőn búcsút veszek tárgyamtól, s még egyszer elvonulnak előttem ama viharos kor nagy alakjai, önkénytelenül megújulnak emlékemben ama napok, midőn Styávnicskán a Révayak ősi kastélyában a vendégszerető házi gazda kalauzolása mellett tárgyamhoz az adatokat a családi levéltárban gyűjtöttem. A kastély gyönyörű parkját egy hosszú völgy képezi, melynek végében Szklabinya vára tűnik fel — egy emlék az ősidőkből. Ez volt Révay Péter lakhelye, itt pihente ki magát szerető szép nejének karjaiban, ha a harcok és államügyek a közélet fáradalmai és gazdasági gondok megengedék. Itt irta munkáját a szent koronáról. E munka zárszavát egy idézet teszi a szent írásból, melyet ő nem magára alkalmazott, de melyet egész joggal mondhatott magáról, midőn küzdelmes pályája végén révpartba vezette a szent koronát: »ama nevezetes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam. Végezetre eltetett nekem az igazság koronája, melyet meg ad nekem az úr, amaz igaz bírő.«

bis omni meliori modo constanter affecti sumus. Viennae 15. Octobris Ao. 1619.

Leopoldus. m. p.

Ad mandatum Serenissimi Domini Archiducis
proprium

Jo: Balth: Schlegel

m. p.

Külezim: Magnificis Stephano Pálfi de Erdöd, Comiti Comitatus Poseniensis, arcisque ejusdem supremo Capitaneo, nec non Petro Révai, Comiti Comitatus Thurociensis, Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatoribus et Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Consiliariis, Nobis syucere dilectis.

(A levél Schlegel írása).

Kredetje a báró Révai család styawitskai leoldárban.

II.

Forgács Zsigmond bizonyáglevelé Révai Péter számdra: a korona ügyében tett hasznos szolgálatairól. Pozsony 1619. november 27.

Nos Comes Sigismundus Forgach de Ghymes, Regni Hungariae Palatinus, Judex Cumanorum, nec non Comitatum Nogradensis, Saarosiensis et de Zabolch Comes et Sacratissimi Principis ac Domini Domini Ferdinandi II. Dei gratia electi Romanorum Imperatoris, semper augusti, ac Germaniae Hungariae et Bohemiae etc. Regis, Archiducis Austriae etc. intimus Consiliarius et per Hungariam Locumtenens. Recognoscimus per praesentes: quod posteaquam motus quidam in superioribus Regni Hungariae partibus et Transylvania suscitari coepti fuissent, circa id plane tempus Spectabilis ac Magnus dominus Petrus de Reva supremus ac perpetuus Comes Comitatus Thurociensis, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis per Hungariam Dapiferorum Magister et consiliarius, nec non Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservator, eum conjuge et liberis iter versus arcem Sklabinia in Comitatu Thurociensi existentem suscepisset, Nos, quibus praeter id etiam ex publicis rumuseulis de rei

Okmányok.

I.

Leopold főherczeg Révai Péternek: a szent koronának Bécsbe vitele ügyében 1619. oktob. 15.

Leopoldus Dei gratia Archidux Austriae Dux Burgundiae, Argentinensis et Passaviensis Episcopus, Administrator Abbatiarum Murbacensis et Luderensis perpetuus, Landtgravius Alsatiae, Comes Tyrolis.

Magnifici syucere Nobis dilecti. Plurimum momenti Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Suae hostibus in eo positum esse scimus, ut reliquis, quae in nobilissimo illo Hungariae regno per fas et nefas occuparunt, etiam sacram Coronam Regiam adjungere eamque ex custodia vestra eripere et sacrilegis manibus suis contemerare possint. Etsi autem eam in prudentia, fide et industria vestra fiduciam positam habeamus, ut nunquam permissuros credamus, quo hostes illa, salvis vobis, potiantur; quia tamen eosdem hostes nihil intermittere scimus quo sceleratum propositum suum impetratum habeant admonendos etiam atque etiam duximus, ut memores officii, fidei et iuramenti vestri curam ejusdem sacrae Coronae, si unquam vel maxime hoc tempore necessariam vobis persuadeatis, in eamque proinde maxima cum diligentia et sollicitudina intendatis.

Singulariter autem cogitandum vobis censemus, an non illa, ut propter periculum optima ex causa, sic non parvo cum fructu Viennam sit deferenda; in quo si concilia vestra nobiscum conveniant, eam misso praesidio deportabimus, atque hic tantisper, dum tumultus isti sedati fuerint, ita custodiemus, ut Sacrae Caesareae Regiaeque Majestati Suae Regnoque illaesa semper et salva permaneat. Quo de responsum vestrum expectamus et quod reliquum vo-

novitate constitisset, de ejusmodi nascentis belli tempestate pro capessenda in tempore communi cautela fideliter et quam primum amputato morae ulterioris tractu, septima nimirum Mensis Octobris ex eodem itinere praeter eas, quae tam scripto quam verbali denunciatione secutae sunt intimationes, certiores reddidit; utque crebrescentibus in dies de crescenti motu rumoribus penates Sacrae Coronae sarti tectique persisterent, Nos de sufficientibus praesidijs in Arce Posoniensi juxta tenorem Constitutionum Regni collocandis subsidio competenti sibi adjungendo, et compectu, aliisque hujus generis necessarijs subministrandis sollicitavit, ac ad matura et tempestantia consilia animum convertendo, in confectoque dieti itineris cursu ac relictis dietis domesticis suis charissimis, statim et de facto ad Arcem Posoniensem conservatori Sacrae Coronae adeoque securae ejusdem permansioni iuvigilaturus, partium functionis suae memor, se opportuna celeritate recepit. Nos quoque Eundem ita exigentibus officij nostri Palatinalis partibus, vocatione quoque ipsius id requirente ad excubias et assistentiam Sacrae Coronae utpote cui et Sacrae Caesariae Regiae Majestati atque patriae charissimae fidelitatem omnem, curam et sollicitudinem utraque fortuna obligasset, seque pro tuitione post Deum optimum, maximum publici hujus thesauri devovisset, admonuimus, qua in parte prout praesentis casus et temporis necessitas postularent, absque ulla difficultate promptissimum experti sumus, et postulationem ipsius de subsidijs et alijs necessarijs, ut justam et a temporis necessitate exactam digne aestimantes bonoque communi quibus licet modis et remedijs optime consultum volentes, quantum fieri poterat, promovimus, et simul Comitatus viciniore peculiaribus Nostris hoc nomine requisivimus, quatenus sufficientium subsidiorum et suppetiarum in Arcem Posoniensem ferendarum tempestantiam omni contentione inirent rationem. Quod licet effectuari non potuisset, Sua tamen Majestas Caesarea atque Regia interea certum ordinavit militem, qui superveniens circa Arcem Posoniensem et suburbia Civitatis stationes suas collocavit, et non multo post per copias Hungaricas Serenissimi Principis Transsylvanae Gabrielis Bethlen, qui numero instructus exercitu alioque omnis generis bellico apparatu munitus advenerat, decima quarta Octobris duabus ante diluculum horis irruptione diversis in locis in eadem suburbia facta partim coesus, partim profligatus fuit. Post quorum miserabilem stragem eodem die praelibatus

Princeps certos ad nos expedivit Ablegatos Magnificum Dominum Petrum Forgách (Itt két hűvelyknyi úres hely) Sienlorum Capitaneum, qui Nos ad incunilam cum Principe et ipsi adjunctis Hungaris tam Magnatibus, quam Nobilibus tractationem commonefacerent et invitarent, siquidem jam ea commodius peragi posse videretur propter propiorem Principis accessum, oblati etiam si necesse fore existimaremus ad reditum nostrum obsidibus; quam tractationem Nos antehac quoque ex annuentia Sacrae Caesariae Regiaeque Majestatis vigore literarum Serenissimi Principis Leopoldi deselerata fieri postulassemus. Eam itaque facile acceptavimus praeter id officio quoque nostro nos admonente, et habita ratione ac commiseratione sauciorum plurimorum Germanorum militum, mulierum et infantium, qui in dicta strage periclitantes servati et in arcem per nos non paucos numero recepti fuerant. Mox habito in castris colloquio, in quae ad Civitatem Posoniensem situata vocati descenderamus, conclusum extitit, ut Nos secundum muneris nostri Palatinalis exigentiam et vigorem Articuli 56. Anni 1618. generalem Statibus et Ordinibus Regni indiceremus Dietam, quam etiam ad Civitatem Posoniensem pro Undecima Novembris, diem nimirum S. Martino dicatam promulgavimus. Denum Conservatores Sacrae Coronae, per Eiusdem Principis Transsylvanae Ablegatos Spectabiles ac Magnificos Dominos: Simonem Pechij Transsylvanae Cancellarium et Consiliarium intimum ac Franciscum Prinij requisiti fuerunt, qui secundum voluntatem Principis pluribus verbis expositam et scripto comprehensam postularent, quatenus dieti Conservatores datis Reversalibus se unum cum Principe et Regno intellecturos et sensuros Arcem et Coronam ad unionem Regni fideliter conservaturos, neque interea temporis clam vel manifeste aliquid molitionis super eam meditatos, Diaetae vero tempore se communi Regnicolarum conclusioni accommodaturos promitterent. Praeasserti ergo Sacrae Coronae Conservatores ultro citroque multis habitis sermocinationibus reponderunt repetendo saepius, quod illi Sacrae Caesariae Regiaeque Majestati et Regno ad fidelitatem strictissimo juramento obstricti essent, cui adhaerere omnibus partibus et clausulis etiam cum vitae discrimine illamque propter conservandam illaesam conscientiam et propter bonum nomen ac existimationem inculpatam, ad posteros transmittendam, posteritati que suae relinquendam, honestam denique inter homines conversationem retinere vellent; et orando, ut ea, quae

salva fide et conscientia ipsorum praestare possent, ab ijs exigentur. Ad quae dum per praenominatos Ablegatos responsum fuisset, Principi ipsique adjunctis dominis nihil tale unquam in mentem venisse, quo integritas jurisjurandi ipsorum violaretur, tum scripto mediante Conservatores declararunt, quod illi ad Custodiam Sacrae Coronae fideliter et sollicitè sicut hucusque permanserunt, imposterum etiam permansuri sint, quousque a juramenti obligatione liberati non fuerint, et quod ad Diaetam futuram nullas practicas et molitiones sive manifeste sive clam super coronam meditaturi sint, promiserunt. Quibus modo praemisso peractis, continuo Sacrae Caesaricae Regiaeque Majestati per Magnificum Dominum Paulum Palfy in noticiam pervenire curavimus, et de praesenti rerum nostrarum statu ac conditione eandem Majestatem Caesaricam Regiamque tempestive edoceri fecimus; interim tota belli mole ad Posonium subsistente, Comitatumque Hungaricorum et domesticorum militum, nec non Boëmicarum, Moravicarum, Silesicarum copiarum exercitibus in dies frequentiori numero adventantibus, ijsque in suburbij Civitatis et circa arcem locis idoneis stationes suas locantibus, in octava tandem S. Martin post terminum nimirum dietae promulgatae saepefati Sacrae Coronae Conservatores per Nos ex deliberatione Statuum et Ordinum Regni medio Magnifici domini Petri Forgach requisiti fuerunt, quatenus Spectabilis ac Magnificus dominus Petrus de Reva etc. in conventum mediumque eorundem dominorum Statutum et Ordinum Regni in Civitatem die sequenti hora septima matutina descenderet, manente interim in Arce ad Sacram Coronam Spectabili ac Magnifico domino Stephano Palfy, ejusdem Coronae Conservatore. Ad quam Nostram ac Statuum et ordinum postulationem Conservatores responderunt, non universos Status et Ordines Regni adhuc, ut quidem ipsi intelligerent, praesentes esse, neque illud tenorem juramenti ipsorum ullo modo admittere, cujus ratio talis esset, ut si quem motum vel tumultum in Regno oriri contingeret, in persona sua ad mortem et vitae suae exitum fideliter et constanter Sacrae Coronae uterque assisterent. Cum vero jam talia occurrerint tempora, in quibus nihil videre praeter arma et armatam multitudinem variarum nationum licet, nihil audire praeter tympanorum strepitum et tuborum clangores, bombardarum et in vicinia majorem etiam tormentorum explosiones, quod viribus omnibus tenore obligationis suae strictissime se accommodare ut deberent, ita ad extremum vellent, rogarentque, ne Status

et Ordines se ad aliquid suscipiendum, quod juramentum suum minime permetteret, adducere pergerent. Altera mox die alios cum ijdem postulatis Ablegatos spectabiles ac Magnificos dominos Sigismundum Rakoczy, Andream Jakusith, Generosos item Dominos Michaëlem Szerdahelij, Stephanum Amade, Vicecomites Comitatum Nitriensis et Posoniensis, eorundemque nuncios, et Paulum Tanczos Nuncium Civitatis Cassoviensis Status et Ordines ad memoratos Conservatores emisérunt, instantes ut uterque Conservatorum descenderet, siquidem praesentes sint ex lege Regni Status et Ordines. His iterato responso hesterno responderunt, orando, ne se a lege juramenti, cui adhaerere tenerentur, talibus postulatis discedere cogèrent, ne fortè, ut res humanae sub horarum momento vicissitudinibus obnoxiae sunt, accidatque in puncto, quod non speratur in anno, aperta hac occasionis via Sacrae Coronae securitas repentinò aliquo damno et incommodo periclitetur. Quod si vero Status et Ordines omninò sententiae suae insistentes descensum urgerent, illos quidem se placito Statuum et Ordinum accomodatueros, ubi prius solennem fecerint protestationem et literas superinde extraxerint, ut si interea temporis (quod Deus Optimus Maximus avertere dignaretur) Sacram Coronam in periculo aliquò versari, ipsique aliquid adversi evenire contingeret, illos extra omnem culpam et noxam excusabiles futuros. Nec multo post eadem die per nos ac Status et Ordines medio Spectabilis ac Magnifici domini Stanislai Thurzo, Generosorum dominorum Casparis Ochkay, Francisci Fanchy, Benedicti Geörky, Stephani Amade, Joannis Pertinger Nuncij Civitatis Posoniensis eodem fere quo antea nunciatorum modo ijdem Conservatores compellati sunt et in medium nostri ex arce invitati: quod si vero periculi alicujus suspicio, quo tranquillitas Sacrae Coronae periclitari fortassis posse videretur, eos detineret, nominati jam nuncij ita Nobis ac Statibus et Ordinibus ordinantibus paratos se significabant, qui cum adjungendis sibi ducentis peditibus ad praecavendam ejusmodi adversitatem interea temporis in Arce permanere vellent. Verum saepedicti Conservatores se id facere non posse responderunt, ut nimirum quasi resignata alijs sacrae Coronae Custodia, ad quam arctissimo juramenti vinculo alligati essent, ipsi suo se munere abdicarent, quin potius illuc vires suas impenderent, quo pacto fidei suae sacramentum salvarent inviolatum, scirentque praeterea ducentos pedites nunquam tali juramento, quale servitoribus Coronae impositum est,

se alligaturos: si autem pluribus jam vicibus Statuum et Ordinum Regni declarata staret sententia, annuere se, ut alteruter ex collegis Custodum Coronae descenderet. Igitur sub vesperam ejusdem diei per Magnificum Dominum Petrum Forgach nunciatum exitit, placere, ut spectabilis ac Magnus dominus Stephanus Palfy descenderet: quod ibi postero die fecisset, in frequenti Statuum et Ordinum Conventu cum eodem tractatum fuit, ut ob respectum praesentis motus praesidium certum ad custodiam arcis et Coronae per eos ordinandum reciperent: super quo quidem negotio cum sese nequiquam certi statuere posse respondisset, remque ad communem cum collega suo consultationem pertinere significasset, continuo alij Abligati, Magnifici domini Francisens Priuij, Andreas Jakusith, Caspar Ochkay, Nicolaus Fullo expediti sunt, qui duorum Nobilium cum ducentis peditibus praesidium Conservatoribus Sacrae Coronae nomine Statuum et Ordinum Regni offerrent, et recipi atque intra moenia arcis, dimissis peditibus Germanis, intromitti vellent. Responsum est repetitis superioribus, suis nimirum humeris, suae curae et fidei provinciam conservandam Coronae impositam esse cum alijs juratis militibus, proinde rogare ut si alterius praesidij introducendi consilium est, Status et Ordines modum advenirent, quo ipsi et alij officiales sibi adjuncti cum alijs gregarijs utriusque nationis militibus, cum quibus undecim integros annos in servitio suarum Majestatum et Regni fideliter et absque ulla labe explevissent, a juramento fidei, quam Sacrae Caesareae Regiaeque Majestati et Regno deberent, absoluti redderentur, liberique pronuncientur. Quam ubi militum receptionem rursus medio Magnifici Domini Stephani Doczi, Nicolai Kallaij, Stephani Amade urgerent, Sacrae Coronae Conservatores responderunt rogantes, ut si omnino placet introducere militem, ipsis ad Sacram Caesaream Regiamque Majestatem scribere permitteretur, impetrareque a juramento, quo eidem obstringerentur, absolutionem, vel Nos et Status ac Ordines certam iniremus rationem, qua ab obligatione fidei suae efficaciter liberi redderentur, vigore literarum Absolutionalium mediante. Quae quidem Absolutionales literae tum promissae sunt, quas suo tempore extradare parati essent, sed et alioquin etiam ex formula juramenti manifestum evaderet, ipsos Regi dumtaxat Matthiae augustissimae memoriae fidei sacramento et non Fed inando obstrictos fuisse. Denuo tandem Status et Ordines medio Spectabilium ac Magnificorum Dominorum Stanislai Thurzo, Emerici

Thurzo, Georgii Zechy, Sigismundi Rakoczi, Francisci Fanchy, Michaelis David, Nicolai Fullo, Jakobi Szeliczky l. v. d. Civitatis Posoniensis Nuncij, Abligatorum cum Conservatoribus Sacrae Coronae pluribus verbis expostularunt, qui nimirum fiat, quod ad tot Nostras, Statuum ac Ordinum et ea de re factas compellationes in recipiendo ducentorum peditum praesidio difficiliores se praebuissent, cum juramenti ipsorum ratio et publica Regnicolarum constitutio id exigat, ut motus alicujus tempore, qualem nunc in Regno Hungariae videre liceret, cohortes etiam diversarum et plurium nationum, ut Hungarorum, Transsylvanorum, Siculorum, Boëmorum, Moravorum, Silesiorum terras hasce pervagari, praesidium majus domesticum pro securae Sacrae Coronae permansione ipsdem administraretur: proinde se ipsis notum facere, quod si imposterum huic Statuum et Ordinum voluntati non assenserint, ultimam hanc admonitionem futuram, quodque universi Status et Ordines adjuncta sibi militia una contentione arcem ascendentes experiri vellent, qualiter erga illos se Conservatores Sacrae Coronae exhibitari essent: Memnisse etiam deberent Conservatores Coronam Regni, seque ejusdem Regni servitores esse, stipendia sua ab eodem percipere, propter quod non aliquid dominis suis praescribere, sed mandatis eorundem obsequi accessum haberent. Qui consilio mutuos capto significarunt omnia, quae hactenus per ipsos Regnicolis nunciata fuissent, non Regno aliquid praescribendi studio facta esse, sed praeter toties repetitas antegressis legationibus rationes, salvandae suae conscientiae animo, qua nihil ipsis esset in vita praestantius et ardore contentandae fidei, qua Regi et Regno devincti fuissent: propter quod etiam orarunt, ut nos et Status ac Ordines modum adveniremus, quo manifestum evaderet eos de fidelitate et cura conservandae Sacrae Coronae nihil remisisse, nihilque prius aut antiquius habendo juramento suo semper et summa cum integritate stetisse: Article denique publico caveremus, et literis datis assecuraremus, ne nunc et post funera etiam sua nomini ipsorum, famae et existimationi honestae, liberis, posterisque eorum per iniquas malevolorum calumnias sinistrae alicujus notae macula inureretur. Tandem spe postulatorum ipsis data in tot Nostras ac Statuum et Ordinum instantias consenserunt, ita ut ad tractatus publicos (siquidem et illud iterato postularetur) alter Conservatorum, Collega in Arce manente, quoties necesse esset, descenderet. Die itaque vigesima secunda Novembris Generosos dominos Nicolaum Monoki, Casparem Merey et ordinatos pedites ducentos

per Commissarios Spectabiles ac Magnificos dominos Stanislaum Thurzo, Stephanum Doczi, Sigismundum Rakoezi, Melchiorem Alaghy, Generosum item Michaelem Zerdahelij, Joannem Bogdani, Franciscum Fanchy, Nicolaum Fullo, postquam rogantibus Coronae Conservatoribus hanc esse Nostram ac Statuum et Ordinum voluntatem significatum fuisset, Regnicolae in arcem introduxerunt, exacto prius tam a nobilibus, quam alijs juramento. Praetitulatus vero Dominus Petrus de Reva etc. vigesima sexta Mensis Novembris vocatus ad nos descendit, et hasce jurium suorum futura pro cautela sibi elargiri petiit. Quas nos, quia justa petenti non est denegandus assensus, in praemissorum omnium fidem sigillo et chirographo nostris munitis eidem extradandas duximus et concedendas, Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in Civitate Posoniensi, Vigesima septima Novembris. Anno Millesimo Sexcentesimo Decimo Nono.

Comes Sigis. Forgacz
de Gimes m. pria. (P. H.)

(Eredetiye a báró Révay-család styancsikai levéltárában).

A korona porkoláboknak folyamodása a koronaörökhöz a koronahajdúk fegyelmezése ügyében (kelet nélkül).

III.

Memoriale ad Spectabiles et Magnificos dominos, Dominos Sacrae regni Hungariae (coronae) Conservatores, etc.

Az két porkoláb azon könyvreg nagyságtoknak, hogy jó módjával, híven és tisztességgel adminisztrálhassák szent korona mellett az szolgálatot.

Legelőszér hagyja meg nagyságtok az közhajdúknak szóval és fenyegetse meg őket, hogy szót fogadjanak és az ő szolgálatjokat zajgás morgás nélkül megeselekedjenek (sic) és minckünk az fizetelenségünket szemünkre ne hányják, hanem ha néha az fizetések továbbra is halad, ők mindazáltal szót fogadjanak és az ő szolgálatjukba eljárjanak, kit ha nem mielőzdek (mielőzének), szabad legyen vagy megbüntetni vagy az szófogatatlant ki is iratni, ne vegye(n) az többi is tülök példát az engedetlenségre; mi tudjuk a ki

szótfogadó és a ki istrásáját zajgás, morgás nélkül megállja. Vannak közülök, a kik részegeskednek a kik éjjel az istrásájokat elmulatják, a kik megrészegezdén, az váron kívül háltnak és ha egynapi tömlőcezel megbüntetjük, szembe állanak és feddenek velünk, nagyságtokra appellálják és azt mondják, hogy nincs annyi hatalmonk rajtok; a hol valami gonoszságot kivől az váron melnek, arrúl ha meg akarjuk büntetni őket, csak azt hányják szemünkre, fizesd (sic) meg és elmegyünk; több sok tiszteletlen böcsületlen szókkal illetnek kit másutt egy várba is egy porkoláb sem szenvedne, ki nagyságtok reputatióját is néha illeti, hiszem mi csak nagyságtok személyét representáljuk; elféldjek pedig, a kik ilyen zajgómorgó leginek, csak egy-néhányan vannak és féldő, hogy néha itt az várba is reánk ne támadjanak; kaputételre és kapufelnyitásra feddés morgás nélkül, a mint instructiónk tartja, nem akarnak elő állani, hanem mind mivelünk, strásamesterrel és az tizedesekkel is szembe állanak és feddődnek, ki miatt isten oltalmazzon, hogy valami fogyatkozás ne történjék. Nagyságtok előtt mi protestálunk és nagyságtoknak tudtára adjuk, hogy a mint nagyságtok is parancsol, tartozunk nagyságtoknak mindeneket tudtára adni.

Az két porkoláb könyvergése mast is nagyságtoknál, méltóztassék nagyságtok az mi tizedlábokból mindenikünknek egy-egy hajdú helyt deputálni, ilyen okkal, hogy mindenikünk egy-egy öreg tisztes legint szablyával puskával fog tartani, a ki mindenütt elő mer állani és a kit mi fizessünk, ételt-italt adjunk neki és a ki mindenkor, a mikor valamelyikünk az várból kimegyen, utánok legyen, hogy a mikor egyetmást fel kell izenni, avagy valakihez küldeni, elmechessen és ugyan éjjel-nappal mellettünk a többi között jelen legyenek, valahol szükség; mért így a mikor valamelyiknek mondanánk, hogy egyikünkkel jöjjen, mindenik meri mondani, hogy nem tartozik vele és így igen kevés böcsületi vagyon az porkoláboknak ilyen főhelyen.

Nagyságtok immár az octava után mind elmegyen; azért könyvergünk mindnyájan, ez elhült esztendőbeli fizetésünket adja meg nagyságtok épen és ezután cantor számra oztán fizessen nagyságtok bennünket, kirül kegyelmes választ várunk.

Nagyságtoknak aláztos szolgálói

posoni porkolábok.

Kivül: Memoriale ad spectabiles et Magnificos dominos
Dominos Sacrae Coronae Conservatores.

(Egykorú másolat a báró Révay-család styarnieskai levéltárában).

Bethlen Gábor levele Révay Péterhez a korona elszállítása
ügyében. Szent-Benedek 1620. jan. 25.

IV.

Spectabilis et magnifice Domine Nobis honorande.

Császár ő felsége mi okokból nem akarta confirmálni az plenipotentiarius követ urakkal való transactionkat nem tudjuk, és az két követnek felmenetelek után confirmálta-e nem-e azt sem tudjuk eddig, mert cancellariusunk el nem érkezek még utámnunk. Sokat gondolkodván azért az állapotról, hogyha nem fogta confirmálni, különben kellek az gondviseléshez serkennünk, mely punctokról Thurzó Szaniszló uramtól izentünk kegyelmednek. Kivántatik azért ez, hogy ha nem confirmálta császár az includat conditioit, kegyelmed sietséggel Thurzó uramat tudósítsa róla, és hívassa Posonban azontól, megértvén ő kegyelmétől az mi discursusunkat és censuránkat, kegyelmeleknek ha tetszik accommodálja ahoz magát és eslekedje azt is, mert mi nekünk nem látszik bátorságosnak az kegyelmelek posoni várban való lakása sok okokra nézve, ha ugyan nem confirmálta ő felsége, sőt ez széles világon megmarad az ausztriai háznak stratagemájának gyalázatos neve, és bátor soha senki ezután nekik ne hidjen. Ha pedig confirmálta ő felsége, ugy kegyelmed semmit ne mozdítson, hanem mindenek maneat in suo statu, de serény gondviselés és vigyázás alatt. Az országnak ha mi kevés preventusa leszen, hogy az sok tisztviselőik között el ne tékozolódjék, bizzuk administrálását és az végek contentálását Loránt Ferenczre és Lipót Peckre, kegyelmed együtt Dőczy urammal introducálja őket és demandet illis igazán járjanak el tisztekben, hogy gyalázatot és kárt ne valljanak vénségekre az ország előtt. Kegyelmed minden gyakorta írjon és engemet jóakarójának ismerjen, tartson. Bene valeat. Ex Szent-Benedek 25. Jan. 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Külsőim: Spectabili et Magnifico Domino Petro Rewaj de eadem, Comiti Comitatus Thurociensis Sacraeque Regni Hungariae coronae Conservatori etc. nobis honorando.

(Eredetiye, mely egészen Bethlen Gábor írása, a báró Révayak stiaenteskai levéltárában).

Thurzó Szaniszló Révay Péternek a korona ügyében. Sempte
1620. febr. 13.

V.

Spectabilis ac Magnifice Domine et Frater mihi observandissime.

Salutem stb. Noha tudom, hogy kegyelmednél constál az lengyel hadnak Morvába való berohanása és azoknak sok kártételek. De az mint hírek folynak, sőt az kit megfogtak beának, ugyanazt vallották, hogy még többen is jönnének utánok; kik mihozzánk is mi szándékban legyenek, csak isten tudja. Kérem azért kegyelmedet, mint jóakaró uramot, atyámfiát, kegyelmed legyen vigyázásban. És ha valamit értene, ki hazáknak és nemzetiinknek ártalmára lehetne, nekem is adja tudtomra. Én mindenövé megparancsoltam az végházakba, hogy az vitézli nép készen legyen, azonképen az hajlásig is, ki mostan itten kerül leszállott és megtelepedett. És valahova az szükség kívánja, mindjárt velem együtt odamenjen, hogy vigyázatlanságunk miatt valami szerencsétlenség rajtunk ne történjék; sőt noha az mostani gyűlésben való végezés azt tartja, hogy in casu necessitatis urunk ő felsége requirálja az országbelieket; de én ehcz a gonosz hírhez képest magam is irtam mindenik vármegyére. Annakéért, ha kegyelmelek valamiben requirál és szükséges leszen mindjárt kész leszek mentől többed magammal lehet odamennem, az hova kivántatik. Éltesse isten jó egészségben kegyelmeleket. Datum in Arce Sempthac die 13. Februarii Anno 1620.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrac

Servitor et Frater paratissimus

Comes Stanislaus Thurzó

m. pria.

Külszim: Spectabili ac Magnifico domino Petro de Rewa stb.
domino fratri mihi observandissimo.

(Eredetije a báró Révay család styavniczkai levéltárában).

VI.

*Thurzó Imre levele Révay Péterhez a korona ügyében. Biese
1620. febr. 19.*

Spectabilis ac magnifice Domine Frater mihi observandissime.
Salutem diuturnam praecatus, officia mea et promptum serviendi
studium Dominationi Vestrae Spectabili et Magnificae defero et
consecro.

Non sine singulari voluptate contigit mihi lectio literarum Domi-
nationis Vestrae spectabilis et Magnificae Sklabinya 17. Febr. exarata-
rum, quae mihi Dominationem Vestram Spectabilem et Magnificam
florete sanitate perfrui ad suosque charissimos salvam et sospitem
reversam esse significarunt. Ut autem congratulor jure Dominationi
Vestrae Spectabili et Magnificae tam de reditu salvo et incoluni
quam de statu moderno sanitatis satis firmo, ita maxime condeleo
Dominationi Vestrae Spectabili et Magnificae ob adversum statum
valetudinis charissimae suae conjugis et Filiae dulcissimae. Est, quod
fateor, non parum me perturbavit casus iste domesticorum Domi-
nationis Vestrae Spectabilis et Magnificae. Metuo namque ne vel mor-
ram vel certe impendimentum obiciat Dominationi Vestrae Specta-
bili et Magnificae quominus ad sponsalitia charissimae meae Sororis
(ad quae per Illustrissimam Dominam Matrem Dominationem Vestram
Spectabilem et Magnificam esse quoque invitata scio) venire pos-
sit. Quod ut ne eveniat, Dominationem V. S. et M. eo, quo possum
meliori modo formaque amanter oro rogoque, Deum autem aeternum
veneror, dignetur elementer Vestram quidem Dominationem S. et M.
in diurtina et florentissima conservare valetudine: charissimam
autem Ejusdem dominam Conjugem ut et filiam pristinae sanitati
restituere et sic Dominationem V. S. et M. moerore et luctu, ipsos
autem morbo eliberare. Statum Coronae diversum nunc ex literis S.
et M. Dominationis Vestrae longe percipio, quam qui antea ut populari
rumore ita verisimilibus quoque relationibus ad me perferebatur.

Communis haec est malorum consuetudo, ut de bonis ut nunquam
bona proferant, ita quaevis falsa temerarie in eosdem confingant.
Evanescit tamen semper talis nebula, exorto statim veritatis sole.
Faxit Deus, ut sacrum illud Diadema, non postremum ornamentum
Patriae nostrae aeternum cum gloria gentis Hungaricae hostibus
terrori, nostris autem decori esse possit valeatque. Quandoquidem
autem occurrunt varia et certe talia, ex quibus facile vel diuturnam
gentis Hungaricae, Patriaeque nostrae charissimae permansionem
vel certe occasum polliceri nobis possumus, Dominationi Vestrae S.
et M. per me confidenter communicanda iterum atque iterum per
illam quae inter S. et M. Dominationem Vestram et me Servitorem
suum intercedit, animorum sinceram conjunctionem propensamque bo-
nae voluntatis affectionem. Eandem obtestor, ne dedignetur una cum
charissima domina Couthorali et dominabus filiabus abnuere petiti-
oni et invitationi Illustrissimae Dominae Genitricis meae ad sponsa-
litia sororis meae peractae. Faciet certe ut rem charissimae dominae
Genitrici perquam acceptissimam, ita mihi optatissimam et forte
(ut facies est moderna nostrae Reipublicae) Patriae etiam non inuti-
lem. Servet Deus Dominationem Vestram Spectabilem et Magnificam
diutissime valentem ipsiusque charissimos domesticos, optata sanitate
ornare, Eandem vero brevi florentissima ornatam sanitate mihi con-
spiciendam praebere non dedignetur. Cujus Protectioni Dominationem
V. S. et M. unice recommendo. Datum Biese die 19. mensis Febr.
Ao. 1620.

Spectabilis et Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor et frater quam
addictissimus

Comes Emericus Thurzó mpra.

Külszim: Spectabili ac Magnifico domino Petro de
Rewa. Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatori stb.

(Eredetije a báró Révay-család styavniczkai levéltárában).

VII.

*Beletij Mátyás Révay Péternek a hadi mozgalmakról. Pozsony
1620. márcz. 6.*

Alázatos szolgálatomnak ajánlása után isten minden kívánta jókkal áldja meg nagyságodat. Im ma estve csak kaputételkort adák meg az nagyságod levelét, kit megértettem; azért nagyságodnak én mind erről, mind egyéb sok aprólékos dologról irtam volt még 28. Februarii és póstira adtam volt; csodálkozom, hogy eddig meg nem adták nagyságodnak azt az levelemet. Turzó Stanisló uram itt is széllyel az uraknak és vármegyéknek irt volt, hogy viritim felkeljenek és Tompír ellen támadjanak; ezt csak az posoni polgárok híréhez képest költötték; mert ő nekik continue Bécsben emberek vagyon, a ki hírrel tartja őket, de abban sem bizonyos nem volt, hogy ide készüljen, hanem mind Tompír Buggóy és az kozákok oda Bécsen feljül Crembs felé mentenek és ott valahol az morvai had is közel volt, arra mentenek és meg is koczogatták egymást, kétszer is, a mint mondják; most is mind oda vannak; itt semmit nem kell félni az praefixus terminus alatt, esészar hadátul; mert minden ember a ki onnéid felyül jön, azt mondja, hogy velünk magyarokkal ü felsége az végezést sanete megakarja tartani; de az csehek és morvaiak az ország végezése szerint és az pacificationis induciarum articulusi szerint ü felségét meg nem találták, sőt inkább aprólékos harezolásokkal provocálták és ingerlették és ahöz képest ü felsége is egy protestációt nyomtatva kiadta és mindenütt publicáltatta és ad valuas affigáltatta, protestálván mind isten mind emberek előtt, hogy ü nem ad okot reá, sem keresztyén vér ontását nem kívánja, de velle nolle ellenek kell procedálnia, valamint lehet és ahöz képest minden hadát ellenek bocsátta, ha meg nem térnek tehát se várat se várost meg ne szállják se ustromolják, hanem derék táborára menjenek és ott próbálják meg, kinek isten adja és igaz causája leszen; azért minden hada ü felségének most oda azok ellen vagyon és az imperiomi fejedelmek is ü felségét admoneklják és főképen hogy az sok engedelmességnek és gratiának békét hagyjon, hanem ugyan sincere procedáljon ellenek, holott justa causája vagyon ésük is minden felől népet adnak melléje, valamit ad isten, az csehek pedig és morvaiak mind untalan az erdélyi fejedelmet sok panaszokkal értetik és

könyörögnek, hogy el ne hagyja őket. Ű is azelőtt két héttel az vármegyékre széllyel irt; most is újonnan küldözött leveleket ide, kiket Dunántul való vármegyékre posoni bíró elküldözte, az ü követét is Hallert ennek előtte ü felségéhez Bécsbe küldette és most is ott vagyon és az dolgot tractál; most hallám, hogy immár az csehek nagy legációt 30 szekérrel küldettek volna ü felségéhez Bécsbe; de nem tudom bizonynyal, ha csehek-e az legáció avagy austriaiak-e, ez napokban jobban meghalljuk. Pállí uram is itt volt nálunk ezekhez az hírekhez képest; mert Thurzó uram ü neki is irt volt, hogy insurgáljanak; de látván, hogy semmi bizonyos félelem nincs, megint Vereskübe ment; ha mi olyas leszen, tudom, hogy befutamik hozzáunk. Az vársiak Sz. Lőrinez és az Duna-kaput bétöltették és igen félnek; nekünk még mast nem szükség kapubézárás, ha valami bizonyos oka nem érkezik. Ma az városi bíró bizonynyal mondó, hogy ez napokban Nádasdy Tamás Bécsből hazajött és hertelen halálal holt meg. Az Duna is még újonnan, ma negyed napja, hogy általfagyot és általjárják szerkerekkel; valamig tart, igen nagy száraz hidegek járnak. Mi itt békével vagyunk, a minapi prédát, valaki feljött és a mi itt volt, mind megadtuk, valami aprólék még vagyon, ha keresi valaki, azt is megadtuk. Az vársi bíróval szoltam az nagyságod szállása felől, de ü nyögve azt mondja, hogy immár az felső házakat sellyéreknek osztotta, a kik mégis valamit adnak, az ház héat és az kis istállót az udvaron ü nem adhatja, mert másnak esett részére; az kertot sollicitáltam, és azt mondja, hogy az prépost kertinek felét nagyságodnak kimutatják és nagyságod az püspöki, szunyogdi jobbágyokkal megkeríttesse; ott istállója is elég lehet nagyságodnak és talán kamara és szoba is lehet. A több dologból mi mast, hila istennek, semmi félelemben nem vagyunk; csakhogy az vársiak semmiképen nem hihetnek és magokat nem biztathatják. Dóczy uram is haza ment felesége temettetni; mast többet nem tudok mit írnom nagyságodnak, ha mi leszen, írok megint, csak megadnák nagyságodnak. Isten sokáig stb. Éltesse nagyságodat. Posonii 6. Martii. 1620.

Nagyságodnak alázatos szolgája

Beletij Mátyás m. p.

Itt minden drága, kinyér, bor, hús és hal nincsen, hanemha hoznak ezután, egy heringot 5 pinznél ósőbban nem vehetni; soha Posonban egy napra többet nem költtettem, mint mast: ha nagysá-

Külsőin: Spectabili et magn. Dno Petro de Rewa Comiti Comitatus Thurociensis Consiliario et sacrae Coronae inclyti Regni Hungariae Conservatori etc.

(Eredetiye a Révayak stamniczkai levéltárában.)

X.

Bethlen Gábor Révay Péternek a Pozsonyban lévő német katonák ügyében. Pozsony 1620. apr. 4.

Gabriel Dei gratia Regnorum Hungariae Transilvaniaeque Princeps et Siculorum Comes etc.

Spectabilis et Magnifice Domine Nobis honorande. Salutem et benevolentiam nostram. Leveléből értvén kegyelmednek az hévnyizben való lételedt, használatjára és jövendő kedves egészségére kívánjuk, hogy legyen. Az németeknek Posonból való kivitele felől az mi a kegyelmed tetazése, hogy generalis és Pálfi uraméknak is írunk kellene felöle és admoneálnunk ő kglmeket, arról immár ez előtt némesak generalis és Pálfi uraméknak, hanem Dóczyznak is az administratornak írunk, melyhez képest csak a vagyon hátra, hogy kegyelmedek a dologban szorgalmatosan járjon el. Et bene valeant. Datum Cassoviae die 4 Aprilis Anno 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Külsőin: Spectabili et Magnifico Domino Petro de Rewa, Comiti Comitatus Thurociensis et Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatori etc. Nobis honorando.

Révay kezéet: In thermis Stubnensis 18 Aprilis redditae.

(A Révayak stamniczkai levéltárából.)

XI.

Dóczy István Révay Péternek a Pozsonyban lévő németek felől. Pozsony 1620. apr. 4.

Spectabilis Magnifice domine Amice observandissime. Salutem stb. Akarám kegyelmedet megtalálnom ez levél által az posoní vár-

beli németek dolga felől. Ir ő felsége énnem is egy levelet felöle, tudom kegyelmednek is s mind pedig Pálffy uramnak írt ugyanazon dolog felől; nem kellene azért kegyelmednek az dolgot prolongálni, hanem kegyelmedeknek az articulusnak continentiaja szerént exequálni kellene az dolgot; kegyelmed azért ha bejöne, mutua intelligentiáknak kellene lenni; kegyelmed azért adja értésemre, mikorra jön be kegyelmed. Éltesse isten kegyelmedet stb. Posonii 4. Aprilis Anno 1620.

Spectab. ac Magn. Dominationis Vrae

Servitor et amicus paratissimus

Stephanus Dóczy m. p.

P. S. Énnem ő felsége megírta, hogy kegyelmedeket az dolog felől szorgalmaztassam, és hogy ő felségének az kegyelmedek akaratját megírjam. General uram is örömet szemben lenne kegyelmeddel, csak érthetne az kegyelmed bejöveteledt.

Külsőin: Spectabili ac Magnifico dno Petro de Rewa stb. Cito, stb. Selábinia aut Stubina.

(Eredetiye a báró Révay család stamniczkai levéltárában.)

XII.

Thurzó Szaniszló Révay Péternek a Pozsonyban lévő német katonák ügyében. Sempte 1620 apr. 5.

Spectabilis ac Magnifico Domine et Frater mihi observandissime.

Salutem et Servitii mei paratam commendationem. Mit parancsolt legyen urunk ő felsége Poson várában lévő német praesidium felől, tudom kegyelmednek az ő felsége levelit megadták. Miért hogy pedig nekem is ír azon dolog felől ő felsége: azért kegyelmedet kérem egyéb dolgait hátra hagyván siessen abijönni és az ő felsége parancsolatját effectuálni. Hol pedig nem akarna abban eljárni, engem is arról tudósiton; kegyelmednek megszolgálom. Éltesse isten sokáig kegyelmedet kedves jó egészségben. Ex arce Semptae 5. Aprilis 1620.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor et Frater paratissimus

Comes Stanislaus Thurzó m. p.

Kívül más kézzel: Magister Postarum dirigat ad manus Suae Spectabilis et Magnificae Dominationis.

Más kézzel: Ex Rudno statim transmittantur. G. O.

Külsőim: Spectabili ac Magnifico domino Petro de Rewa stb.

(Eredetiye a báró Révay család styarnicskai levéltárában).

XIII.

Thurzó Szaniszló Révay Péternek: a koronaörök fogyasztott állapottal lévén sietetti feljövételét, Pozsony, 1620. ápril 24.

Spectabilis ac Magnifice domine frater mihi observandissime.

Salutem et servitiorum meorum paratissimam commendationem.

Urunk ő felsége parancsolatjából én fölöttem Posenban még tegnap és ő f. lsege nevével intöttem az várbeli praesidiumot, hogy kimenjen az várból; immár költöznek partékájokkal és holnap mindenképen expeditusok lesznek az várból. Az szent koronának érzésére deputált vitézlő nép panaszkodék előttem, hogy oly fogyatkozott állapottal volna az fizetelenség miatt, hogy sokan közülök készerítetnek kapálni menni az szőlőkben; mely dolog még a szent koronának is gyalázatjára vagon, ki miatt sokan közülök elakarják hagyni az szolgálatot. És, kitől isten oltalmazzon, hogy ha mi történnék, azt mondják, csak harmadnapig való élések sem lehetne. Hogy azért efféle fogyatkozott állapotjok miatt valami szerencsétlenség ne essék az váron, kegyelmedet kérem, sőt ugyan tisztem szerint intöm, hogy kegyelmed jöjjön föl és viseljen gondot fizetésekre, hogy ne készerítettessenek az szolgálatot elhagyni. És ha nem egyébért, csak azért is siessen kegyelmed följönni, hogy az németeknek ki kölletik menni; tegnaptól fogva nemis állottak strását; miuthogy ezután immár több vigyázás kívántatik, kegyelmed ne késsék följönni, hanem mindjárt jöjjön fel és vigyázzon, mert periculum est in mora. Isten tartsa meg stb. Datum ex Libera ac Regia Civitate Posoniensi die 24. Aprilis Anno 1620.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor et frater paratissimus

Comes Stanislaus Thurzó m. p.

Külön lapon: P. S. Az minemő egy egy forintot rüddölt az ország contribúálni az előbbeni gyűlésben, kegyelmednek legyen gondja reá, hogy beszédessék az is. Az Morván való keletetett (sic) küldött m vala láttatni udvari hadnagyomat felesed magával, micsoda őrizetben vannak, találtnak az lengyelekre, kik az császárhoz akartak menni, egynehányig fogtanak bennük mind partékástól.

Külsőim: Spectabili ac Magnifico domino Petro de Rewa, Comitatus Thurócensis supremo Comiti ac sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatori etc. domino fratri observandissimo.

Kívül más kézzel: In thermis 29. Aprilis.

(Eredetiye a báró Révay család styarnicskai levéltárában).

XIV.

Ferdinánd király Révay Péternek; felhatalmazza, hogy az országgyűlésre menjen. Bécs 1620. máj. 1.

Lieber Reway. Ob wollen ich euch Ewer mier bekhaltenen Treu und dexteritet wegen vorderist gern zu Prespurg bey verwahrung meiner Cron sehen wölte: So werde Ich doch berichtet dasz Jer auf den hungarischen Landtag nach Altsoll zu verraisen willens seyt, Alda Jer in gleichem viel guetes verrichten khündet: Alsiz ist mier gnedigst nit zuwieder dasz Jer Euch zum vorstehenden Landtag verfuaget gnedigist ersuechent, Jer wölet aldort guethe officia praestirn, hund an euch nichts erreiten lassen damit alles wiederumben zu fridlichen Standt gerichtet werde, dasz will in khüniglichen guaden, damit Ich Euch vorderist wollgewogen erkennen. Datum Wienn den Ersten May Sechzehn hundert und zwainzig.

Ferdinand m. p.

Külsőim: Magnifico Petro de Rewa Comitj Comit . . . Thurócensis Dapiferorum Regalium in Hungaria . . . io ac Sacrae ejusdem nostrj Coronae Conservatorj et consiliario nostro fideli Nobis dilecto.

(E Handbillet eredetiye a báró Révayak styarnicskai levéltárában, Correspondentiae Fasc. VIII. Nro 31.

XV.

Thurzó Szaniszló Révay Péternek: Dóczy eltávozásán, kéri hogy jó vigyázással legyen. Sempte 1620. jun. 19.

Spectabilis ac Magnifice domine frater mihi observandissime.

Salutem et servitiorum meorum stb. Mínthogy urunk ő felsége azt parancsolja, hogy sietséggel ő felségéhez az besztercei gyűlésre menjek, noha elhittém azt magamban, hogy kegyelmed igaz hazája fia lévén, oly vigyázásban és gondviselésben léssen, hogy semmiben fogyatkozás nem léssen: mindazonáltal kegyelmedet én is szeretettel kérem, mivelhogy Dóczy István uram ő kegyelme is ott nem léssen, hogy kegyelmed nemcsak az várbeli, de még az városbeli praesidiumnak is addig, míg Dóczy István uram megtér, Pálffy István urammal együtt viselje gondját, hogy messze az várostól el ne távozzanak, hanem benn lévén, szorgalmatos vigyázásban legyenek. Sőt ha valami dolog miatt zöndülés történnék közöttök véletlenül, kegyelmedek azt is közöttök componálja és ellgazítsa, mert meghagytam nekik, hogy kegyelmedeket találják meg felöle; kit kegyelmedek megeselekedvén, mind urunk ő felsége kegyelmedektől jó néven veszen, s mind pedig én meg igyekezek kegyelmedeknek szolgálni; hogy pedig kegyelmedeknek erről köllötték írnom, kegyelmedek énnekem megboocsásson. Isten tartsa meg kegyelmedet stb. Datum ex Arce Sempthe die 19. Junij Anno 1620.

Spectabilis ac Magnif. Dominationis Vestrae.

Servitor et frater paratissimus

Comes Stanislaus Thurzó
mpria.

P. S. Megírtam az ott való városbeli praesidiumnak, azonképen az ott való városbelieknek hogy kegyelmedektől függjenek.

Külczim: Spectabili ac Magnifico domino Petro de Rewa stb.

(Eredetije a báró Révay család styavnicskai levéltárában).

XVI.

Az ország rendei Révay Péternek: felhívják, hogy a 2000 gyalogot bocsássák be a várba. Besztercebánya 1620. jul. 27.

Spectabiles ac Magnifici Domini, affines et amici observandissimi.

Salutem et servitiorum nostrorum paratam commendationem. Az mostani állapot és hírekhez képest szükségesnek ítélte mind ő felsége mind az nemes ország, hogy több praesidiummal megerősítse mind az Poson várát s mind az várost, hogy valami véletlen szerenésétlenség se az szent koronát se az helyt ne találja. Azért az minemő kétszáz gyalogját ő felsége az várnak és koronának erőzésére oda küldött, vegye be az várba kegyelmedek az hadpagyokkal és vajdakkal egyetemben, azon hitre megesküttötvén őket, az mint az várbeli gyalogokat megesküttötte az nemes ország az elmúlt gyölés alatt: ugy hogy minden dependentiajok az korona urak öröztől legyen. Kegyelmedeket azért requiráljuk egész országul, hogy az szerint recipiálja be az ő felsége kétszáz gyalogját az várban pro tutiori conservatione arcis et Sacrae Coronae. Éltesse Isten kegyelmedeket. Datum in Libera et Regia Montana Civitate Novisolienſi die 27. Mensis Julij Anno Domini 1620.

Spectabilium et Magnificorum Dominationum Vestrarum

Servitores affines et amici paratissimi: N. Palatinus caeterique Status et Ordines Inelyti Regni Hungariae nunc in Comitibus generalibus Novisolij congregati.

Külczim: Spectabilibus ac Magnificis Dominis N. N. Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatoribus etc. Dominis affinibus et amicis nobis observandissimis.

Kücll: Révai Péter kezével: Redditae Posonij 29. Julij mane hora media sexta ex Diaeta Neosolica.

Jegyzet: Háttul a nádor és a rendek 24 pecséttel pecsételték le.

(A Révayak styavnicskai levéltárából Correspondentiae Fasc. VIII. nro 34.)

XVII.

Az ország vendei Révay Péternek: bizonyosságlevél a korona körül szerzett érdemeiről. Besztercebánya 1620. aug. 17.

Spectabilis ac Magnifice Domine Frater Affinis et Amice Nobis observandissime. Salutem et officiorum Nostrorum paratissimam commendationem.

Redditae sunt Nobis literae Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae, ex quibus intelleximus quanto cum desiderio se praestandae custodiendae Sacrae Regni Hungariae Coronae provinciae abdicare velit, eoque nomine dimissionem sibi a Nobis dari, cum contentatione promerita postulat. Agnovimus autem et ipsi jam ante ad reliqua ejusdem mox ab ineunte aetate in communem patriam contestata merita accessisse etiam istud publicum, quod tot annis summa cum industria et virtute gessit officium, et praemiis et gratiarum actione publica longe dignissimum. Et quanquam facile in animum admittamus non deesse Spectabili ac Magnificae Dominationi Vestrae causas atque rationes, ob quas immunis eo munere atque expedita, valetudini tantum modo rebusque suis in tranquillitate animi vacare contendat; verum pro judicij sui dexteritate altius secum Spectabilem ac Magnificam Dominationem Vestram reputaturam; sicut alias plerumque mutationes politicas solere, ita hanc quoque fieri posse periculosam, si hoc rerum statu custodes Sacrae Coronae immutarentur et innovarentur, plane nobis persuademus, denique non tanti aestimaturam etiam commoditates resque suas privatas ut eas praesenti reipublicae necessitati anteponendas esse volupe sibi ducat atque conveniens. Proinde Spectabilem ac Magnificam Dominationem Vestram amice rogatam esse volumus, ut qua alacritate constantia suam Nobis haecenus probavit operam, eadem porro munia isthaec sustinere velit, tantisperque veniam et valedictionem differre duntaxat, donec Deo omnia humana moderante res et tempora laetiora affulserint et commodiora, nihil dubitantes quin Divina providentia oneri ferendo grato quippe sibi et accepto corporis et anime viris eidem sit superadditura. Id quod nos votis exoptantes nostris, officiis praeterea quibusque paratissimis sicut et pro emeritis servitiis contentatione apud Spectabilem et Magnificam Dominationem

nem Vestram per omnes promereri aditemur occasiones. Datum Novisoly in Generali Regni Diaeta die 17. Augusti Anno 1620.

Spectabilis ac Magnificae Dominationi Vestrae

Fratres Affines et Amici
ad officia paratissimi: Comes Palatinus ac Universi Status et Ordines Inelyti Regni Hungariae in praescripta Diaeta constituti.

Külsőim: Spectabili ac Magnifico Petro de Rewa Supremo Comiti Comitatus Thurociensis, nec non Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatori etc. Domino, Fratri, affini et amico nobis observandissimo.

(Kicsit a nádor s még 12 főar saját peccsétikkel peccsételték le, három sorban 5-5 peccséttel soranként).

(Eredeti je a Révayak styancicskai levéltárában. — Correspondentiae Fasc VIII. no. 35.)

XVIII.

Forgács Zsigmond nádor bizonyosságlevele Révay Péternek a korona elszállításá ügyében. Nagy-Szombat 1620. nov. 21.

Nos Comes Sigismundus Forgach de Ghymes Regni Hungariae Palatinus et Judex Cumanorum nec non Comitatum Neogradensis Saarosiensis et de Zabolch Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod posteaquam haec recenter praeteritis diebus Electa Regni Hungariae Regia Majestas coeterique Consilarii tunc Posonij constituti, modernum Regni statum, quo omnia facile periculis obnoxia essent altius animo perpendentes animadvertissent, locum Conservatorij Coronae nostrae Hungariae in finitima arce Posoniensi constitutum esse, ut ab adversa vicina parte periclitari possit, proinde consilia pro avertendis quibusvis casibus, qui huic communi Regni thesauro forte contingere deberet suscepissent, et eum Spectabilibus ac Magnificis Dominis Petro de Rewa Comite Thurociensi et Stephano Pálfi co-

mite Posoniensi Coronae Conservatoribus de domicilio Coronae, cum tutiori et securiori loco commutando maturam inijsent tractationem, ipsi vero domini Conservatores fidem et juramentum suum, Regni item constitutiones, quibus ad Arcem Posoniensem quae in iisdem expresse nominata extaret, tanquam locum domicilio Coronae per Regnicolas mox ab ingressu ejus in patriam ordinatum se obstructos esse praetendissent, allegatis simul novissimis in Diaeta Posoniensi Anno Millesimo Sexcentissimo Decimo Nono celebrata superinde conclusionibus, nec se ab obligatione sua et publico statuto discedere posse, et ad officia deponenda potius paratos esse (uti et dimissionem a nobis postularent) significassent. Tandem autem post plurima sua argumenta quibus Coronae permansionem in loco hactenus solito urisissent, auctoritati Suae Serenitatis coeterorumque consiliariorum deliberationi et consensui comuni, rationumque firmitati quod nimirum unum jam hostilem impetum, et illum periculosum assultum Sacra Corona sustinisset, ac in loco finitimo praetereaque periculis obnoxio hucusque asservaretur, in quo imposterum quoque similes aut majores insidiae eidem parari possent; quae commodissime per mutationem conservatorij in locum tutiorem averti posse censebantur; quin et ipsi domini Conservatores ex praescripto juramenti sui ad procavendum omne periculum Coronae imminens obligati essent se se accomodantes in translationem ejus consenserunt, rogantes ut talis pro domicilio Coronae ex bonis ejusdem, et non in inquinatu eligeretur, in quo tuto persistere posset nec nova migratione opus haberet, quandoquidem Coronae peregrinationes saepe numero praeviae contigissent infelices. Quibus modo praemisso peractis commissarios Spectabiles ac Magnificos Dominos Casparem Illeshazy et Gabrielem Priny, qui Coronam ad arcem Veterozoliensem (licet ipsi domini Conservatores locum aliquum viciniorem, Arcem Nitriam vel alium in peculio Coronae deligi postulassent) futurum ipsius domicilium committarentur, plena cum informatione ordinassent. Super qua suae Serenitatis ac coeterorum Consiliariorum cum dictis dominis Conservatoribus tractatione et Coronae translatione cum praemissa omnia nobis etiam praesentibus tractata fuissent, iidem domini Conservatores literas a nobis testimoniales et recognitionales sibi dari postularunt; quas nos eisdem extradandas duximus et concedendas, futura ipsorum

pro cautela. Datum Tyrnaviae die Vigesima prima mensis Novembris Anno Domini Millesimo Sexcentissimo Vigesimo.

Comes Sigismundus Forgách
de Gjmes m. p.

(A nádor nagy peesét-
jének helye.)

Emericus Zboleh m. p.

(Eredeti patens level irerét írva, őristetik a báró Révaiak styannieskai levéltárában, Correspondentiae. Fasc. VIII. nro 33.)

XIX.

Révay Péter utasítása Fėja György a nagyszombati gyűlésre küldött követe számára. Zólyom 1621. febr. 9.

Instructio pro Generoso domino Georgio Feya Vice notario Comitatus Thurociensis.

1) Exponetur publice coram Illustrissimo Comite Palatino Consiliaris, Magnatibus et Comitatum nuncijs nunc Tyrnaviae congregatis, et privatim coram primariis, locum istum in quem Corona est, deliberatione et voluntate electae Regiae Majestatis, praetitulati Domini et Consiliariorum Regnum repraesentantium delata est pluribus laborare difficultatibus et defectibus; quos tam ex relatione Dominorum Commissariorum ad Coronae deductionem deputatorum, quam ex domino Stephano Pálffy conservatore cognoscere potuerunt. Ad commodam itaque et securam Coronae Dominorum Conservatorum et praesidii hoc loco permansionem, rogabit super complanandis circa eundem difficultatibus certi aliquid statui utque arci, si Coronam in ea imposterum quoque conservare consilium est, munitione, fortificatione comatu et aliis, quae ad defensionem ejus pertinent prospiciatur.

Deinde quoniam quinquaginta praesidarii milites veterani in arce Posoniensi detenti sunt, cognoscendum an loco dictorum Veteranorum ad Coronam alii pari numero vel plures conducendi essent, provideaturque de pecuniae tempestiva administratione, unde tam Dominis conservatoribus, quam conducendis peditibus justa penderentur stipendia. Deliberaretur etiam unde in casu quo forte majus huic loco periculum immineret majores suppetiae pro defensione loci ad requisi-

tionem Conservatorum suppeditari deberent, quo ipsi tanto commodius obligationi ipsorum satisfacere possent.

II) Quod si vero intellexerit Coronam in locum alium et remotiorem adhuc transferri debere, significabit me provinciam Conservatoris ulterius sustinere non posse. Liquido constare omnibus qua fidelitate, dexteritate et studio ab annis integris duodecim ad conservatorem Coronae, praecipue ob contestandam erga patriam charissimam amorem, obsequium et officia paratissima permauserim, nulli parcendo industriae, per quam juramentum meum integrum constitisset, cum maximo etiam ut verum fatear rei propriae dispendiis, quam toto hoc triennio durantibus motibus, curare inspicere mihi non licuit, cum neglectu domesticorum carissimorum, a quorum consuetudine per continuas ad thesaurum istum vigilias abstraherem. Quae omnia incommoda nec quicquam quiescentibus bellis in dies augentur; bona enim quae in diversis comitatibus possideo, per absentiam meam adhuc notabilibus jacturis afficiuntur, et si ad remotiora ab hinc loca, in quibus nulla haberem bona, cum Corona proficiscendum foret, majora in rebus meis damna sequerentur, in illis potissimum partibus quae Moraviae vicinae et quibusvis injuriis ac damnis expositae sunt.

Ad haec arces peculiare et privatas, quae totaliter proprii mei juris essent, me non habere, sed communes cum aliis dominis et consanguineis; proinde loci commoditate me destitui cui tuto conjugem, liberos dulcissimos, suppellectilem tam a parentibus acceptam, quam per me ab ineunte aetate acquisitam committere possem. Solet enim in ejusmodi tempestatibus, ut exempla testantur, ab hominibus domesticis etiam, ut saepe inconstantibus et rerum alienarum cupidis, periculum non minus quam ab externis imminere. Praeterea servitores meos majeri ex parte in bonis versus Moraviam securitatis gratia degere, ut si nova profectio cum Corona suscipienda foret, vix essent qui itineris comites existerent. Nam et illi quos ad latus habeo, remotius a domo sua proficisci difficulter vellent. Veteranos autem servitores relinquere et novis se committere, ut nunc omnia suspecta sunt, tutum non est.

Et sic absolutio a juramento meo et venia postulanda, obtinendaque asecuratio unde emeritum restans stipendium meum percipere debeam.

Si vero responderetur, Status et Ordines in praesenti conventu

authoritatem non habere mutandi conservatores, ad illud modeste et summa cum submissione dicendum: si Status et Ordines potestatem habent disponenti de loco Coronae, mutare ejus domicilium, sequitur potestatem quoque habere eosdem dispensandi cum conservatorum officio.

Denique si ab officio omnino dimitti nollem, tum per modum protestationis significandum: me ulterius cum Corona proficisci ad remotiora loca non posse ex praescriptis rationibus; proinde regnum tempestive de alio Conservatore provideret. Super quo Litterae Protestationales a Domino Palatino authentice extrahendae.

III) Deliberatio si fieri potest authentice extrahatur et mihi assignetur.

Haec cum Magnifico Domino Pálffy Collega meo communicet.

Litteras et claves ad Michaëlem Kunovith directas ipsi assignet et etiam perlegat. Ipse vero Kunovith commissa exequatur.

Actum in arce Veterisoliensi 9 Februarii Anno 1621.

Petrus Reway. m. p. (P. H.)

(Eredetjé a b. Revaiok styavaieckai levéltárban. Correspondentiae Fasc. IX. nro 3.)

XX.

Bethlen Gábor levele Révay Péterhez: a korona ellen tervezett támadás megelőzésére. Nagy-Szombat 1621. márcz. 24.

Gabriel Dei Gratia electus Hungariae Dalmatiae Croatiae Slavoniae Rex, Transilvaniae Princeps et Sicularum Comes.

Spectabilis et Magnifice fidelis Nobis honorande. Salutem et prosperitatem. Nem tudjuk kegyelmednek vagyone hírével avagy ninesen és ott mint vigyáz az korona mellett, de itt vulgari fama circumferáltatik, hogy esiszár oly stratagemával akar élni, miképen az koronát onnan elvitethesse. Ebben pedig ilyen formát és módot akar követni, hogy az mely közök mellett voltanak, azokat elbesátotta, mintha hazájokban mennének, de azonban oly instructiojuk vagyon, hogy ott benn Lengyelországban magokat lovasókkal és gyalogokkal muniálván kiüssenek Besztercze felé, és Zólyomot környül vegyék, és hogy ebben jobb módjok legyen, az kglmed komjával és

társával Pálfi Istvánnal correspondentiája vagyon császárnak, hogy mikor az közákok oda érkeznek, ő is akkor ott benn találtassék az korona mellett és az koronát kézhez adja. Kglmed azért ezeket így értvén, igen serio requiráljuk, hogy tisztí szerént legyen szorgalmatos vigyázásban, és ha Pálfi uram oda érkezik, se magát, se szolgálit az várban be ne bocsássák, miüket pedig minden állapotokról informáljon mindjártást diligenter. De cetero eidem benigne propénsi manemus. Datum Tyrnaviae die 24. Martij Anno 1621.

Gabriel m. p.

Külsim: Spectabili ac Mficio Duo Petro de Rewa Comiti Cotus Thuroczien. Consiliario Nro ac Sacrae Regni Coronae Conservatori etc. Fidei Nobis honoran.

(Eredetiye a b. Révaiak styamieskai levéltárban: *Correspondentiae Fasc. IX. nro 7.*)

XXI.

Pálfi István levele Tessényi Györgyhez Pozsonyba menetele ügyében. Vöröskő, 1621. marc. 26.

Generose ac Egregie Domine, Amice nobis observande. Salute stb. praemissa.

Értem az kegyelmed leveléből, hogy kegyelmed megint proponálta legyen az ország előtt az korona mellett való fogyatkozásokot és hogy az nemes ország is instált legyen urunk ő fölségénél, hogy ő fölsége az vármegyékre serio írasson de provisione. Az mellett írja kegyelmed, hogy Révay uram ő kegyelme kívánná bemenelelemet, hogy ő kegyelme is várában egy kevéssé excurrálhatna és ott disponálhatna. Elhidje kegyelmed, ha eddig is én az resolutiora nem vártam volna, hementem volna; avagy ha csak úgy akartam volna bemenni, mint eddig, absque omni resolutione, ki sem jöttem volna. Nem akarnám, hogy az adagium engem is illetne: megjött Antal Budárúl; várok azért mind ő fölségétül s mind az nemes országtól s palatinus uramtól is; sőt az mint meg is írtam ő fölségének, minekelőtte bemegyek, én magam is ő fölségével szemben leszek; valamit vagy jelent, vagy parancsol ő fölsége, abban eljárók s azzal is tudok Révay uramhoz mennem s talám ez napokban palatinus

uram is, tudván és értvén még itt való várakodásomat, ő is izen valamit. Az nemes ország is ő fölségétül, urunktól az requisitójokra mi választ ő fölsége resolválja magát, így bemegyek és örömet supportálom en is ő kegyelmét mindenekből, mint meg is cselekedtem Posonban laktunkban; de ugyan választtal akarnék ő kegyelméhez menni. Isten éltesse kegyelmedet. In Vöröskő. 26. Martij A. 1621.

Generosae Dominationis Vestrae

Servitor et Amicus

Pálfi István m. p.

Kivül más kézzel: Anno 1621. die 27. circa horam decimam matutinam D. Bornemisza Cubicularius Suae Majestatis pro certo asseruit, jam esse pacem confectam; quod felix faustumque sit salutari atque vale.

Külsim: Generoso ac Egregio Domino Georgio Thessényi etc. Domino et Amico observando.

(Eredetiye a b. Révay család styamieskai levéltárban).

XXII.

Wenger Mihály levele Révay Péterhez a korona őrzésére kiállítandó katonák ügyében. Selmecz 1621, april 10.

Magnifice domine, domine mihi gratiose. Salutem stb.

Literas Magnificae Dominationis Vestrae, in quibus statu isto turbulento exigente, pro conservatione Sacrae Coronae et Arcis Zolienensis, ducentos Sectores pixidarios quanto celerius fieri possit, sibi transmittendos demandat, recte accepi; et utinam ut fidelem Suae Majestatis Servitorem ducet, mandato Magnificae Dominationis Vestrae satisfacere possem, in me quicquam desiderari paterer; verum Eandem certiore facere cum Veritate possum, in Civitate hac Schemniciensi in toto vix ducentos Sectores armatos et virilis aetatis reperiri, quorum si minima aliqua pars ex fodinis (quae alias propter profunditatem et aquarum succursum, quibus difficultatibus fodinae Neozolienensis et Cremniciensis non agravantur, vix unum diem ne dum septimanam aut aliud longum tempus absque damno incultae

manere possunt) hinc expediri deberet, irrecuperabile inde, ut dictum et Regis et Regno emergeret incommodum. Accedit et hoc, quod Civitas haec nullo ut reliquae Civitates Cremniciensis et Neozoliciensis muro est circumdata; Nosque tanto periculo expositi, ubi cuilibet aditus pateat, vix ipsi nobis ad vigilia et defensionem praestandam sumus sufficientes, prout etiam Magnifica Dominatio Vestra ex literis Civitatis uberius intelliget. Quapropter Magnificam Dominationem Vestram obnixè rogo, velit ob praedictas causas nostrorum benignam rationem habere et ex Civitate Neozoliciensi Cremniciensique, quae populosiores sunt, praesertim autem Neosolium, et quae absque damno fodinarum eo melius militem expedire possunt, praenominatos ducentos pixedarios postulare et adimplere. Quo ad comestum et sustentationem eorundem attinet, Camera haec Schemniciensis pence Cameram Cremniciensem et Neozoliciensem, portionem suam libentissime solvere procurabit. De reliquo Magnificam Dominationem Vestram diutissime valere et florere animatus desidero. Datae Schemniczii die 10. Aprilis Anno Dni 1621.

Magnificae Dominationis Vestrae

obsequentissimus servitor

Michaël Wenger m. p.

Kivül: Tabellio expeditus est hora nona vespertina.

Külczim: Spectabili ac Magnifico Domino, Domino Petro de Rewa stb. Veterisolum.

(Eredetiye a báró Révay család styavniczkai levéltárában.)

XXIII.

Zmeskal Jaroslav Révay Péternek a Zólyomba küldendő segély ügyében. Besztercebánya 1621. apr. 10.

Spectabilis et Magnifice Domine Fautor observandissime atque confidentissime,

Servitorum meorum stb. Küldtem nagyságodnak az vár szükségére lisztet, puskaport is egy mázsával; ólom, nem tudom, vagyone az várban.

Filek dolga esőtörteken történt, az mint étem; szerdán pényglen ír énnem Széchy uram, hogy valaki azt küldette (köl-

(tölte) felőle azt hírt, hogy caesareanus volna, szitkozódik az anyjáról leveleibe, még azt is szidja; az ki annak az hiraek helyt adna. Imár nem tudom, interessatus-e ebbe az dologba; boesítottam embéremet értekezni: szólván nagyságod Györki urammal is, onnan is keltenék embert boesítani és értekezni, Széchy uram mit gondol, hogy ha vindicálni fogja-e Filek állapotját és oda való vármegyék mit gondolnak, vagyone valahon mezei nép, item Rédei Ferencz uram elmehet-e békével. Ir Györki Benedek uram, hogy segítséget adnánk Zólyom várába, talám elegendő nép vagyon most ott, az mint halom, másfél száz fizetett ember, ezek ellen igen megállhatni Zólyom várába, mert ha sok nép lesz, profont is több kívántatik és rövid az idő hozzá.

Ezen órában érkezett ő felségétől Sós István uram, holnap Gyarmatra akar menni, megtartoztattam, hogy vagy harmad vagy negyednapig el ne menjen, még mindenfelől informáltatjak magunkat; gondolhatja nagyságod, hogy ha nem nagyobb szükségünk vagyone itt az emberekre; hanem nagyságod is írjon neki, hogy várakozzék, én is prima occasione írok ő felségének felőle. Nagyságodhoz örömet mennék; de az egészség nem szenved; ha mit értek nagyságodnak éjjel nappal értésére adom; nagyságod is azt cselekedje, kérem. Isten éltesse nagyságodat. Novisolio 10. Aprilis Ao 1621.

Spectabilia et Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor addictissimus:

Hieroslaus Zmeskal m. p.

Jhu. B. Zmeskal

Külczim: Spectabili et Magnifico Domino, Domino Petro de Rewa stb. Vetusolum.

(Eredetiye a báró Révay család styavniczkai levéltárában.)

XXIV.

Zmeskal levele Révay Péternek: a Zólyomba adandó űrség ügyében. Besztercebánya 1621. apríl 10.

Spectabilis et Magnifice domine Domine Patrone observantissime atque confidentissime.

Servitiorum meorum stb. Kőrmecezi követek ez estve érkeztek ide Beszterezére, pro consultatione moderni status, praedicatio előtt az itt való tanácsosal propositionra azt végezték, hogy az hívségbe megakarnak maradni, mivelhogy az követek is ország gyűlésébe in publicis tractatibus vannak, segítséget Zólyom városának adni nem akarnak; mondják, hogy ők is azon hajóba öveznek, az mint Zólyom városa, és kívántatik, hogy kiki maga lakó helyére, feleségére és gyermekére gondot viseljen; hanem ez besztereziek mondják, hogy vármegye statutumjához tartják magokat.

Az vár szűkségére ha mi kívántatik és szerit tehetjük, nagyságod paranesoljon és űrömet succurálunk; ha nagyságod paranesolja, akar személyem szerint is nagyságod mellé megyek. Pattantyúsunk ninesen.

Ma érkezett emberem Murány felől, Széchy uram Murányvárába vagyon; hanem az népe ez elmúlt esőtörtaken ment volt Fillek felé; mi fejébe nem, nem érthette.

Ha Széchi uram ebbe az dologba interessatus, soha én azt nem hihetem, hogy ő koronatartó helyt merné infestálni, igen lenne Homonnay háztúl; azzal ő az egész ország ellen nagyot impingálna; más az, azt is tudja, hogy szép szóra az várat és az koronát ő neki meg nem adják és ha ott késnek búsz érkeznek reá: sőt ereje sínes annyira való, hogy ő várat megszállhassa. Vagyon oda emberem értekezni, ha mit újat hoz, nagyságodnak értésére adom. Isten-éltesse nagyságodat. Novisolio 11. Aprilis Ao 1621.

Spectabilis et Magnificae Dominationis Vstrae

Servitor addictissimus

Hieroslaus Zmeskal.

Külezim: Spectabili et Magnifico Domine, Domino Petro de Rewa stb. Vetusolium.

Eredetiye a báró Révay család styaniczka levéltárában.

XXV.

Zmeskal levele Révay Péternek: a korona tovább szállítása ügyében. Besztercebánya 1621 apr. 28.

Spectabilis et Magnifice Domine et Patrone observandissime.

Servitiorum meorum commendatione praemissa. Győrki Benedek uram zólyomi háznál beteges állapottal létembe mikoron nagyságod engemet méltóztatott megvisítani és conquerilkodott volna az több nemes uraim előtt is Geréb András uramra; az nagyságod elmenetele után elmélkedvén ez mostani időnek állapotjához képest, találtam azt fel, hogy ő felsége ilyen periculumba nem kezdi itt hagyni az koronát, és privátim mondám Győrki Benedek uramnak per questionem: ha ő felsége el kezdi vinni az koronát, mi volna legjobb, elmenni-e az koronával nagyságodnak avagy elmaradni? arra Győrki uram azt felelte, hogy nagyságod azt mondotta volna, hogy el sem megyen; sőt az korona mellett kész is megöletni magát: erről én ott ágyamba nem keveset elmélkedtem és az mennyire elmémmel felértem, opiniomot nagyságodnak meg akartam jelentenem.

Jöthat (sic!) nagyságodnak eszébe minekelötte az ország ő felségét királyságra elválasztotta volna, oly bizadolommal volt az ország ő felségéhez, hogy az koronának gondviselését ő felségére bízák és noha nagyságod ő felsége praesidiumját ország híre nélkül (mint-hogy elfelejtette volt az ország nagyságodnak írnya) nem akarta Poson várába bévenni az ország híre nélkül: az ország nagyságodnak megírta, hogy nagyságod az praesidiumot bebocsássa és így, ha akkor, mikoron az ország ő felségét még az királyságra el nem választotta vala, merte az koronának gondviselését ő felségére biznya, mennyivel inkább post electionem, holott az ország az egész országnak gondviselését is ő felségére bizta. Emlékezhetik nagyságod arról is, mikoron Posonba ez beszterezei gyűlés után felment vala ő felsége et propter defectum comneatus meg nem maradhatott ő felsége Posonba, hanem Nagy-Szombatba készöl, akkor nagyságodnak jelenlétebe az tanácsba korona dolgát ő felsége proponálta, noha nagyságod disputált az ellen hogy Posonba köll nagyságodnak Conservatornak lenni, minthogy az ország azt az helyt pro conservatione Coronae rendelte és hogy nagyságod kész az korona mellett ott az helyben életét is elfogyatni,

az mint nagyságod meg is bizonyította, mikoron Kamper odajött volt : de jól emlékezhetik nagyságod róla, hogy az tanácsba azt találták hogy nagyságod halálával meg nem menekedjék az korona az országból való kivitelétől et per hoc concludálták, quod melius est praevuere quam praeveneri, és az koronát ad pacatiora tempora tutior helyre vinni és provideálni, mely dolog Nagy-Szombatba ez idején egybegyülekezett országnak is tetszett. Mivelhogy peniglen in vicinitate praeter omnem spem et expectationem az koronának újabb ellensége támadott, ergo quid, nem stultae posoni deliberatio? Azért ha ő felsége látja, hogy az korona in periculo versetur, non abs re faciet, hogyha gondját viseli és in tutiorem Magyarországra való locum deportálja és dubio procul, hogy praerecensito exemplo, tanácsból közd az kimenni, az hova az koronát helyeztessék; mely koronától ha nagyságod elmaradna, miképen adhatná nagyságod okát az ország előtt és maga tulajdon conscientiajának is; mert ha hostili modo elvitetnék az korona és idegen országba, így is módja lévén nagyságodnak benne, tartoznék nagyságod az korona mellett megmaradni eo usque, quousque intra limites Regni, ubicunque locorum constituta esset: quanto magis, hogy ő felsége bono fine akar az koronának provideálni, tartozik nagyságod az koronát követni és in quibus terminis marad meglátni és így osztán, ha kívántatik, az országnak értésére adni; mert ha nagyságod az országnak azután csak az hallomást értésére adná, ki tudja, quoniam varia sunt hominum ingenia, fortassis multi multa loquerentur; nagyságod megbocsásson, quod non interrogatus respondeo; viszen reá hazámhoz való szeretet és nagyságodhoz jó akarat. Isten éltesse nagyságodat. Novisilio 28. Aprilis Ao. 1621.

Spectabilis et Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor addictissimus

Hieroslaus Zmeskal m. p.

Külsőim: Spectabili et Magnifico Domino Domino Petro de Rewa. stb.

(Eredetije a báró Révay család Styavniczkai levéltárában).

XXVI.

Bethlen Gábor bizonyosságlevele Révay Péternek: a koronának Zólyomból leendő elszállítása ügyében. Besztercebánya 1621. apr. 28.

Nos Gabriel Dei Gratia electus Hungariae Dalmatiae Croatiae Sclavoniae etc Rex Princeps Transylvaniae et Sicularum Comes etc Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod cum post foelicissimam in inelyto hoc Regno Nostro Hungariae in regiam dignitatem libere ac legitime factam electionem Nostram inter reliquas regni leges ac libertates maxime ac praecipue cura simul et custodia sacrae ejus Coronae, supra et ultra conservatorum ac custodum ipsius curam Nobis a Statibus et Ordinibus concredita ac votis supplicibus exorata fuerit: et sicut circa initium modernorum motuum, imperatoria ac Regia Majestas Ferdinandus Secundus illam armis atque hostiliter ex gente Hungarica, eque Regno ac Regni Hungariae finibus abducere et auferre intenderit, nec dubium sit durante bello in eadem intentione ac studio in posterum quoque eandem Majestatem Imperatoriam perseveraturam; ideo Nos antea ex pleno tam consiliariorum quam e numero Ordinum deputatorum suffragio Posonio eam deferendo, dum de pace una cum libertatibus Regni restituenda, de praefata Imperatoria ac Regia Majestate spe meliore ducebamur, hic Veterosoly ejus conservationem statuimus: verum cum eandem suam Majestatem Caesaream ac Regiam duriorum quam sperabamus in restitutione Regni liberatum nacti simus, eamque belli potius quam pacis consilia contra Nos Regnumque Nostrum Hungariae agitare sentiamus, minime hic tutam atque securam Sacrae istius Coronae Conservationem, tam propter loci arctis minus firmam constitutionem, inopiam comestuum et augustias itinerum difficiliores, quam ut in tempore, re ita exigente, justo illi succurrere possemus auxilio, manifeste judicantes; placuit Nobis tanquam supremo Custodi et Conservatori, de tutiore ac securiore ejusdem Coronae conservatione tempestive providere. Cui etsi legitimus et ordinarius Custos ejusdem Spectabilis et Magnificus Petrus de Rewa Comes Comitatus Thurociensis, partim propter socii ac collegae ipsius absentiam, partim propter strictissimum obligamen et juramenti sui

Statibus et Ordinibus Nobisque superinde depositi vinculum minime consenserit, neque in ablatione et mutatione loci sacrae Coronae, consensu et voluntate ipsius quicquam a Nobis factum esse, praesentibus literis Nostris palam atque publice contestamur, imo quietum atque securum eundem harum testimonio facimus et pronunciamus de facto: verum Nos temporum ac rerum volubilitatem ob oculos habentes, ne ut antea saepius contigit, sacra Regni Nostrae Hungariae Corona Nostro aevo in alienas peregrinasque manus deveniente, culpa ejus alienationis, Nobis a Statibus et Ordinibus adscribi attribuique possit, eandem Sacram Coronam ad loca hujus Regni Nostrae Hungariae tutiora, atque securiora deducendam et transferendam ex plena autoritate nostra Regia omnino decrevimus. Ita tamen ut tam ipsum praefatum conservatorem, quam per eum alios quosvis universos Status et Ordines assecuremus, affidemus et certificemus, quod saepifatum Regni nostri Hungariae Coronam nequaquam aut ullo quocumque sub colore ac praetextu e Regno hoc Nostro Hungariae efferri curabimus, aut efferemus ullo pacto; verum quam primum Statuum atque Ordinum conventum procurando, quicquid de secura ac tranquilla conservatione ejus voto et suffragio publico actum atque deliberatum fuerit, id in omnibus Nos quoque facturos et prosecuturos promittamus; prout assecuramus, affidamus et certificamus, quietumque ac securum reddimus et pronunciamus; prosecutionemque fiendae deliberationis promittimus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in libera Civitate Nostra Veterosoliensi die vigesima octava Aprilis Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Primo.

Gabriel m. p.

(P. H.)

(Eredetiye, melyről Bethlen nagy pészéje ki van vágva a Révaiak styaenicz-kai levéltárban. Correspondentiae Fasc. IX nro 10.)

XXVII.

*Thurzó Imre Révay Péternek: a korona elszállítása ügyében.
Likava 1621 máj 7.*

Spectabilis et Magnifice Domino Frater mihi observandissime.
Salutem et servitiorum stb. commendationem.

Szent Mártonból mai napon, úgymint 7. praesentis Mensis de-
ákol irt kegyelmed levelét énnekem megadák, melyet nagy szeretet-
tel vettem s meg is értettem. Kegyelmednek, édes bátyám uram, eb-
beli hozzám való jó akaratját, hogy ez mostani állapotban is levelével
meglátogatni nem neheztelt, szolgálatimmal megigyekezem hálálni s
bizony meg is tapasztalja kegyelmed, ha isten éltet, hogy kegyelmed-
nek szolgálatra köteles jóakaró ücsese leszek. A koronának elvitelét
a mi nézi, hallottam volt már édes bátyám uram, ennek előtte is s
bizony én is igen akarnám, ha az kegyelmeddel való együtt létemben
e mostani zenebonában mód lehetne; holott mindent levélre biznya
félelmes, de együtt lévén kegyelmeddel, bátorságosban beszélhetnék.
Az koronának elvitelét én is bántam, sopánkodtam is rajta, főképen,
hogy az tanácsuraknak és az országnak híre nekől lett; de arról jó
lölki ösmerettel menthetem magamot és iatencimmal is bizonyítom,
hogy nem én akaratomból esett s nem is volt sem híremmel sem ta-
nácsommal, szintén azért is sápolódtam kíválképen rajta; de hogy
megértettem okát, honnét indéttatott ő felsége reá, elmémben meg-
enyhődtem; mert urunk ő felségének is nem volt ingyen csak jó eszébe
is, hogy elvitte volna; de féltette ellenség kezdtől, vagy az lengyelok-
tól, vagy itt benn hazánkban levő belső ellenségtől s ha kegyelmed-
del szemben lehetnék és okát kegyelmednek magam megjelenthet-
ném, tudom, hogy kegyelmed is elméjében megcsendesesednék. Második
czikkelyét az kegyelmed levelének a mi illeti, valaki mondotta azt
kegyelmednek, hogy az Zsolnán levő német vitézeket Túróczra akar-
nák vinni, megvitékezett szavában, holott ő felsége soha azt nem pa-
rancsolta s nekem is nem volt eszemben is, hogy az kegyelmed vár-
megyéjét azzal is terheljem; mert én kegyelmednek inkább szolgálni
mintsem véteni igyekezem; melynek bizonyítására elegendő avagy
csak ez is, hogy az németeknek útját meglátja kegyelmed csak két
nap mulva is, hogy nem Túróczra leszen. Térek már az kegyelmed
levelének utolsó részére; semmi oly hírem, édes bátyám uram nincsen
a melyet kegyelmed is nem értene; de az bizonyos, hogy palatinus
uram ő nagysága Jakossith András és Apponyi Pál uramékat (sic!)
ennek előtte urunk ő felségének és az országnak Hamburgban az
tractatusra becsátott commissariusi lévén, Pozsonban Buquoyal
együtt voltak; palatinus uram ő nagysága, mondják, hogy Szomor-
jánál Csallóközben az ország zászlóját kitétette; kik mennek alája,
azt én nem tudom; de azt tudom, hogy urunk ő felségének és az or-

szágnak följebb is megnevezett, az békeség tractálására Hamburgban bocsátott commissariusi most is Buquoyal vannak, mely ha illendő-e? bölcsen ítélje kegyelmed. Palatinus uram ő nagysága az ország zászlóját kitétette, netalántán ő felsége is, urunk, az ország zászlóját kitéteti s az egyik zászlója az országnak törökökkel és tatárokkal és nem is kevés magyarokkal együtt lévén és a másikat németek között hordozván, mi leszen belőle, kegyelmed meggondolhatja; de erről bőségesben jobb szólni, mint írni. Ajánlván ezzel kegyelmednek szolgáltatomat. Éltesse isten kegyelmedet sokáig jó egészségben. Datum in Arce Liehawa 7. Májji Anno 1621.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae
 Servitor et Frater addictissimus
 Comes Emericus Thurzó m. pria.

Külsim: Spectabili et Magnifico Domino Petro de Rewa stb.

(Eredetiye a báró Révay család styarnicskai levéltárában).

XXVIII.

Cronpacher Révay Péternek: az ellenség által fenyegetettvén segélyt kér. Kőrmöczbánya 1621. máj. 30.

Spectabilis ac Magnifico Domine Baro, Domino gratioso. Servitorum meorum obsequentissima commendatione praemissa.

Arbitror spectabilem ac Magnificam Dominationem Vestram cognitum habere Illustrissimum Dominum Palatinum et Dominos Commissarios Caesareae Majestatis saepissime Montanas hasce cameras ac Civitates ad deditionem faciendam et fidelitatem Caesariae Majestatis declarandam instigasse. Unde nos metu atrocissimarum minarum literis praedictis interspersarum coacti fuimus Nuncios Nostros ad illos mittere, qui praecipue Illustrissimum Dominum Palatinum ut exercitum illum Caesareum extrema omnia nobis comminantum ab hisce Montanis auertere dignaretur, demisse oratum irent. Nos enim omnia ea, in quae reliqui Comitatus consensissent, libentissimo animo exsecuturos. Quid vero praedicti nostri Nuncii responsi secum relaturi sint, postmodo cognoscemus. Metuo autem, ne sint in parva magna pericula mora. Nam hodie satis mane venit huc Caludy Joannes et circa VII. vespertinam iterum Pastor quidam, qui narrant exercitum

jam ultra Harnocza professum et prout ex eorum verbis conjecturam facere possint, eorum irruptionem crastino die vel huic vel Schemnicensi Civitati extimescendam. Quapropter Spectabilem ac Magnificam Dominationem Vestram obsequentissime rogamus, ne gravetur nobis in extremo hoc adversae fortunae articulo gratiosum suum consilium suppeditare et quidnam nobis faciendum putet, elementer detegere. Nos quidem ita remur, nisi nos quantum fieri potest ad Illustrissimum Dominum Palatinum et Dominorum commissariorum voluntatem accommodaverimus, de re nostra metallica, praeclarissimo inclyti hujus Regni thesauro, omnino actum esse. Comitatus Zoliensis se per literas Regiae Majestatis excusavit, quod propter exercitum Caesareum ubique hic grassantem ad Comitatus Eperjesiensia venire nequeat. De caetero spectabilem ac Magnificam Vestram Dominationem prosperrime valere cupio. Crenuicii 30. Májji 1621.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae
 Obsequentissimus Servitor
 H. Cronpacher m. p.

Külsim: Spectabili ac Magnifico Domino, Domino Petro de Rewa, libero Baroni in Sclabina, Blattnic et Holies, Comiti Supremo Comitatus Thuroczientis, Regiae Majestatis Hungariae Consiliario et Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatori, Domino mihi gratioso.

(Eredetiye a báró Révay család styarnicskai levéltárában).

XXIX.

A kassán összegyűlt vendek Révay Péternek: a koronának biztosa helyre szállításáról. Kassa 1621. jun. 11.

Spectabilis ac Magnifico Domine, Amice et Frater Nobis observande.

Salute et servitorum Nostrorum paratissima commendatione praemissa. Fidelis Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae circa conservationem sacrae Regni Hungariae Coronae, Nobis summe grate laudabiliterque praestiti officii memores, maximas sane Eidem pronunc etiam, nomine hocce agimus gratias. Et quia idem sacrum Regni Hungariae Diadema per injuriosam haec bellorum et motuum

intestinarum tempora, eo loci devenit ut suis prioribus custodibus destitutum, pro securiore ejusdem conservatione, hieco loci in domo thesauraria Suae Majestatis Regiae sit positum atque collocatum: de ejusdem in locum tutiorem repositione, ac fidelium conservatorum denominatione, continuique militis penes idem sacrum Diadema intentione accurate et diligenter per Nos est laboratum; postque multas et varias nostras consultationes eo descensum ut eadem sacra Regni Hungariae Corona hinc ad Ecsed natura loci et arte bene munitam arcem transferatur: conservationem ejusdem pristinam Vestrae Spectabili ac Magnificae Dominationi, tanquam fidei ipsius Achat, juxta antiquam Regni consuetudinem, cum plenaria et omnimoda autoritate, deferendam esse duximus. Proinde Spectabilem ac Magnificam Dominationem Vestram officiose amiceque requirentes Eandem majorem in modum rogamus, quatenus habito modernae afflictii ipsius Regni Nostri Hungariae necessitatis respectu, haud gravatum huc venire, ac conservationis praedicti Sacri Regni Nostri Hungariae diadematis provincia suscepta, idem in antelatum arcem Ecsed reponere, ibidemque more pristino diligenter custodire velit, Suae Regiae Majestas dabit operam ne Vestra Spectabilis ac Magnifica Dominatio ullum defectum patiat, imo bona etiam Sufficientia pro Eadem Spect. ac Magnifica Dominatione Vestra elementer ordinare dignabitur. In reliquo Vestram Spectabilem ac Magnificam Dominationem diutissimo valere optantes. Datum in generali Dieta Cassoviensi die 11. Junii Anno 1621.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Servitores Amici et Fratres paratissimi:
N. N. Status et Ordines Regni Hungariae in generali dieta Cassoviensi congregati.

Külezim: Sectabili ac Magnifico Domino Petro de Rewa Comiti Comitatus Thuroeziensis, Dapiferorum Regalium per Hungariam Magistro, Serenissimae Regiae Majestatis consiliario ac Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatori etc Domino Amico et Fratri nobis observandissimo.

Révai kezével: Redditae in arce Sklabinya 23. Junii.

Jegyzet. Kivül a rendek közül 18-an saját pecséteikkel pecsételték le.

(Eredetije a b. Révayak styavniczkai levéltárában. Correspondentia IX. nro 6.)

XXX.

Bethlen Gábor Révay Péternek a korona elszállítása ügyében Göncz, 1621 jun. 20.

Gabriel Dei Gratia Electus Hungariae Dalmatiae Croatiae Slavoniae Rex Transylvaniae Princeps et Sicularum Comes etc.

Spectabilis ac Magnifico fidelis Sincere Nobis dilecte. Salutem et benignitatis Nostrae continua incrementa. Kegyelmednek eddig való böcsületes és dicseretes, mind mi hozzánk, mind pedig az országhoz de kiváltképen egy néhány esztendeig az szent koronához mutatott jó magaviseelésén teljességesen, megnyugodván, az nemes ország státusi ez múlt kassai gyűlésekből levelek által kglmedet requiráltak, kérvén azon, hogy minden késedelem nélkül az korona mellé siessen jüni és mostani legkiváltképen való szükséges állapotjában végig continuálja előbbeni conservatiojában praestalandó synceritását. Mely ő kglmek kérését noha elhittük bizonynyal hogy meg nem fogja vetni kegyelmed, sőt inkább azt az reménséget, melyet az iránt kegyelmedbe vetettenek, be igyekeznek inkább teljesíteni, mindazáltal mivel magunk is kiszállottunk Kassáról táborban és az ellenség felé szándékozunk, Istennek szent segítsége velünk lévén, az holaapi napon megindulni, erre nézve az sz. koronát nem akarnánk tovább szerencsálatni (*sic*), hanem még ez előttünk levő héten az országtól pro conservatione ejusdem securae az elrendelt helyre vitetnünk. Annak okáért mi is szeretettel requiráljuk kglmedet, se napot se órát ne várjon hanem mentül hamarabb induljon meg, és jüttest jüjjön az korona mellé, megbizonyítván ezzel mind az országhoz mind pedig azon szent koronához igaz körösztvény indulatját, mi hozzánk pedig sincera propensiojút. Melyet mind mi, mind az státusok háladóképen fogjuk recognoscálni kegyelmedtül. De coetere fidelitati vestrae benigne propensi manentes. Datum in oppido Göncz, 20. Junii Anno Domini 1621.

Bethlen kezével: Kegyelmed minket tudositson mindjárt indulása felől. Mi Istennek szent hírével megindultunk ellenségink ellen, és késedelem nélkül sietünk oda érkezni. Halljuk az felőlünk való sok hamis hírt, de meglátják az emberek jelenlétiüket.

Gabriel m. p.

Külszim: Spectabili ac Magnifico Petro de Rewa Comiti Comitatus Thurocziensis Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatori et consiliario Nostro etc. fidei sincere Nobis dilecto.

Cito, Tag und Nacht.

Révay kezével: Accepi in arce Sklab(inya) 23. Junii.

(*Eredetije a b. Révayak stávrícskái levéltárában, Correspondentiae Fasc. IX. nro 9.*)

XXXI.

Cronpacher Révay Péternek: a környékben történt hadi eseményekről. Körmöczbánya 1621. jul. 9.

Spectabilis ac Magnifice Domine, Domine gratiose. Servitorum obsequentissimorum commendatione praemissa.

Literas Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae 8. labentis mensis exaratas accepi et ex illis Eandem bona valetudine uti singulari cum voluptate percepi. In posterum quoque Spectabili ac Magnificae Dominationi Vestrae totique Illustri ipsius familiae optimam valetudinem, optatissimum florentissimae fortunae statum prosperrimumque decreti itineris successum animatus precor. De nostro statu nihil habeo, quod scribere operae pretium sit, quam quod cum Camerae tum Civitates Montanae Nuncios suos Villeckium ad Regiam Majestatem juxta Mandatum Ejusdem expediverunt, quos brevi reversuros speramus. Novi nihil scio, quam quod miles Suae Majestatis, qui Caesarianos profligavit, de repente a Sua Majestate Villeckium revocatus, 75 plus minusve captivis vulneratisque germanis atque Hungaris in libertatem restituitis. Magnificus autem dominus Stephanus Pálffy, postquam in conflictu tria vulnera accepisset, Villeckium deportatus est; cui Regius miles ipse perhibet egregiae fortitudinis testimonium et quod duos suis manibus Turcas contrucidavit, et si ipsi strenue rem gerenti contigisset eadem ausurus passurusque miles, major utrinque strages edita fuisset. Provisor Civitatis Cremniciensis Stubniensis heri pro certo hic affirmavit, Comitis Bacquoii milites ad unum caesos, adeo, ut tormentis et omni munitione bellica derelicta, vulneribus confossus, ipse ultro Danubium

fuga se salvare coactus fuerit. Mira res, si vera. Mea opinio est provisorem istum, quae avidè cupit, libenter credere. Tempus omnia manifestabit, Leutshovia et Rosenberga perscribitur (nova illa Baymoezio mihi allata) ingentem Cosaccorum confluere colluviem et Polonici Regis Filium irruptionem in Hungariam superiorem meditari. Deus Ter Optimus Maximus deplorato huic rerum nostrarum statui ipse medeatur et miserrimo suo popello clementissime pareat. Quod reliquum est, Spectabilem ac Magnificam Dominationem Vestram Divinae tutelae, me vero gratioso Ejusdem patrocínio commendo. Cremnicii 9. Julii 1621.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Obsequentissimus Servitor

H. Cronpacher m. p.

Külszim: Spectabili ac Magnifico Domino, Domino Petro de Rewa atb.

(*Eredetije a tárcó Révay családtól stávrícskái levéltárában.*)

XXXII.

Révay Péter utasítása Feja György és Horváth Gáspár, Bethlen Gáborhoz küldött követei számára. Stubnya 1621 júli 9.

Instructio

Pro dominis Abligatis ad suam Majestatem Generoso domino Georgio Feja et Casparo Horvatib.

Mindeneknek előtte az követ uraim ő Felségének ajánlják alázatos szolgálatomat, és hogy életében és eszelekedeteiben mindenek ő Felségének szerencsések és boldogok legyenek, kívánják.

Annak utána eleiben adják, hogy az ő Felsége Göncz városából írt levelét és az kassai gyűlésből az statusoknak kiválképpen küldött levelét bücsülettel elvettem. Melyekből az én koronataratásom mellett való munkámnak tisztességes emlékezetit nagy hálaadással öröklő megtartom, egyedül csak azon igyekeztvén, hogy az én vékony tehetségem szerint eszelekedett munkámnak ily jeles emlékezeti canekutána is hasonlatosan hazámnak javára és tetszésére való igyekeztetemmel és eszelekedeteimmel megtartassék és kijelentessék. Ezzel együtt

parancsolnia méltóztatik ő Felsége, hogy mennél hamarább az szent koronához vissza mennek, és az korona tartásnak tisztit felvévén az koronát az ő neki rendeltetett jövendő lakóhelyében Eesed várában letennem. Mely parancsolathoz oly vidámsággal és engedelemmel az mint illik magamot alkalmaztatni kész vagyok, az mint ennekelötte is vévén ő Felségének levelem által megjelentettem. Mindazonáltal neminemű dolgokról szükségesnek íltem az ő Felsége kegyelmes dispositiójára és elrendelésére halasztani.

És elsőben is, midőn magamot és az nehezebb terheknek elhordozására való elég voltomat megvisgálow, megtapasztolom nem kicsin nehézségnek lenni erőmmek vékonyságát, mely rész szerint az idő által megkisébbítettvén, rész szerint az különb különb dolgokban szüntelen való fáradságomtól elnyomatván, nyugodalmot kívánna. Idejárúl az egészségtelenség is, melytől gyakorta bántatom és most is kételkedem, az égnek változásában megtarthatom-e mostani közép egészségetem. Ezeknek fölötte az elrendelt korona házának Eesed várának távul volta az előbbeni koronának lakóhelyétül, és magam jószágátül, nem k'ésin gondolkodást vet előmben, tudniillik hogy jószágomnak és marhámnak gondja viselésétül és meglátogatásátul távul lévén, könnyen történhetik az mostani állapotnak esalárdsága és az szerencsének most ide s most amoda hajlásátul való forgandó különb különbféle esetek által, hogy ez emilyen amolyan jószágomnak maradéka is (mert már némelyik váraimban marhámnak nagy veszedelmével jegyezhető kárvallásomot megtapasztoltam) utolsó veszedelemre jusson és szerencsétlenség s nagyobb kárvallások alá ejtsen. Mivel hogy ez Thurócz vármegyében lévő váraim is nem egészen hatalmom és birodalmom alatt vadnak holott peng házostársommal és szerelmes gyermekeimmal való együtt lakásomtól el kell mennem, az természetnek törvénye kívánja, hogy azoknak esendes és békesség megmaradásokra (mert sok szerencsétlen delog véletlenül szokott történni), provideáltassék. Minck okáért alázatosan könyörgök ő felségének, legyen oly kegyelmes gondviselése, hogy házastársom és kedves gyermekeim esendes és békességesen váraimban és jószáginkban megmaradhasanak. És mivel hogy ez esztendőnek terméketlensége miatt, jelesben ebben az vármegyében, gabonából nagy fogyatkozásra kell jutni: mert ez elmúlt esztendőbeli gabonám különb különbféle helyekben, pajtákban és asztogokban léven eltékozlatott, és ez idén alig terem anyyi, kivel beérem vetésemet: annak okáért

az Oszlán környékének kését (az mint hiják) házam népének táplálásának okáért vagy gratiose conferralni, vagy pengig fizetésemre in consuetu arenda hárántani ő Felsége méltóztassék ¹⁾).

II. Az ország praesidiumával az régi szokás szerint az koronának lakó helye erősítettett. Melynek szüntelen való megtartása fölöl írják az statusok, hogy mostan is munkálkodtanak Kassán, az mint ugyan azonrül Articulus vagyon. Minémű annak okáért az léssen, és micsoda fizetéssel kellessék tartani és fogadni ő Felségének kegyelmesen magát resolválni méltóztassék. Holott énnékem kezemenél az koronára való pénzben semmi nincsen, sőt magam fizetésébe sok restantia vagyon, és nem is szolgáltatnak be semmit immár régen az Dicatorok, jóllehet mind ő felsége nekik parancsolta és én is gyakorta intettem, nem is tudom, az dolog így lévén, ennek utánna valamit szolgáltatnak-e be. Az vitézlő nép pengig fizetés nélkül álhatatlan és engedetlen szokott lenni, sőt még az koronartartók is fizetések nélkül meg nem maradhatnak ²⁾. Továbbá az porkolábok közül egyik Kincsi András ekkédig az korona mellett híven szolgált, ez idő alatt Sklabinya váruinkban volt, mely fölöl az mi ő Felségének tetszeni fog, resolválni magát kegyelmesen méltóztassék ³⁾.

III. Írják az statusok, hogy az korona tartásnak tisztét juxta antiquam Regni consuetudinem cum plenaria et omnimoda auctoritate deferálják. Az minap elmúlt kassai gyűlésnek pengig articulusban

¹⁾ Oldalt jegyezve a fejedelmi irodában: Mandata expediantur ad D. Franciscum utrumque de Rewa, necnon ad Comitatum Thuroeciensem, ut auxilio, consilio, defensioneque sint Dominae Consorti, et filijs filiabusque Domini Conservatoris sub graui indignatione Regiae Maiestatis Electae. Informet Praefectus bonorum Uuariansium super decima. Post informationem annuit Regia Maiestas, ut medietas cultelli decimae Oszlaniensis gratis vice conferantur Domino Petro de Rewa; quia medietas est Domino Michaeli Bossani collata.

²⁾ Oldalt jegyezve: Az praesidium dolgából nem léssen fogyatkozás, mert abból az száz gyalogból, melyet ezelőtt ő maga Révai uram megköteleztetett volt az koronának őrizésére Budai Dániel vajdasága alatt valókat, azok közül 50-t bocsátott be Urunk az korona mellé; ha több kell, könnyű léssen, az Statusok végezvén fölöl, 50-et ismét melléjük bocsátani. Fizetések pediglen az szokott contributióból léssen; lám restantiából kisedett pénz feles vagyon az dicatoroknál.

³⁾ Kincsi András uramot acceptálja ő Felsége korona porkolábjának cum consuetu solutione.

kivállyképen való mód praescribáltatik. Hogy peniglen ő Felsége az koronatartásban való hitezésnek formáját és az conservatoroknak autoritását kegyelmesen megérthesse mind az korona tartóknak, mind az porkoláboknak és közönséges vitézeknek esküvések elküldetett. Mely mivel hogy az ország végezésivel és az ő Felsége királyágra választásakor kiadott diplomájával egyez, approbálni és megtartani méltóztatik. De autoritate vero conservatorum ezer hat száz tizenhatsz esztendőbeli ily végezés extál az tizenhatodik Articulusban kifejezésén, ut arx, portae ejus, munitiones, totum ítem militare praesidium soli Conservatoris juri et potestati subjaecant. Az miképen Zolyomban az kik nem voltak az korona őrző vitézek közül is hasonlatosan az több korona mellet valókhöz, meg kellett szünniök ¹⁾.

IV. Jóllehet Ecsed várát natura et arte megerősítettnek értem: mindazonáltal annak megerősítésére főképen illik hogy elegendő vitézi rend az helynek mivólta szerint legyen, éléssel és mindenemű szükséges dolgokkal minden történetek ellen megrakattassék, hogy az szent koronának ne minden szerencsétlenségtől (az mint az embert felindítani némánemű titkos erejével szokta) félni és szerencsétlen s hazájának ártalmas szarándokjárást annyiszor felvenni lenne szükség. Annak okáért az szükségnek idején nagyobb segítség is adassék, az 1613. esztendőbeli végezésnek tizenhatszadik Articulusa szerént ²⁾.

V. Az statusoknak nekem írt levelekben való magok ajánlásáért, hogy tudniillik ő felsége azon lészen, hogy semminemű szükségem ne legyen, sőt még elegendő jószágot is kegyelmesen rendelni méltóztatik, követ uraim ő Felségének és a főförendeknek, kik penes ge-

¹⁾ Alia longe est conditio Arcis Eczed quam Arcis Pasoniensis, aut Veteri Zoliensis; 5 enim portis, diversis munimentis fortalitiis secretatum est, itaque Capitaneus quoque et aliud praesidium, excepto praesidio Coronae, intertenendum; nihilominus tamen tam Capitaneus quam totum praesidium juramentum deponant coram Domino Conservatore de Rewa, Electae Regiae Maiestati et Coronae fidelitatem jurent. Ipse autem Dominus Conservator manebit in pristino fidelitatis vinculo, contenta eo erit Maiestas Electae Regiae. Et locus conservationis est eritque Arx suprema, seu ipsum corpus arcis, quod quinta clauditur porta.

²⁾ Auxilia undique copiose haberi possunt ex praesidijs vicinioribus, quibus serio demandabitur, ut praevia requisitione Coronae Conservatoris, fideliter assistentiam praebent.

neralem insurrectionem jelen lesznek, agent, quas par est, gratias, semmit nem kételkedvén, hogy megtekintvén ő Felsége jószágomtól való távul voltomat és nagy kárvallásimot, ugy rendeli állapotomat, hogy én is maiori eum alacritate mind ő Felségének mind penig a nemes országnak szolgálhassak ¹⁾.

VI. Eleiben adják ő Felségének az követek: az mostani időhöz képest az korona tartóknak fizetések kicsin, a mely csak arra rendeltetett, hogy néha néha lássanak az koronához. Mert az mostani felháborodott időben, külömben hogy sem mint az békességben, az korona tartóknak, elhagyván minden magok dolgait, nagy költséggel szüntelen az korona mellett kell lenniök ²⁾.

VII. Ő Felségétől egy pateus mandatomot impetráljon az vármegyékre, hogy az hol kívántatik, segítséggel legyenek, késértésből és egyéb szükséges dologból is az úton ³⁾.

Végezetre az mi a koronatartásnak felvételét illeti, az korona minden hozzá tartozó dolgokkal, elenodiomokkal, és koronatartó helynek kulcsaival bizonyos Commissariusok által, az koronatartóknak léthatóképen az régi szokás szerint és az feljül harmadik punctban feljegyzett esztendőbeli articulusok szerint adattassék ⁴⁾.

Melyekről mindenekről az ő Felsége kegyelmes resolútióját és az felül ő Felsége eleiben tett punctumoknak jóvállását és valóságos véghez vitelét meggyerni követ uraim szorgalmatosak legyenek.

Actum in Thermis Stubensibus die 9. Julii Anno Millesimo sexcentesimo vigesimo primo.

P. H.

Petrus Reway m. p.

(Eredetije a báró Révay család levéltárában Szavnyieskán (Correspond. Fasc. IX. No. 4.

¹⁾ Deputabit R. Maiestas possessionem unam, quam cum omni usu fructu, decimarumque perceptione possidebit Dominus conservator, excepto ordinario stipendio, etiam in vino provisio fiet in vindemia.

²⁾ In primitus celebranda Diaeta proponat negotium istud auctoris stipendij Ordinibus D. Conservator; Maiestati Regiae non erit contrarium.

³⁾ Fiet, expediantur patentes.

⁴⁾ Mikor Urunk ő Felsége visszatér szerencsésen, akkor satis fiet huic postulationi; interim pecsét alatt vagyon, sok fő ember látta helbe helbeztetését az koronának.

XXXIII.

Bethlen Gábor határozata Révay Péter által a korona elszállítása ügyében hozzá küldött feltételekre. Érsekujvár 1621. jul. 25.

Resolutio.

Sacratissimae Electae Regiae Maiestatis Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclaveniae etc. Principis Transylvaniae, et Siculorum Comitis etc. Ad postulata Magnifici Petri de Rewa, Inclyti Regni Hungariae Coronae Conservatoris per eius ad Suam Maiestatem Regiam Abligatos facta etc.

Benigne intellexit Sua Serenissima Regia Maiestas Domini Conservatoris postulata, per eius ad Suam Maiestatem Regiam Abligatos praesentata, cuius obsequium fidelisque erga suam Maiestatem patriamque Suam animi affectum elementis gratia Sua Regia suscipit: Ac inprimis propensam eius ad pristinum status sui dignitatem conservandam voluntatem, merito ut par est, collaudat, dignumque eius prudentiae et pristinae existimationis munus esse, intelligit; ideoque eam Regio suo favore elementer prosequi dignum existimat.

Quantum autem ad primum eius postulatum attinet, non ignorat Sua Maiestas Regia iniuriam temporum, huiusque afflictissimi casus, ruinarum patriae, calamitatem, non minimam officio eius satis faciendi, illi remoram attulisse, tamen quoniam non oblitus sui muneris, ulterius etiam suum studium erga patriam declarare intendit. In quantum fieri potest Maiestas etiam Sua Regia necessitatibus illius prospicere benigne non gravabitur, Dominisque Seniori et Juniori Franciscis de Rewa, atque Comitatu Thurociensi sub gravi Regiae indignationis suae poena demandabit, ut familiae consortique eius in omni necessitate auxilium, consilium, defensionemque largiri teneantur, ne autem postulatum eius de decimis irritum maneat, primo Sua Maiestas a Praefecto honorum Uyvariensium informari postulavit, inde post informationem elementer annuit, ut medietas Cultelli (ut vocant) Decimae Oszlaniensis gratis, hac tantum vice, eidem conferatur, quoniam alia medietas Domino Michaeli Bossani iam antea collata est.

Quantum ad secundum attinet, de sufficienti Coronae praesidio nihil ut sit sollicita aequum est; cum Sua Maiestas Regia illorum Centum peditum, quos dominus Conservator iam antea Coronae defensionem obstrinxerat, quinquaginta cum praefecto eorum eodem Daniele Budaj Coronae defendendae destinaverit, illucque dimiserit. Si autem necessitate exigente plurium defensorum auxilio opus fuerit, facile erit Suae Maiestati deliberatione Statuum praehabita, quinquaginta illis addere; quorum stipendijs ex contributione solita satisfaciatur, cum restantiarum satis magna summa prae manibus dicatorum habeatur. Ut autem Andreas Kincki pro castellano Coronae eum consueta solutione acceptetur, Sua Maiestas Regia benigne annuit.

Quod ad Tertium et Quartum, ubi modum conservandae Coronae describit, Sua Maiestas Regia elementer eidem Domino Conservatori significat, longe aliam esse conditionem Arcis Echiediensis quam Poroniensis aut Veteris Zoliensis, quinque enim illa diversis Arcibus et munimentis obsepta est, ubi aliter fieri non potest, quin exceptis Conservatoribus praesidioque Coronae alter etiam Capitaneus Arcis habeatur; nihilominus tamen ut tam Capitaneus quam omnes praesidarij Juramentum Suae Maiestati Regiae et Sacrae Regni Coronae eorum Domino Conservatore deponant, Sua Regia Maiestas demandabit. Ipse autem Dominus Conservator ut in pristino fidelitatis vinculo maneat, eo Sua Maiestas Regia contenta est. Locus autem Coronae conservationi ut intima Arx, quae quinta clauditur porta, deputetur, Sua Maiestas providebit. Si autem rei necessitas postulabit, ut auxilia undequaque ex vicinioribus praesidijs copiose subministrantur, (praevia requisitione Domini Conservatoris) serio a Sua Maiestate demandabitur, qui fidelem etiam assistentiam Domino Conservatori et in primis Sacrae Regni Coronae praebebunt.

Ad Quintum: Sua Maiestas Regia elementer gratiam Suam Regiam hac etiam in parte Domino Conservatori impartitur, Possessionemque unam, cum omni usu et fructu Decimarumque proventibus Domino Conservatori assignandam (excepto ordinario stipendio) demandabit. De vino etiam vindemiarum tempore adveniente eidem Domino Conservatori Sua Maiestas Regia providebit.

Ad Sextum. Quod ad stipendiorum auctionem attinet, quoniam Sua Maiestas Regia absque consensu Statuum Regni hac de re nihil determinari vult, requiritur, ut Dominus Conservator imprimitus ce-

lebranda Diaeta negotium istud auctionis stipendij Ordinibus proponat, quorum deliberata Sua Maiestas Regia rata habebit.

Ad Septimum. Juxta postulatam Domini Conservatoris sua Regia Maiestas patentes expediri demandabit.

Postremo. Quod Coronae clenodiorumque eius revisionem Dominus Conservator et clauium conservationem postulat, quoniam hoc tempore gravissimis bellorum negotijs Sua Maiestas Regia occupata est, ad foelicem suum reditum hoc rejicit, Dominoque Conservatori hac in re abunde satisfactum iri clementer promittit. Interim tamen ne quiequam dubij hac in re habeat, benigne illi intimat, cum plerique praecipuae dignitatis fideique homines hac in re oculis ipsis visa testari possint.

Atque haec sunt quae Sua Maiestas Regia Domino Petro de Rewa responderi vult. Cui omnem gratiam benignitatemque suam clementer defert. Actum in Castris ad Ersek Uyvar positis die 25 Julij, Anno Domini 1621.

Ad mandatum suae Maiestatis Regiae decretum hoc factum in Castris ad Ersek Vywar die 25. Julij Anno 1621.

Stephanus Kowachoezy,
m. p.

Kivül: Magnifico Petro de Rewa Consiliario nostro Comiti Comitatus Turoeziensis et Sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatorj exhibendae.

(P. H.)

(Eredetiye a h. Révay család levéltárában Styanyicskán).

XXXIV.

Bethlen Gábor levele Révay Péternek: a korona elszállítása ügyében. Strasnica 1621 okt. 3.

Gabriel Dei Gratia electus Hungariae Dalmatiae Croatiae Sclavoniae etc. Rex Transylvaniae Princeps ac Siculorum Comes.

Spectabilis et Magnifice fidelis nobis sincere dilecte. Salutem et Gratiam nostram. Kegyelmed levelét vettük, melyből mit írjon mi nekünk megértettük. Az mi azért az koronaörző gyalogoknak fizet-

lenségek miatt való panaszkodásokat illeti, arról kegyelmesen akarván providálni megparancsoltuk Rákóczy Jánosnak, hogy mindjárt egy hópénzt adjon annak a koronaörző ötven gyalognak. Miért hogy pedig az ország mind magának kegyelmeinek a mind pedig az korona mellett levő gyalogoknak bizonyos fizetést rendelt az dicából, annak fölszedésére és kezéhez való vételére kegyelmednek magának legyen ezután gondja és mind az maga fizetését abból vegye ki, mind pedig az gyalogoknak onnat fizessen. Mi minden vármegyében levő dicatoroknak, valahol afféle restantiák hátra voltak, serio demandáltunk, hogy mindjárt felszedvén kgd kezében szolgáltatassák. Az mandatumokat Ruttkay kezében adattuk, eddig meg is küldözhetette abból kglmednek, mi ugy hisszük immár ezután fogyatkozása nem leszen. Azon legyen pedig hogy az gyalogoknak számát megszorítsa és százra kitéltsse, kiknek fizetések az ország rendelte dicából járjon meg kglmed által ezután, és azmint feljebb is intinálók, maga salariumját onnet vegye ki. Az eesődi kapitány és az vitéző rend hogy az koronának való hitet praestálni difficultalta az kglmed levélből értjük, magok is megtaláltak bennünket alázatosan jelentvén, hogy ők annak az helynek megőrzésére és az nekünk tetsző hűségre igen erős hittel volnának kötelesek s elégednénk meg azzal az ő előbbi hitőkkel, melyre fogadják hogy az szent koronának is híven szolgálnak tehetségek szerint, ne terhelnök újabb juramentumnak deponálásával őket. Mely kívánságok minékünk méltónak látszott. De ha kglmednek valami oly dolog vagy on elméjében kiért szükségesnek véli, hogy a juramentumot deponálják, most egy kevésé múltjék, Isten ő felsége itt dolgunknak jó végét adván, magunk beszélünk és végzünk kglmeddel fölső és akkor osztán az mint legjobb ugy disponálhatjuk. Szük voltát az helynek az mi nézi, abból is kglmed felől kglmesen providálni akarván megparancsoltuk ott való gondviselőnek, hogy egy falut rendeljen kglmed számára, kik kglmedet asztalára való éléből és fából, szénából segítsék. Annak felette, hogy valami búzát, abrakot, bort is adjon arról is demandáltunk neki. Bene valeat nec secus faciat. Cui in reliquo regia Nostra Gratia benigne propensi manemus. Datum in Castris Nostris Moravicis ad oppidum Strasnica positis die 3 Oktobris 1621.

Bethlen kezével: Holicsyban 50 német volt, megvöttük és kglmed emberének parancsoltunk kglmed házaira majorságra jószágára viseljének szorgalmatos gondot, zsákmányosoktól is őriztetjük az

szegénységet. Szakalezában 260 jó német gyalog volt, Strazniczában 400, mely vár bizony erős hely, mindeniket meg vöttük és praesidiumokat mi szolgálóinkká tölttük. Osztróban Veszelyében is 300 német gyalog vagyon a kettőben, azokat is ma holnap Isten kezünkben adja. Magyar-Barátot, Brunot, Szuzlót meghódoltattuk. Császár hadait, Püspökinél való táborát felgyújtván 2. Octobris bizonyosan által költözött Austriában a Dunán Köpésény felől, egy néhány pár falut várost égettek el Austriában az Dunántúl való török hadak. Az szerdár mostan érkezik nagy haddal Dunántúl való hadak mellé. Interim az tractára Cardinal Deitristjen, Pázmán, Prajner, Colatto Rawenspurkban szombaton érkeztenek, az mienk is Szakalezából ma indultanak. Az úr Isten mire adja eventus docebit. Adjon ő szent felsége tisztességes és állandó békességet.

Gabriel m. p.

Külszim: Spectabili ac Magnifico Petro de Rewa Comitatus Thurocziensis perpetuo ac Supremo Comiti nec non Sacrae Regni nostri Hungariae Conservatori (sic) etc. fideli Nobis synceri dilecto.

Révai kezével kiált: Accopi in Ecsed 17. oct.

(Eredetiye a báró Révayak styavniczkai levéltárában. Correspondentiae Fasc. IX. nro 8.)

XXXV.

Forgács Márja Révay Péterné, Révay Ferencznek férjéről küldött tudósítását köszöni. 1622. márcz. 18.

Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint énnekem jóakaró uramnak s atyámfiaának, istentől kívánom stb. Az kegyelmed levelét vettem, az melyben írja kegyelmed, hogy az úristen immár Kassára hozta uramot és onnat rövid időben közelebb hozza az úristen ő szent felsége közinkben; megszolgálom kegyelmednek az jó hírt; legyen istennek hála ő szent felségének, hogy kilemben adta, hogynem mint némely rossz alávaló emberek hirdették uram felől, azoknak adja az isten az mit kívántak és hirdettek az ő magok fejekre; itt esoda kilemb-különbféle hírek vannak; igen kétesek az emberek az szent békességben. Morvában igen fogadnak hadat; azt beszélik, hogy csehországi

király immár Prágában benn volna. Ezeknek utána istennek gondviselése alá ajánlom kegyelmedet. Datum ex Arce Holich 18. Martij Ao 1622.

Kegyelmednek

szolgáló ángya

Marya Forgách m. p.

Külszim: Az nemzetes és nagyságos öregbik Révay Ferencznek Túróc vármegye főispánjának etc. Nekem jó akaró uramnak s atyámfiaának adassék ez level kezében.

(Eredetiye a báró Révay család styavniczkai levéltárában.)

XXXVI.

II. Ferdinánd Révay Péternék: megbizza hogy Pálffyval maradjanak a korona mellett. Bécs 1622 máj 3.

Ferdinandus secundus Dei Gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus ac Germaniae Hungariae Bohemiae etc Rex etc.

Magnifice fidelis nobis dilecte. Tam ex relatione fidelium nostrorum Reverendj Joannis Pyber Episcopi Varadiensis et Magnificorum Stephanj Oztrosith, ac Emeriei Czobor Consiliariorum nostrorum, Commissariorum nostrorum ad partes Regni istius nostri Hungariae Superiores ablegatorum, sicut et literis tuis ad Majestatem nostram nuper exaratis, fidelitatis et devotionis officia erga Majestatem Nostram declarata, et solertem ac diligentem vigilantiam, in fida Sacrae Regni Coronae custodia exhibitam, cum benigna satisfactione nostra intelleximus: certa quaevis nobis pollicentes fidei et gratum officium Reipublicae Hungariae huiusmodi tua sollicitudine et dexteritate praestitum fuisse certum habeatur; et nos synceritatis tuae testimonijs luculenter hic quoque expertis, gratia et clementj recognitione successu temporis occuramus. Coeterum temet ipsum perspicere non dubitamus, statum temporis et rerum conditionem id modis omnibus exigere ne vel modico spatio temporis praesentia tua ipsa sacra Corona destituatur. Unde licet non ingratum Nobis accidisset si tractationi Diaetae interesse potuisses, ex justa tamen et merita circa rem hanc excusatione, quam merito admittendam censemus, eo inclinandum nobis fuit, prout etiam Nos resolvimus, uti fidelitas tua, una cum

fidelj nostro magnifico Stephano Palfy etc ad custodiam Coronae destinato penes sacram Coronam remaneat, et ea quae diligenti eius custodiae et conservationj deserviunt, pro dexteritate et prudentia vestra mutuo curetis. Quoniam vero castrum Trinchiniense possidetur a fidelj nostro Magnifico Caspare Ileshazj eum quoque ex benigno mandato nostro interpellare et monere debetis una cum praefato ad Sacrae Coronae custodiam deputato socio (cui idipsum hic coram demandavimus) ut is quoque tanquam bonus patriae civis, ex fidelitate et devotione nobis debita, dum ad hoc praestandum per Vos requiretur, de cujus promptitudine et parata voluntate nos non ambigimus, ad defensionem et custodiam Coronae juxta quod necessum judicaveritis correspondere, et in quantum opus foret, vobis adminiculo esse velit et debeat. Gratia et clementia nostra Caesarea et Regia tibi in reliquo benigne propensi manentes. Datum in Civitate nostra Vjenna die Tertia mensis May. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Secundo.

Ferdinandus m. p.

Laurentius Ferenczffy m. p.

Külezim: Magnifico Petro de Rewa, Comiti Comitatus Thurociensis, Dapiferorum nostrorum Regalium in Hungaria Magistro Sacrae ejusdem Coronae Conservatori et consiliario nostro etc fideli nobis dilecto.

Cito stb.

Révay kezével: Accepi in Threnczen 19 Maji sub. vespere.

(Eredetiye a báró Révaiak styavniczkai levéltárában. Correspondentiae Fasc. IX. nro 12).

XXXVII.

II. Ferdinánd Révay Péter özvegyének: a korona átvételére biztosokat küld. Sopron 1622. jun. 28.

Ferdinandus Secundus Dej gratia electus Romanorum Imperator semper augustus ac Germaniae Hungariae Bohemiae etc, Rex.

Generosa ac Magnifica Domina nobis grata. Quandoquidem sacram Regni istius nostri Hungariae Coronam per certos Commissarios nuper Cassovia reductam, et juxta conclusionem Tractatus

Nikljburgensis in ista Libera Civitate nostra Trinchiniensi depositam, cum fidelibus nostris Statibus et Ordinibus nunc hic in libera Civitate nostra Soproniensi pro generalj Regni Diaeta celebranda constitutis decreverimus, primo huc Sopronium esse adducendam, hinc vero postmodum postquam cum annexis elenodiis perlustrata fuerit, ad solitum conservationis ejusdem locum Pesonium transferendam esse Commissarios nostros, eosdem videlicet quibus reductio antea commissa fuerat, fideles nempe nostros Reverendum Joannem Pyber Episcopum Varadiensem Magnificos item Emericum Czobor de Czobor Szentmihály ac Stephanum Ostrozyt de Giletuitz Consiliarios nostros una cum fideli nostro magnifico Paulo Apponi consiliario nostro subrogato nimirum in locum defunctj maritj tui fidelis nostri quondam Petri de Rewa etc. Custode Coronae expedivimus, quibus etiam Status et Ordines suos speciales adjunxerint Commissarios. Qui quidem nostri et a regnicolis deputati Commissarii praefatam Sacram Regni Coronam una cum alijs elenodiis levaturj, hucque allaturi, te sufficienter quietaturj et expeditam reddituri sunt. Ne videlicet aliquid oneris ab hoc in posterum qualitercunque tibi incumbere possit, vel aliqua impetitionis causa supersit, sed et si interfuerit, pro ampliori assecuratione tui et tuorum de alijs quoque idoneis cautionis remedijs prospecturj sumus. Tibique clementia nostra Caesarea et Regia propensj manemus. Datum in libera Civitate nostra Soproniensi die 28 Mensis Junij Anno Domini 1622.

Ferdinandus m. p.

Laurentius Ferenczy m. p.

Külezim: Generosae ac Magnificae Dominae Mariae Forgach de Ghimes Magnifici quondam Petrij de Rewa etc. Relictae Viduae etc. Nobis gratae.

Alább: Exhibitae sunt jn Trinczin 5 die Julij Anno 1622.

Marja Forgach.

(Eredetiye a b. Révaiak styavniczkai levéltárában. Correspond. IX. nro 15.)

XXXVIII.

Thurzó Szaniszló Révay Péter özvegyének a korona átvétele ügyében. Sopron 1622. jun. 28.

Generosa ac Magnifica Domina, soror nobis honoranda.

Salutem et servitorum stb. Mind császár urunk ő felsége s mind mi országul szánakodtunk rajta, hogy szegény Révay Péter urunkat atyánkfíát isten ez világból kivette, de úgy kellett lenni, az mint ő szent felsége akarta, kívánjuk azt, hogy isten kegyelmedet keserűségben megvizsgaltja. Emlékezhetik kegyelmed arról, hogy az nicklaspurgi végezés szerint Kassáról az commissarius urak az szent koronát Trincsimben hozták és szegény, istenben elnyugodt Révay Péter urambátyám, úgymint az szent koronaörző úr kezében adták vala. Mivel pedig, hogy immár császár urunk ő felsége az nemes országgal együtt elvégezte, hogy az szent koronát onnan Trincsimből ide hozzák látni és ő felsége az nemes országgal együtt commissariusokat is küldött érte; noha ő felsége is ezen dolgról ír klmeknek, de mi is mind ő felsége s mind az nemes ország akaratjából tisztunk szerint requiráljuk kegyelmedet, hogy az szent koronát az szerint, mint szegény Révay Péter urambátyám kezéhez adták volt, kegyelmed az koronaörző és commissarius urak kezéhez adja, kik, ha kegyelmed kívánja, ugyanott mindjárt quietálják felöle kegyelmedet és ezután ha articuluban is be akarja kegyelmed íratni, az országot is megtalálhatja kegyelmed; szóval is mind ő felsége s mind az ország izentünk kegyelmednek, kit kegyelmed az commissarius uraktól megért. Ezzel isten sokáig éltesse kegyelmedet jó egészségben. Datum Sopronii die 28 Junii Anno 1622.

Generosae ac Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor et Frater paratissimus

Comes Stanislaus Thurzó m. p.

Kivül más kézzel: Exhibitae sunt in Trincsim 5. die Julii Anno 1622. Mária Forgách.

Külsőim: Generosae ac Magnificae Dominae Mariae Forgách de Gyemes, spectabilis ac Magnificae quondam Domini Petri Révay Relictae Viduae etc. Dominae sorori nois honorandae.

(Eredetiye a báró Révay család styanicskai levéltárában).

XXXIX.

A korona átvételével megbizottak bizonyáglevelé a korona átvételéről. Trincsin 1622. jul. 5.

Nos Johannes Pyber Episcopus Varadiensis et Praepositus major Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis, Stephanus Pálffy és Paulus Appony sacrae Regni Hungariae Coronae Conservatores; nec non Stephanus Osztrostih de Gylethnicz et Emericus Czobor de Czobor Szent-Mihály Sacrae Caesareae Regiae Majestatis Consiliarii, Paulus de Petrócz et Leopoldus Peck ad reducendum Sopronium Sacram Regni Coronam cum omnibus Clenodiis suis, ab eadem Sua Sacra Caesarea Regiaque Majestate reliquisque Statibus et Ordinibus Regni Hungariae deputati Commissarii. Adjuk tudtára mindeneknek az kiknek illik, hogy minekutána Isten ő szent felsége elvégezett akaratjából az tekintetes és nagyságos Révay Péter urunkat atyánkfíát, Thurócz vármegyének örökös főispánját, császár urunk és királyunk ő felsége tanácsát, főasztalnok mesterét és az szent koronának conservatorát, ki az szent koronának tizenégy esztendeig és holtáig igaz és hű censervatora volt, ez árnyékvilágból kiszóllította volna, császár urunk ő felsége az szent korona és ahoz tartozandó clenodiomokra kegyelmes gondot akarván viselni az nemes országgal együtt, úgy mint commissariusokat az felől megírt szent koronának és ahoz tartozandó clenodiomoknak revidelésára és innen Trincsimből Sopronba az mostani országgyűlésre való vitelére deputált és rendelt. Mi az szent koronát minden clenodiával együtt, quae juxta inventarium praë manibus Spectabilis ac Magnificae quondam domini Petri de Rewa habebantur, épen és minden fogyatkozás nélkül találtunk, és az nemzetes és nagyságos Forgács Mária asszonytól az megnevezett Révay Péter urunknak meghagyatott özvegyétől kezünkhöz vettük, kiről ő kegyelmedet Forgács Mária asszonyt és maradékot, császár s király urunk ő felsége és az nemes ország nevével ez mi peesétünk és kezünk írása alatt költ levelünkben quietáljuk és ez mostani soproni gyűlésbe articulusokban debito modo inseraltatjuk. Datum in libera Regia Civitate

Thrinacziniensi die quinta Julij Anno Millesimo sexcentesimo vigesimo 2-do.

(P. H.)	(P. H.)
Johannes Pyber Episcopus	Pálffy István m. p.
Varadiensis m. p.	
(P. H.)	(P. H.)
Paulus Apponj m. p.	Stephanus Oztrosith
	de Giletincz m. p.
(P. H.)	(P. H.)
Emericus Czobor m. p.	Paulus Petrőczy m. p.
	(P. H.)
	Leopoldus Peck m. p.

Jegyzet. Eredetije ívrét széltében van írva, s a biztosok által egy sorban aláírva. Meg van a báró Révaiak styveniczakai levéltárában. Correspondentiae Fasc. IX. nro 16.

FÜGGELÉK*).

I.

Nobiles, Prudentes et Circumspectj Dominj Amicj Nobis observandissimj.

Praemissa salute et officiorum nostrorum commendatione: Significamus Nobilibus Prudentibus et Circumspectis Dominationibus Vestris Serenissimum Hungariae et Transylvaniae Principem Dominum Nostrum clementissimum Nos in certa quadam commissione, coram, Deo volente specificanda, ad hasce Civitates suas Montanas cum plenis mandatis expedire dignatum fuisse, iamque hic initio impositae nobis Provinciae facto, futura septimana hinc ad vestras Dnes Nouisolium transire constituisse, ibidem quoque Commissionis nrae munia bono Dno peracturj: Quapropter Easdem praesentibus tempestive requirendas esse duximus, rogantes, velint nobis commodum interea hospitium ad aduentum usque nostrum procurare; superinde vero penes hasce nostras Dnos quoque Libetenses sine mora certificare, nomine suae Serenitatis iisdem iniungendo, quatenus e medio sui certas personas futuro die Mercurij Nouisolium (quo ut aliarum pariformiter Civitatum Montanarum legati compareant hinc iam provisionem fecimus) expediant, ad excipienda commissio- nis nostrae postulata et propositiones: Utrumque ita dextre et rite Dnes Vras administraturas nobis pollicemur, ne quis defectus circa alterutrum obyeniat. De coetero Easdem bene et feliciter valere optamus. Datum in Regia Liberaque Civitate Montana Cremniciensi die decima nona Mensis Octobris Anno Domini 1619.

Nob: Pruden: et Circumsp: Dmnum Vrarum

Amici ad officia paratissimi

Hieroslaus Zmesskal de Domanowecz m. p.

Johannes Krausz m. p.

*) Zmeskaltól ezen időre vonatkozólag a besztercebányai gazdag és becses levéltárban három levelet őriznek, melyeket mint ezen idők történetéhez kiválóan érdekes adalékokat, Ipolyi Arnold püspök úr szíves közléséből érdekesnek tartok mellékelve közölni.

Külszim: Nobilibus Prudent. et Circumspectis Dominis Judici et Juratis Civibus Civitatis Liberae Montanae Nouisoliensis etc. Dnis Amicis nobis observandis. — Nouisolium.

Kívül: Praesent. An. 1619. Octobr. 19.

(Eredetije a besztercebányai levéltárban).

II.

Generosi Egregij Prudentes ac Circumspecti Domini et amici observandissimi. Servitiorum nostrorum commendatione praemissa.

Dum Sua Serenitas Nouisolij fuisset quidam ex Dominibus Vris (quamvis sua Serenitas eundem ipsum Nouisoliensem Ciuem esse declarat) Filium suum Lautenistam Suae Serenitati commendavit. Item ille Discantista, qui Cassoviam cum sua Serenitate abiit, vellet penes se in schola Cassoviensi habere quosdam socios. Quapropter de praescriptis omnibus Domnes Vrae diligenter inquirant, eosdemque huc in Clastrum ad me expediant, propedem enim cogor me Deo dante ad mandatum Suae Serenitatis Cassoviam conferre. Interea temporis, si quid occurrerit, ut opera mea indigerent, me posteaquam hinc discessero, Cassoviae reperient. In reliquo Vras Dnes recte valere desidero. Ex Znyio Warallya 18. Febr. Anno 1620.

Generosarum Egregiarum Prudentium et Circumspectarum
Dominationum Vestrarum

Amicus et Servitor
Hieroslaus Zmesskal mp.

Kozakones, qui in Moraviam irrupserunt, sunt per Moravos caesj.

Külszim: Generosis, Egregiis, Prudentibus et Circumspectis Dominis N. N. Judicibus Juratisque Montanarum Civitatum — Dominis et amicis observandis.

(Eredetije a besztercebányai levéltárban).

III.

Egregij Prudentes etc. In negotio expeditionis illorum mille peditum, quanto melius scivi, cum sua Regia Majestate egi; primum itaque obtinui, ut saltem sexcenti pedites expediantur, sequenti deinde die denno implorabam suam Mattem, quod isto modo quoque erit onerosum Vris Dominationibus pedites expedire, nam uno pediti octo flor. cogunturolvere, quod se extendet in magnam summam, ac sic obtinui apud suam Mattem, ut D. Vestrae quantocius expediant pecuniam pro singulo pedito fl. 4., quod constituet ad unum mensem ut opinor, a sexcentis peditibus fl. bis mille et quadrigenti, iam enim sua Mittas ad petitionem meam praefatam summam misit ad Confiniorum Capitaneos, ut illi hos sexcentos milites conducant. Quapropter Vestrae Dnationes hanc pecuniam quantocius ad manus suae Mittis transmittant, in reliquo Egregias Prudentes ac Circum. D. Vras divinae protectioni commendans, recte valere opto, Ex Lasskar 5 Octobris Anno 1620.

Egregiarum Prudentium ac Circumsparum Dominationis Vestrarum.

Amicus benevolus
Hieroslaus Zmesskal.

(Eredetije a besztercebányai levéltárban.)